

1

TPLA109B742²⁴⁹

జాగరణ

శరత్ అసంహృత్తి నవల

అనువాదం

పురాణం

దేశికవితా మండలి
విజయవాడ - 2

II

దేశీ ప్రచురణ
ప్రథమ ముద్రణ
జూన్ — 1954

వెల : ముప్పావలా.

దేశీ ప్రెస్,
విజయవాడ -2.

హిందలపాటి శకుంతలాదేవి
శివరామకృష్ణ

జాగరణ

బారిష్టర్ మిస్టర్ యమ్. ఆర్. రే బ్రహ్మసమాజానికి చెందినవాడేమీ కాదు. హైదరాబాద్ నియమాల్ని పాటించడు. పాశ్చాత్యదేశాలకు వెళ్ళి, తిరిగివచ్చినవాళ్ళ దర్జాకు చెందిన మనిషి. తల్లిదండ్రులు ఈ ఏకమాత్ర పుత్రుడికి మొదట శ్రీ రాధామాధవరాయ్ అని పేరుపెట్టారు. ఈ స్వశ్చమైనపేరు భవిష్యత్తులో యమ్. ఆర్. రేగా మార పరివర్తన చెందగలదని వాళ్ళు కలలోకూడా అనుకోలేదు. అన్న పానాదులలో, ఆహార విహారాలలోకూడా కొడుకు ఇలా పరివర్తన చెందుతాడని వాళ్ళు ఊహించి ఉండరు. అయినా వాళ్ళు ఇప్పుడు సజీవులై లేరు. తమపుత్రుని ఈనాటి స్థితికి వాళ్ళు స్వర్గంలోవుండి సిగ్గుతో తలలు వంచుకుంటున్నారో, కన్నీళ్ళు కారుస్తున్నారో మనకు తెలియదు.

రాధామాధవుని చిన్నతనంలోనే తల్లిదండ్రులు కలరా తగిలి వారంలోజలు వ్యవధానంలో చనిపోయారు. అప్పటికి కుర్రవాడు పాపం మెట్రిక్ కూడా పూర్తిచెయ్యలేదు. అయినా తల్లిదండ్రులు అతనికోసంగాను—పేదల రక్తమాంసాలతో పెంపుచూపించిన ఒక జాగీరు, బోలెడంత రొఖం, విశ్వాస చాతులైన నౌకర్లనీ విడిచిపెట్టి వెళ్ళారు. కాని ఇదంతా చాలా కాలం క్రిందటి సంగతి. అప్పుడు దివానుగా పనిచేస్తూ ఉండిన రాజశేఖరుడేమైనాడో తెలియదు. అతిథి సత్కారాలు, దేవతాపూజలు—అలాంటివన్నీ నేడు బందైపోయాయి. ఇప్పుడు

ఇంగ్లీషు చదువుకున్న పెద్దమనిషి ఒకడు మేనేజరుగా ఉన్నాడు. ఆనాటి మండువా లోగిలి నేడొక ఫేషనబుల్ బిల్డింగ్ గా మారిపోయింది. దొరగారు పాశ్చాత్య వ్యామోహంలో గొంతునరకు మునిగిపోయారని చెప్పటం కాదు. ఈనాటివరకూ తన ఆస్థిమీద నస్తూన్న ఆదాయంమీదే తననూ తన దర్జానూ పోషించుకుంటూ వచ్చాడు.

రాధామాధవుడు బారిష్టరై స్వదేశానికి తిరిగివచ్చాక తనలాంటి ఒక దొరగారి కూతుర్ని - బాగా చదువుకున్న పిల్లను పెళ్ళి చేసుకున్నాడు - అయోధ్య, బాంబాయి, ప్రయాగ, పంజాబ్ మొదలైన ప్రదేశాల్లో ప్రాక్టీసు చేశాడు. మధ్యమధ్య భార్యా పిల్లలతో సహా మూడు నాలుగుసార్లు విదేశాలు వెళ్ళి వచ్చాడు. కొడుకు డి ఫీసీయూ రోగంవచ్చి చచ్చిపోయాడు. మూడేళ్ళక్రితం భార్యకూడా ఏదో బలువైపు రోగంవచ్చి చని పోయింది దానితో రేదొరగారు ప్రాక్టీసుకు స్వస్తిచెప్పేశారు. కావలసినంత డబ్బు లేకపోవటంవల్లనో - భార్య పోయిందన్న వెరాగ్యంవల్లనో - ఏ కాగణంచేత నయితేనేం రేదొరగారు సగ్గం విడిచిపెట్టి పశ్చిమభారత ప్రాంతంలో ఒక పెద్ద పట్నం వచ్చి కాపురం ఉంటున్నాడు. అతనివెంట వచ్చిందల్లా అతని దర్జా కూతురూను.

ఈ విధంగా రేగారి జీవితం నిర్విఘ్నంగా సాగిపోతూండగా గాంధీమహాత్ముని సహాయ నిరాకరణోద్యమం హఠాత్తుగా ఆరంభమై, గగనమంటిగా నిజ్మోగించింది. దొరగారి శాంతి, వైరాగ్యము స్వప్నశుల్కములైనవి. రేగిన విప్లవ వాతావరణం అతని హృదయాన్ని కలచిస్తూ చేసింది. నిజ్జయ

నిరాటంక శుద్ధశాంత తపస్వియైన గాంధీజీ చిరతపస్సులో
అవిచ్ఛిన్నించిన శాంతి ఉద్యమ ఉద్ధామగతిని నిరోధించగల
సామర్థ్యం ఎవరికీలేదు. ఈశము, దేవ్యము, అన్యాయము,
అన్యాయము యుగ యుగాలుగా గూడగట్టిన లోభ
మోహాది దుర్గుణ సంచయము, తుక్కుగుమారము-యావత్తూ
మహాశుని మహాన్నత ఉద్యమ ధారాప్రవాహంలో కొట్టుకు
పోతున్నాయి అనుగళకమునదేదీ మిగలటంలేదు

కలకత్తానుంచి పోష్టు అప్పుడే వచ్చింది. నేడమీద
పడకకుర్చీలోనాని రేగారు అశ్చ్యుత శ్రద్ధాసక్తుడై ఉద్యమ
పార్టీలు చదువుతున్నాడు. క్రింద పోర్టికాలో మోటర్ చప్పు
డయింది. మరెండు నిమిషాలకు బాగా ముస్తాబై ఒక జవ్వని
చేరువచ్చి నిల్చుంది. ఆమె రేదొంగారి కూతురు. ఆమెపేరు
ఆలేఖ్య. శరీరచ్ఛాయ తెలుపుకాదు. బంగళీదొరల కూతుళ్ళు
తెల్లగా ఉండరు. సబ్బులు, పొడల్లు విరివిగా ఉపయోగించినా
అంత ప్రయోజనం ఉండదు. చూడ్డానికి ఆలేఖ్య చాల అందం
గానే ఉంటుంది. ముఖకవళికలోనూ, కన్నుల్లోనూ చలాకీ
తనమూ, తెలివితేటలూ తొంగిచూస్తూ ఉంటాయి. యశావన
నతి, ఆరోగ్యనతి కావటంచేత మంచి అవయవ సౌష్ఠ్యం ఉంది.
ఇరవై రెండు ఇరవై మూడేళ్ళకు మించని వయస్సు.

“ఇందుగారి బంగళాలో ఇవాళ మా పెన్నీసు టూర్ను
మోటు. అక్కడికే వెడుతున్నాను. మళ్ళీ వచ్చేసరికి కొంచెం
వలస్య బొతుందేమో!” అన్నదామె తండ్రితో.

రేగారి దృష్టి ప్రతికమీదనించి కూతురువైపు మర
చింది. అతనికన్నులు ఉత్తేజితములై ఉన్నవి ముఖకవళికలో

ఆవేగము, ఆశక్తి తొణికిసలాడుతున్నాయి. కూతురుమాటలు చెవిని పడినట్లులేదు. “చూచావా అమ్మాయి! ఎలాఉన్నా యో పరిస్థితులు! ఇలా బొతుందని నేను మొదటినించీ చెబుతూనే ఉన్నాను” అన్నాడు ముఖంలోని దీప్తి తగ్గకుండా.

తండ్రి వ్యవహారం కూతురుకు బాగానే తెలుసు. ప్రపంచంలో ఎక్కడో ఏదో జరుగుతుండటం అది అలా జరగబోతున్నట్లు ముందుగానే ఆయనకు తెలుస్తూవుంటుంది. ఇంతకూ తండ్రి ఏ సంఘటన దృష్టిలో పెట్టుకుని మాట్లాడుతున్నాడో ఆలేఖ్యకు తెలియదు. అందుచేత అడిగింది: “ఏం జరిగింది నాన్నా!” అని.

రేగారి ముఖదీప్తి ఏ మాత్రమూ తగ్గలేదు. “ఏం జరిగిందా? జుక్కేమాతుంది? ఇద్దరు విద్యార్థి సత్యాగ్రహాల్ని పట్టుకుపోయారు ఎముకలు విరగకొట్టించి వాళ్ళను మేజస్ట్రేటు జైల్లోవేశాడు. ఇంకా అలాంటి అయిదారుగురు యువకులకు అరెస్టువారంటు వెళ్ళాయి. వాళ్ళకేంశిక్ష విధిస్తారో చూడు!” కాసేపు ఊరుకుని “ఏం శిక్ష వేస్తారో నాకు తెలుసు. జైల్లో వేసి అడ్డమైన చాకిరీ చేయిస్తారు. ఆ జైలుశిక్షకూడ పన్నెండు నెలలకు తగ్కువఉండదు.” అని పనికి ఒక నిట్టూర్పు విడిచాడు.

ఈ మాటలన్నీ శ్రద్ధగా వింటూ కూచోగల స్థితిలో లేదు ఆలేఖ్య. ఆమె మనస్సంతా టూన్నమెంటుమీదే ఉంది. అయినా తండ్రి కొన్నాళ్ళనించీ ఒంటరిగాడు, విచారంలో ఉన్నాడు. అకాల వృద్ధు అటువంటినున్నెని నిర్లక్ష్యంచేసి ఎలావెళ్ళి పోతుంది? చేరువన ఉన్నకున్నీమీద నంగి “ఇంతకూ ఆయువకులు చేసిందేమిటి? అని అడిగింది.

“కొంచెంకాను చాలానే చేశారు, గాంధీకి ఉద్యమ ఆశయాలను నలుమూలలా ప్రచారంచేస్తూ తిరిగారు. “మీ రెవన్నీ కొట్టనద్దు, చంపనద్దు. ఆంగ్లేయుడుగానీ, ఎవరై నాగానీ, ఏ వ్యక్తిమీదా ద్వేషభావం అనేది మీ హృదయాల్లోనికి రానీకండి దుష్టము, అధర్మపరాయణము అయిన ప్రభుత్వంతో మీరేవిధమైన సంపర్కము పెట్టుకోనద్దు. ఉద్యోగాశ పెట్టు కుని దాన్ని ఆశ్రయించకండి. చదువుకోసమని ఆ స్కూళ్ళ ఆవరణలోకూడా కాలుపెట్టకండి. న్యాయంకోసమని ఆ కచేరీ లకు పోకండి. ఆ కోర్టుల నీడకూడా మీమీద పడనీకండి— అంటూ దేశీయులకు ప్రబోధిస్తున్నారు ”

“అంటే వీళ్లు దేశమంతా అరాజకం చేస్తున్నారన్న మాట!”

“ఏమిటోమరి నాకేమీ బోధపడటంలేదు.”

“అలాంటివాళ్ళను జైల్లో వేయాలిందే. దేశమంతా నిజంగా అల్లకల్లోలం చేస్తున్నారు.

కూతురు మాటలతో తండ్రి సంపూర్ణంగా ఏకీభవించ లేదు. వెనుక ముందాడుతూ అన్నాడు. “ఉహూ, అల్ల కల్లోలం చెయ్యటంకాదు. తప్ప ప్రభుత్వానిదీ ఉంది”

ఆలేఖ్యకు ప్రభుత్వమూ, దాని మంచి చెడుగులను గురించి ఎక్కువ తెలియదు. ప్రతికలు చదవాలన్న ఆసక్తిలేదు. స్వదేశంలో విదేశాల్లో ఎక్కడ ఏం జరుగుతోందో అని బుగ్గ బద్దలుకొట్టుకోటం అనవసరమని ఆమె ఉద్దేశం.

గోడగడియారంకేసి చూచింది. ఇంకా పదినిమిషాల వ్యవధానం ఉంది. తండ్రిగారిని ఒంటరిగా ఇంట్లోవిడిచి పోయే

ముందు ఆయన మనస్సుకు కాసత్పి, ఉల్లాసం కలిగించు దామన్న ఊహతో అన్నది : “పైకి ఎలా మాట్లాడినా నీకు మనస్సులో వాళ్ళంటే ప్రేమే నాన్నా ! ఆనాడు హార్టాల్ చేసినప్పుడు ఈ ఆందోళనపరులంతా రాళ్ళుగువ్వి ఇందుగారి మోటారు గాజుపలక ముక్కలు ముక్కలు చేసినప్పుడు... నువ్వు ఆ సంగతంతావిని “ఇంత బ్రహ్మాండమైన ఉద్యమం సాగుతున్నప్పుడు అటువంటి చిన్నచిన్న దుర్ఘటనలు జరుగుతూనే ఉంటాయి” అన్నావు. అప్పుడు ఇందుతండ్రి ఉన్నాడు. ఆయనకుగాని గాయం తగిలినట్టయితే?”

“కాదు-కాదు. నువ్వు నన్ను అపార్థం చేసుకున్నావు ఆవేష్యా ! అటువంటి దుశ్చర్యల్ని నేను సహించను. వాళ్ళను శిక్షించాల్సిందే. కాని నేననేది ఏమిటంటే-ఆనాడు ఘోష్ శాబు కారెక్కి బైటికిరావడం సబబైన పనికాదు. అనేకులైన దేశప్రజల పట్టుదలతో కూడిన అనురోధాన్ని తిగస్కరించటం మంచిదా?”

“అనురోధానికి ప్రత్యనురోధం ఉండనే ఉంటుంది. అనుచితంగా ఒకరు నిరోధించినప్పుడు గమ్మున సహించి ఊరుకోవటం పురుషులక్షణమౌతుందా ? అంతసాహసంగా బైటికి వచ్చినందుకు ఇందుతండ్రి నిజంగా అభినందనీయుడు.” ఆలేఖ్య స్వరంలో ఒక తీవ్రత కనిపించింది.

రేగాదుకూడా కొంచెం ఉత్తేజితుడైనాడు. “అవి అనుచితమైన నిరోధం అని నీకేం తెలుసు ?”

“తనకారులో ఎక్కి తాను బైటికి రావటానికి తనకు పరిపూర్ణాధికారం ఉంది. దానికి ఎలాంటి ఆటంకం కలిగించినా అది అన్యాయమే అనిపించుకుంటుంది.”

“మామూలు మాటే చెప్పావు తల్లీ!”

“బోను-మామూలుమాటే చెబుతున్నాను. ప్రపంచంలో సాహసపూర్వకంగా ఆలోచించి అలా చెప్పేవాళ్ళ సంఖ్య ఎక్కువగా వుంటుంది.”

ఆ రోజున మోటారు గాఢపలక పగిలిపోయింది. ఈ దుర్ఘటన గురించి ఇందుగారింట్లో చాల పెద్దచర్చ జరిగింది. అదంతా ఆలేఖ్య స్మృతిపథాన్ని ఆవరించి వుంది. ఆమెస్వగం మరెంతతీవ్రతరం అయింది. అన్నది: “ఆయనగారి తప్పేమీకాదు. తప్పంతా ఆ స్వదేశీ గూండాలదే. నిస్సందేహంగా చెబుతున్నాను.”

రేగారి ముఖం వెలవెల బోయింది. ఆలేఖ్యకు మరో విషయం స్ఫురణకు వచ్చింది. ఆనాడు తనతండ్రి అస్వస్థతగా వున్నా ఆసుపత్రికి కాలినడకనే వెళ్ళాడు; కాలినడకనే తిరిగి వచ్చాడు. ఈ పనిని తాను విమర్శిస్తున్నట్లుగా తనమాటలు తండ్రికి ధ్వనించాయేమోనన్న సంకోచం ఆలేఖ్యకు కలిగింది. ఆయన అస్వస్థుడు దుర్బలమైన మనస్సు. కనుక తన జీవితంలో కుటుంబ వ్యవహారాలు మినహాయితే తాను చేసిన ఘనకార్యం ఏమీలేదు, మిత్రులు, శత్రువులు ఆయన్ను గూర్చి అనేక రకాలుగా అనుకుంటూ వుండేవారు. భార్యకూడా ఎప్పుడూ ఆయన్ను విమర్శిస్తూనే వుండేది, ఆ విమర్శనల ఫలితం ఏమన్నా వున్నదా అంటే ఏమీలేదు. జీవితంఅంతా ఇలాగే గడిపాడు ఇప్పుడు ఈ చివరిదశలోనూ కూతురి నోటివెంటకూడా ఎన్ని పొడుపు మాటలేవస్తే ఆయన పరితాపానికి అంతు వుంటుందా?

ఆలేఖ్య కొంచెం పశ్చాత్తాప పడ్డది. మరింత దగ్గరగా వచ్చింది. తండ్రి రొమ్ముపై చేయివ్రంచి ప్రేమగా “ఏంపని నేను అనుచితంగా, అన్యాయంగా భావిస్తానని అనుకోకు నాన్నా!” అన్నది.

ఈ మాటకు రేగారు క్షణమాత్రం ఆశ్చర్యాన్వితుడైనాడు.

“ఏంపనితల్లీ?” ఆనాటి విషయం ఆయన మనస్సులో నిండి ఎప్పుడో పోయింది.

ఆలేఖ్యముఖాన్ని తండ్రిముఖానికి దగ్గరగా తెచ్చింది. “ఏంపని లేదునాన్నా! ఏంపని లేదు. చెడపని నువ్వసలు చెయ్యనేలేవు. ఆ రోజు నువ్వు సుస్తీగా వుండికూడా డాక్టరు దగ్గరకు కాలినడకనే వెళ్ళావు. వచ్చావు- అందుకు కాగణ భూతులైనవాళ్ళ దౌర్జన్యం సామాన్యమైనదా? పెద్ద అత్యాచారం కాదూ!”

రేగారికి ఇప్పుడు జ్ఞాపకంవచ్చింది. వాత్సల్యం పొంగి వచ్చి కూతురుతలపై చేయిపోనిచ్చి నిమురుతూ, “అంగుక నేనా నువ్వు ఆందోళనపరులపై అంత కోపపడుతున్నావు?” అని అడిగాడు.

“కోపం కాదామరి!” ఆలేఖ్య క్రోధఘర్ణిత స్వరాన పలికింది. తండ్రిని మరిపించటం, మురిపించటం ఆమెకంటే కష్టమైన పనేమీకాదు.

రేగారు మందహాసం చేశాడు. “అదికాదమ్మా! కోప పడటం మంచిదికాదు. నా శృంగారం నాకునచ్చింది. చిన్నా పెద్దా- పుచ్చము నీచము-అనే విభేదాలు లేకుండా అందరూ సమా

నంగా కాలినడకన వెళ్ళారానాడు. భగవంతుడిచ్చిన పాదాన్ని ఉపయోగించుకోటాలో సిగ్గుదును ? ఎన్నడూ కలగని జ్ఞానం నాకానాడు కలిగింది. ఆ స్నాన వేశం చాలదినాలపాటు నా హృదయంలో ముద్రితమై వుంటుంది చెప్పొద్దూ!”

అదికూడా ఒక యుక్తేనా ? ఆలేఖ్య తనలోతాను నవ్వుకుంది. ఏమీ మాట్లాడలేను. ఆ విషయమై ప్రసంగం ముగిసేటా యుక్తం కాదనిపించింది. గడియారంలో అయిదు గానస్తోంది. “నువ్వుకూడా రారాదు నాన్నా ! మా టూన్న మెంటు చూద్దువుగాని. నువ్వునస్తే ఇందు తెల్లగారు ఎంతో సంతోషిస్తుంది.”

బాప్ పోయినప్పటినించీ ఆయన ఇల్లుదాటి బైటికి పోవటంలేదు. ఇల్లు, అందులోని సామాను ఆదే ఆయన సమస్త విశ్వమున్నూ. పనీపాటా ఏమీ లేకుండా స్థబ్ధంగా కాలం గడపుతున్నాడు. అందువల్ల శరీరారోగ్యముగా బాగుం డటంలేదు. అయినా బైటికెక్కడికేనా వెళ్ళాలనుకుంటేసరి చలిజ్వరం వెట్టుకొస్తుందాయనకు నేడుమాత్రం కూతురు బైటికి వెడదాం ఆ నెనరికి అతడు చివాలున లేచికూడ న్నాడు. అప్పుడే వెడదామా ? ఈ అసమయంలోనా ?” అన్నాడు.

అందుకు కూతురు పక్కన నవ్వింది. బైటికి వెళ్ళటా నికి సరైనవేళ ఇదేనాన్నా!”

కాని చాల వృత్తరాలు రాయాల్సివుందే. సరే నువ్వు వెళ్ళులే. మళ్ళీ త్వరగారా. పొద్దుపోనీసు. ఈలోగా వృత్తరాల పని ముగిస్తాను” అంటూ రేగారు మరల వార్తాపత్రికాపతనలో మునిగిపోయాడు.

ఆలేఖ్య ! పిల్ల ఆపేరు తల్లి పెట్టింది. నవీనతా ప్రియత్నా వల్ల ఆపేరు పెట్టివుంటుంది. తండ్రికిమాత్రం ఈపేరు ఏ మాత్రం ఇష్టంలేదు. ఆపేరు వుచ్చరించాలన్నా అతనికేగో బాధగానే వుంటుంది. ఆమెను పిలవాల్సినస్తే 'ఆలో' అని మాత్రమే పిలుస్తాడు. లోకులుకూడా ఆమెను అలాగే పిలుస్తారు. బాల్యంనించీ ఆమెకు ఇందుతో పరిచయంవుంది. ఇందు తల్లి, ఆలేఖ్యతల్లి - ఇద్దరూ ఒకేబడిలో బోర్డింగులో వుండి కలసి చదువుకున్నారు కొంతకాలం. ఇద్దరిమధ్య మంచి సన్నిహితత్వం వుండేది దగ్గర బంధువులులా వుండేవాళ్ళు. ఇందు అన్న కమలకిరణ్ బారిష్టరు చదవటానికి విదేశాలు వెళ్ళాడు. తిరిగినచ్చాక ఆతన్ని అల్లుడుగా స్వీకరించటానికి ఆలేఖ్యతల్లి నిశ్చయించుకుంది. ఆమె స్నేహితురాలికికూడా అది అంగీకారమే.

నిరుడే కమలకిరణ్ కె. కె. ఘోష్ గా మారి స్వదేశానిక వచ్చాడు. తల్లిదండ్రులు రేగారికి ఆయన ధర్మపత్ని వుద్దేశాన్ని జ్ఞాపకంచేశారు. కాని రేగారు బొనసిగాని, కాదనిగాని ఏమాటా చెప్పకుండా కాలయాపన చేస్తున్నాడు. ఒక స్థిర నిశ్చయానికి రాలేకపోతున్నాడు. మానసిక దుర్బలతకై నా ఒక అవధి వుండదా? టూర్న మెంటు చూడ్డానికి ఇందుగారింటి నించి వచ్చిన ఆహ్వానాన్ని త్రోసివేసి రేగారు ఎందుకు పత్రికా పఠనలో నిమగ్నులైనారో ఆ రహస్యం ఆలేఖ్యకు గ్రాహ్యం కాకపోయినా ఇందుతల్లికి మాత్రం బాగానే తెలుస్తుంది. తన కోడలుగా చేసుకోటానికి ఆమె ప్రయత్నాలు ఇప్పటికీ సడలలేదు.

అలేఖ్యలాంటి ఆడపిల్లలు రూపవంతులు గుణవంతులు సంఘంలో లేకపోలేదు. కాని అలేఖ్యలాగా బోలెడంత పిత్రీయమైన ఆ స్త్రీతో వచ్చే పిల్లలు మాత్రంలేరు. ఆ సంగతి ఇందు తల్లికి బాగా తెలుసు. కమలకిరణ్ కూడా మామూలు యువకుడుకాదు. చదువుకున్నాడు, అందగాడు బానిష్టు పనిలో బాగా అనుభవం పండిన తండ్రిదగ్గర జూనియర్ గా పనిచేస్తున్నాడు. అతనికి ఉజ్వలమైన భవిష్యత్తువుంది.

ఈన్ను కమలకిరణ్ కు ఇచ్చి వివాహం చెయ్యాలన్న కోరిక తనతల్లికి ఉన్నట్లు అలేఖ్యకు తెలుసు. ఆ కషయమై ఇందుగాని, ఇందుతల్లిగాని ఆమెతో ప్రసంగిస్తూనే వుంటారు. ఇంతవరకూ రేదొరగారే సంశయాత్ముడై ఏ నిశ్చయానికీ రాలేకపోతున్నాడనీ, ఆయన ఎప్పటికైనా ఒక నిశ్చయానికి వచ్చేంతవరకూ తామై తొందరపడటం బాగుండదనీ - వరపక్షి యుల అభిప్రాయం.

“నా కేవిధమైన అనుమానమూలేదు. రేగారికి ఏమన్నా అభ్యంతరం ఉంటే పిల్లను మనింటికి ఎందుకు రానిస్తాడూ? దానింటికి అదిపోతోంది అని ఊహిస్తుంటున్నాడు - బాగుకదూ ఆలో!” అని ఇందుతల్లి అప్పుడప్పుడు అలేఖ్య సమక్షంలోనే తనభర్తతో అంటూవుంటుంది.

కమలకిరణ్ సమక్షంలో అలేఖ్యకు కణతలు వేడెక్కిపోతాయి. “మీరు మా అమ్మలాంటి మనుషులు. ఆ సంగతి మానాన్నకు బాగా తెలుసు” అంటుంది, అలేఖ్య అతనితో సంకోచిస్తూనే మరెవరూ మగపాళ్ళు దగ్గరలేనప్పుడు.

ఈ విధంగా సరవత్సరం గడిచిపోయింది.

‘టెన్నిస్ టూర్న’ మొదలు అయిపోయింది. ఆ తరువాత తేనెకు విండు జరిగింది. అప్పటికే చాల ఆలస్యం అయింది. ఆలస్యం అయిందన్న భావం ఆ లేఖ్యకు స్ఫురించలేదు. ఆమె టెన్నిస్ చాల బాగా ఆడుతుంది. కాన్నాడునుంచి వచ్చిన ఒక ఆటకలెరు ఆమె ఈ టూర్న మెంటులో ఓడించింది. ఆమె మనస్సు ఓజయోత్సాహంతో నిండివుంది. ఇందు ఏదో గీతిక పాడుతోంది. ఆ లేఖ్య దృష్టి గోడగడియారంమీద పడింది. అప్పుడామెకు చాల ఆలస్యమైన విషయం స్ఫురించింది. తగ్గడి జాపకం నచ్చాడు. వెంటనే తేచింది. అచ్చట చేరిన సభికుల అరుజ్జ గైకొని వెళ్ళాన్ని సామాన్య సభ్యులకూడా పాటించ కుండా కిందికిదిగి వచ్చేసింది.

మోటారు తయారుగానే వుంది ఫోఫర్ తలుపు తెర చాడు. ఆ లేఖ్య లోపలికి ఎక్కి కూచుంది. అలసిన శరీరాన్ని ఆమె తనివేషనులలో నాల్చింది. అది చీకటిరాత్రికాదు. వెన్నెల వాస్తోంది సమీపాన్నే బాగాపూచిన ఏలతా కుంజం నుంచో సువాసనలు వీస్తున్నాయి. బాగా ఆటలో అలసి పోయిందామె. అయినా ధనునులలో యావనరక్త ప్రసారం తీవ్రంగా వుంది. “ఈ విధంగా వాళ్ళకు మూటైనా చెప్పకుండా పారిపోయి రావటం ఏం బాగుంటుందీ?” అని మనసులో ఆలోచన వచ్చింది. ఆ మరుక్షణమే పరిచిత కంఠధ్వని “పారిపోయి వచ్చావా?” అని చేరువనే వినిపించింది.

ఆ లేఖ్య వులిక్కిపడ్డది. “ఎవరు చెప్పారు!”

కమలచరణ్ మందహాసం చేశాడు. “నాకుతప్ప నువ్వు

పాపిసోయి రావటం ఎవరికీ వెలియదు నా సూక్ష్మశ్రుతిని మోసంచెయ్యటం చాలకష్టం ఆలో! తెలుసునా?"

ఆలేఖ్య ముఖలక్షణాలు ప్రస్ఫుటంగా కనిపించబడినవి వెన్నెల అంత ప్రకాశవంతంగా లేదు. ఆమె తన్నుతాను సంభాళించుకుని అన్నది: "మీకు తెలుసుకదా! ఇంటికిద్ద మా నాన్నగారు ఒక్కరేవున్నారు. రాత్రిళ్లు నేను ఆలస్యంగా ఇంటికివెడితే ఆయన చాల ఆరెకోళన పడతారు."

"అయితే సరే, త్వగా వెళ్ళిపో"

మోటారు స్టార్టు అయింది. శోభను డ్రైవు చేయబోతున్నాడు. కమలకిరణ్ మెల్లిగా ఆమె చెవిదగ్గర ముఖంవెళ్ళి "నిన్ను ఇంటిదాకా దిగబెట్టిరానా?" అని అడిగాడు.

ఆలేఖ్య సంకోచావస్థలో పడ్డది. "వస్తువే" అని చెప్పి లేకపోయింది. "మళ్ళీ తిరిగి ఎలావున్నావు?" అని అడిగింది.

"తిరిగి థావల్సిందేనన్నమాట! రేయి ఎంత సుందరంగా వుందోచూడు, మెల్లిగా అడుగులో అడుగేసుకుంటూ వచ్చేస్తాను."

తలుపు తానే తెరచుకుని కమలకిరణ్ లోపలికి వచ్చాడు. ఆలేఖ్య పక్కనే కూచున్నాడు.

ఎక్కువమారేంకాదు. అయిదారు నిమిషాల్లో ఇల్లు చేరవచ్చు ఈకాసేపటిలోనే ఎన్ని విషయాలైనా అవసరమైతే మాట్లాడుకోవచ్చు. కాని ఇద్దరూ మానంగానే వున్నారు. సరసనే కూచున్నారు. మోటారు రేగారి పార్కింగ్లో ప్రవేశించి ఆగింది. కారుచప్పుడవిని మేడమీద తొడ్డిగారు పిట్టగోడదగ్గరకు వచ్చి చూస్తారేమోనని అలేఖ్యభయం. కాని

అటువంటిదేమీ జరగలేదు. ఇద్దరూ మోటారులోనుంచి దిగారు. పైకి వినిపించనంత తిన్నగా వీక్షకోలు వాక్యం పలికి ఆలేఖ్య హల్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

“అయ్యగారే?” అని అడిగింది.

నౌకరు నమస్కారంచేసి జవాబుచెప్పాడు “పైన వున్నాను”

ఆలేఖ్య మెట్లెక్కి పైకివెళ్ళింది. అంతా నిశ్శబ్దంగా వుండక్కడ. అలమార తెరిచేవుంది. కాగితాలన్నీ చెల్లా చెదరుగా వున్నాయి. తండ్రి ఇద్దరు నౌకర్ల సహాయంతో రెండు పెద్దపెద్ద పెట్రోల్ కాగితాలూ, పత్రాలూ సర్ది పెడుతున్నాడు.

“ఇదంతా ఏమిటినాన్నా! ఎక్కడికేనా ప్రియాణమా?”

ఆయన కూతురువైపు చూచాడు. లేచినిల్చున్నాడు. “చూచానా అమ్మా! ఎంత కాండ జరిగిందో! నేను అప్పుడే చెప్పాను: గాంధీ సర్వనాశనం చేసేస్తాడు. ఈ స్వదేశీగూండాలు పట్నాన్ని అల్లకల్లోలం చేస్తారని నాకు మొదలే తెలుసు...”

జేబులోనుంచి ఒక కాగితంతీసి రేగారు దాన్ని కూతురి వైపు విసిరాడు “ప్రభుత్వం వీళ్ళను జైల్లో వెయ్యకపోతే పట్నం యావత్తూ తల్లకిందై పోక తప్పదు.”

ఇందాక రెండుమూడు గంటలక్రితం రేగారు పలికిన మాటలకూ ఇప్పుడంటూన్న మాటలకూ ఎంతతేడా! ఆలేఖ్య ఏమీ బదులుచెప్పలేదు. ఆ కాగితం పట్టుకుని లాంతర వెలుగులో ఆత్మతగా చదివింది. తమ జాగీరు మేనేజరు రాసిన ఉత్తరం అది. అతడు విచారపడుతూనే - అంటే కోర్కె ప్రక

అరిస్తూనే జాగీరు పరిస్థితులేమీ బాగాలేననిరాశాడు. ఎస్టేటులో కూడా వుద్యమం వ్యాపించింది. ఏం చెయ్యాలో యజమానుల ఆదేశాన్ని అరిస్తూ వుత్తరంమీద వుత్తరం రాశాట్ట. కాని ఇక్కడినుంచి ఏమీ జనాబు తనకు అందలేదుట. ఆందోళన కారులకు ప్రజల సహాయం లభిస్తోంది. గూండాలు పెచ్చరిల్లి పోయారు. మేనేజర్ని కూడా అవమానించటానికి దొంగొన్నారు. అమరపురి బజారులో విదేశీవస్త్రాల్ని స్వాక్ష్ఠనం చేసుకున్నారు. కచేరీ గుమాస్తాలు, నాకర్లతో సహా మేనేజరు అక్కడేవున్నాడు. అయినా గూండాలు ఏమీ భయపడకుండా విజృంభించారు. ఇందువల్ల ఎస్టేట్ ఆదాయం చాల తగ్గిపోయేట్టుగా వుంది. మేనేజరు వెళ్ళి మేజిస్ట్రేటు సహాయాన్ని అర్థించాడు. ఆందోళనపరులు రైతుల్ని కూడగట్టుకుని తహశీల్దార్ ఇవ్వనద్దని ప్రేరేపిస్తున్నారు. లూటీలు జాస్తిబెతున్నాయి. ఎస్టేటుదార్లు సర్కారుకు శిస్తులు చెల్లించాల్సిన తరుణం వచ్చి నెత్తిమీద కూర్చుంది. ఇంతవరకు రెండు కోట్లకూడా వసూలుకాలేదు. వెంటనే ఏదో ఉపాయం ఆలోచించాలి. ఎస్టేటుదారు వస్తేతప్ప జరగతగిందేమీలేదు.

వుత్తరం అంతా చదివేసరికి ఆలేఖ్యముఖం విసర్జనం అయింది. “అయితేనాన్నా నువ్వే స్వయంగా వెడతున్నావా?”

“మరి వేరేమార్గం ఏముంది? వెళ్ళి వెటకే తిరిగివస్తానమ్మా! ఒక్కరోజులో అంతా సస్యంచేసిరానూ? ఘోష్ భాబుతో చెప్పివెడతాను. ఆయన వుదయం సాయంత్రం

రెండుపూటలానచ్చి నీ తేమం కనుక్కుని వెడుతూవుంటాడు.
నీకేం కష్టం వుండదులే ”

ఆ లేఖ్య ఆ మాటలు వినిపించుకో నలేదు. “మేనేజరు
ముందుగానే లెలియజేసినా నువ్వేమీ చర్య తీసుకో
లేదు ”

“చ్యూతీసుకోలేదా? ఏం చెయ్యలేదంటావా?
చెయ్యకేం అమ్మా! బహుశః వుత్తరం రాశేవుంటాను.”

ఆ లేఖ్య తాక్షియుఖంలోకి అలాచూస్తూనే వుండిపో
యింది. “నువ్వు మరచిపోయి వుంటావుకదు నాన్నా!”

రేగారి కంఠస్వరం మందగించింది. “ఎందుకు మరచి
పోతానమ్మా ఆనాడే జవాబు రాశాను: ‘విదేశ వస్త్రాల్ని
ధరించటా ప్రజలకు ఇష్టంలేకపోతే వాటిని మనం అమ్మటం
కల్ల ప్రయోజనంలేదు. వాటిని మనం తెప్పించి లాభంలేదు.
పైగా చాల కష్టం కష్టం కూడాను అసే”

“అలాగని ఎవరికి రాశావునాన్నా? నీ వుత్తరం ఎవీచేరి
కలు మేనేజరు రాయలేడే!”

రేగారి ముఖం చింతాముద్రితం అయింది. “కలకత్తా
నుంచి అప్పడెవరోనచ్చి రైతులకూ కార్మికులకూ శాంతి పాఠ
శాలలు నడపటానికి నా అనుమతి అడిగారు. అందులో కష్టం
ఏముందీ! వాళ్ళేవో చేసుకుంటారు. మనకేం. మన ఆదాయం
మనకు కస్తుంటేసరి.”

“మన గ్రామంలోకూడా శాంతి పాఠశాల తెరచారా?”

రేగారు సగవ్వంగా చెప్పాడు: “ఎందుకు తెలలేదూ?
నేనే స్వయంగా తెరిపించాను. గ్రామంలోవున్న నాట్యభవనం

ఖాళీగానేవుందిగా. అందులోనే, కిర్సనాయిలు ఖర్చేగా మనకు తగిలేది!”

“కిరసనాయిల్ ఖర్చు కచేరీనుంచే పంపుతున్నారన్న మాట.”

“అలాగనే హుమం ఎప్పడో జారీచేశాను. ఇప్పుడు పంపించటంలేదేమో! నేనేంచేస్తాను ఇక్కడినుంచి?”

చాలసేపటివరకూ తండ్రిముఖంలోకి చూస్తూవుండి ఆలేఖ్య చివరకు అన్నది. “నువు ఆ గదిలోకి వెళ్ళి కూచో నాన్నా! అంతా నేను సర్దుతాను. నీతోపాటు నేనూ ప్రయాణమే.”

“నువ్వునా!” ఆశ్చర్యంగా అడిగారు రేగారు.

“ఔను. నేను రాకపోతే మనపనులేమీ కావు”

౨

త్రమపూర్వులు తరతరాలుగా కాపురంవుండిన ఆ యింట్లో చాలకాలానికి అడుగుపెట్టింది. ఆలేఖ్య వయసు పెద్దది కాదు. అయినా మూడుసార్లు విదేశయాత్ర వెళ్ళివచ్చింది. ఇంచుమించు ప్రతియేడూ డార్జిలింగుకో, సిల్లూకో నెడుతూనే వుంటుంది. అనేక టీ పార్టీలలోనూ, డిన్నరు పార్టీలలోనూ పాల్గొన్న యువతి. లెల్లి బ్రతికివున్న రోజుల్లో అనేక విందులు పార్టీలూ జరిగాయి. అన్నీ ఆలేఖ్య జాగ్రతగా నిర్వహిస్తూ వుండేది. సంఘసభ్యతలు, మర్యాదలు ఆమెకు బాగానే తెలుసు. అటలు, పాటలు, సంభాషణాచాతుర్యం ఆమెకు ఎప్పుడు ఎటువంటి డ్రైన్ ఉచితంగా వుంటుంది. ఏ చీరకు ఏ

జాకెట్ సరిపోతుంది. ఈ మొదలైన అంశాలన్నీ ఆమెకు బాగా తెలుసు. అభిరుచులు, ఫేషనుల విషయంలో ఆమెకు సమగ్రంగా తెలుసు. ఏ వస్తువు ఎక్కడినుంచి ఎలా వస్తుంది? అనే విషయం ఒక్కటే ఆమెకు తెలియనిదై ఉండాలి.

తల్లికిమల్లేనే ఆమెకూ ఒకభావం పడిపోయింది. తమ ఎట్టేములో ఒక్కొక్కగ్రామం ఒక్కొక్క కల్పస్మృతం అని. ఈ భావంతోనే నాళ్ళు నిర్బీతగా వుంటున్నారు. పనీపాటా చేమనక్కర్లేదు; పరిశ్రమ అనవసరం; నీళ్ళు పోయ్యనక్కర్లేదు; దోహద క్రియల అనవసరంలేదు; ఎప్పుడు కానలిస్తే అప్పుడు కొమ్మలనిండా బంగారం నిండివుంటుందని వాళ్ళడిహా. అంతే గాని వాస్తవిక పరిస్థితులను గుర్తించటంగాని అర్థం చేసుకోవటంగాని తల్లికి చాతకాలేదు. ఇంట్లో జరగవలసిన దుబారా ఖర్చులన్నింటికీ డబ్బు పోగుచేసి వుంచటానికి రేగారు ఎ-త శ్రమపడవలసి వచ్చేదో - అప్పుడప్పుడాయనెంత విచారంగా వుండేవారో - కూతురుమాత్రం గమనిస్తూనే వుండేది. “ఇన్ని ఖర్చులు లేకుండా మనకు కాలం గడవకపోదు” అని రేగారు తరచు భార్యతో అంటూవుండటం ఆలేఖ్య ఎరుగును. దానికి తల్లి “సంఘసభ్యత దృష్ట్యా ఇంతమాత్రంకూడా ఖర్చు చెయ్యకుండా నిర్వహించటం అసంభవం” అని జవాబు చెప్పటం కూడా ఆమె వింటూవుండేది.

రేగారు భార్యమాటకు ఎదురుచెప్పేవారు కాదు. నోరుమూసుకుని చేతనాశూన్యమైనా వుండిపోయేవారు. భార్య ప్రతిదానికి ధూంధూం చేస్తూంటే ఏ గృహస్థుకైనా వైరాగ్యం కలిగితిరుతుంది. కాని రేగారి విచారమాత్రం

మూడునిమిషాల్లో మాయమైపోయేది. ఇంట్లో, విందులో, ఉత్సవాల్లో, ఆటలో, పాటలో ఆరంభమై మిస్టర్ అముక్ బాబు వచ్చారు, వారు వచ్చారు, నీరు వెడుతున్నారని అనే మాటలతో ఒక ఉత్సాహకర నాతావరణం ఏర్పడేసరికి ఆయన నిర్లిప్తత, స్తబ్ధత పటాపంచలై పోయేవి. తనలోతాను తన స్థితిగతుల్ని గూర్చి విచారించుకోటానికి వ్యవధి వుండేదికాదు.

ఆలేఖ్యకు చిన్నతనం అంతా ఇలాగే గడిచింది. పెద్ద అయినా ఇలాగే గడుస్తుందని తల్లినమ్మకం. కాగా ఆమె కూతుర్ని తదనుసారమైన వాతావరణంలోనే పెంచింది.

తండ్రి కూతురు స్వగ్రామం వచ్చి అయిదారు గోజులైంది. జమీందారీ భవనం చాలపెద్దది. నూతనపద్ధతులతో గొప్పవారి అభిరుచులకు తగినట్టుగా నిర్మించారు. అన్ని నీళ్ళూ, వసతులూ వున్నాయి. అయినా ఆ యింట్లో వుండటం ఆలేఖ్యకు ఏదో అసౌఖ్యంగా కనిపించింది. హాలు, భోజనశాల, పడకగది వీటన్నింటిలోను గోడలకు మళ్ళీ చక్కగా గుండువేయించాలి. లేకపోతే ఆ యింట్లో ఆలేఖ్య ఉండలేదు. దరవాజాలకు కిటికీలకు తాను దగ్గరవుండి వార్నిష్ పూయించాల్సిందే. ఏం అందంగాలేవు. మట్టిగొట్టుకుని అసహ్యంగా వున్నాయి. ఉపయోగం. చూస్తూచూస్తూ ఈ యింట్లో ఉండటం చాలకష్టం. ఏమైనాగానీ నాలుగైదువేలు ఖర్చుపెట్టి శాగుచేయించాల్సిందే.

ఈ వ్యవహారమంతా చెప్పటానికి ఆలేఖ్య ఉదయం తండ్రిదగ్గరకు వచ్చింది. అప్పుడాయన ఒక యువక బ్రాహ్మణ అధ్యాపకునితో మాట్లాడుతూ వున్నాడు. కూతురు రాగానే

నూతన వ్యక్తిని ఆమెకు పరిచయంచేశాడు. “వీరు పండిత అమరనాథ్ న్యాయగత్తు. మన పురోహితులవారి దౌహిత్రుడు మన ఎస్టేటులోదే బారహపురంలో వంశపాగంప్రకారంగా వస్తున్న తమ పాతశాల నడుపుకుంటున్నారు. వారికి నమస్కారం చెయ్యాలి!”

ఆమాట వినేసరికి ఆలేఖ్యకు వాళ్ళు మండిపోయింది. ఒక్క గురువుగారికి తప్ప ప్రపంచంలో మరెవరికీ ప్రణామం చెయ్యకూడదని ఒక రివాజు ఉంది. ఇంతకూ ఈ పెద్దమనిషి తమ పురోహితుల వంశంలోవాడు. ఈ పురోహితజాతిని గురించి ఆమె చిన్నప్పటినుంచే అనేక ఆక్షేపణలు వింటూంది. పండితులూ, పురోహితులూ అనబడే వాళ్ళంతా కూపస్థమండూకాలూ; వాళ్ళకు విశాల దృక్పథంలేదు; దేశాన్ని అధోగతికి తీసుకు పోతున్న వాళ్ళు వీళ్ళేనని ఆమెకొక స్థిరమైన ఊహ నరనరాల్లో జీర్ణించి వుంది. వీళ్ళపట్టుదలవల్లనే, వీళ్ళ వైరుధ్యం వల్లనే తాము హిందూసమాజంనించి బహిష్కృతులు. అటువంటి ఒక పెద్దమనిషి పాదాలమీద వాలటం అంటే ఆలేఖ్య నరనరమూ ఎదురు తిరిగింది. కాని తండ్రి ఆదేశానుసారం చేశారు మాత్రం జోడించి మామూలు నమస్కారం చేసింది. ఈ నమస్కారానికి అతడే మీ బదులు పలుకలేదు. ఆలేఖ్య వైపు అలాగే వింతగా చూస్తూ ఉండిపోయాడు. ఆలేఖ్య స్థిరంగా నిల్చిపోయింది.

ఆమె తండ్రితో మాట్లాడిపోదామని వచ్చింది. అపరిచితుణ్ణి అపరిచితుడుగానే వొదిలేసి తండ్రితో సంభాషణ ఆరంభించింది: కాని ఆ అపరిచిత అధ్యాపకుని అనుంగ శరణ నిష్క్రమ

దృక్కులు తన్ను వెనుకనించి పొడుస్తున్నట్టుగానే అనుభవించింది.

“ఇల్లంతా ఎలావుండో చూచావా నాన్నా!”

“ఏం, బాగానే వుండిగా!” విస్మయ సూచకంగా అన్నాడు రే.

ఆలేఖ్య పెదవి కరిచింది. “నీ చూపులకు బాగానే ఉంటుంది. కాని హల్లో గోడలకు రంగులేయిస్తే తప్ప అక్కడ కూచోటానికి వీలేదు. భోజనశాలలోకూడా మళ్ళీ రంగు పూయిస్తే తప్ప అక్కడ కూచుని భోజనాలు చెయ్యలేం. ఇన్నాళ్ళనుంచీ నీ నౌకర్లంతా ఏం చేస్తున్నట్టు? ఒక్కొక్క డినీ పిల్చి కనుక్కోవల్సిందే. ఈ పాత నౌకర్లనల్ల లాభంలేదు. అంతా కంకాలీ చేసిపెట్టారు.”

బౌనన్నట్టుగానే తలవూపుతూ రేగారు వెల్లిగా “నువు చెప్పినమాటలు నిజమే. కాని చాలరోజులనుంచీ ఇల్లు ఖాళీగాఉండే. ఇన్నాళ్ళు ఎవరూ కాపుంటేకుండా వుంటే ఇల్లు శుభ్రంగా ఎలావుంటుందీ?”

“అదంతా వేరేసంగతి. నౌకర్ల సోమరితనంవల్లనే ఇలా పాడైపోయింది. మేనేజరు, నౌకర్లు - అంతా నిద్రపోతున్నారన్నమాట. తప్ప అందరిమీదా వుంది. అందర్నీ శిక్షిస్తాను. నువుమాత్రం అడ్డంకాకు.”

రే నవ్వాడు. “నేనెందుకు అడ్డం వస్తానమ్మా. ఈసమ సరి నీది. వీళ్ళందర్నీ నీ ఆజ్ఞాబద్ధుల్ని చేసుకుంటానంటే నాకేం అభ్యంతరం? నీ యిష్టం వచ్చునట్లు చేసుకో. నువు ఎవరికీ ఏ విధమైన అన్యాయం చెయ్యలేవని నాకు బాగా తెలుసు”

• అమ్మాయిముఖం చేటంత అయింది. “ఫర్నిచర్ అంతా పనికిరాకుండా వుంది. పాతవన్నీ ఇచ్చేసి, కొత్తవి కొంటారు. నాలుగైదు వేలుకావాలి.

రే అనుమానిస్తూ “అబ్బో అంతఖర్చే?” అని పలికాడు అయినా నువ్వు ఈ అడవి దేశంలో ఉండలేవు. ఏదో రెండు రోజులు ఉండిపోవటానికి వచ్చాం. ఇంతఖర్చుచేసి అన్నీ అమర్చి మనదారిని మనం వెళ్ళిపోతే మళ్ళీ మామూలే జైతుంది ఏం లాభం?”

“అలా కాదు” అన్నట్లుగా ఆలేఖ్య తల ఊపింది. ఇక్కడ ఉండిపోవటానికే నిశ్చయించుకున్నాను నాన్నా. అలా కాకపోయినా సంవత్సరానికి రెండుసార్లు తప్పకుండా ఇక్కడికి రావాల్సిందే. మనం కనిపెట్టి ఉండకపోతే మాత్రం ఇక్కడంతా సర్వనాశనం చేసేస్తారు - నాకు తెలుసు.”

తండ్రిముఖంలో ప్రసన్నత వెల్లివిరిసింది. “అమ్మాయి! ఇన్నాళ్ళకు నీకీసంగతి తెలిసివచ్చిందంటే అంతకన్నా ఆనంద కరమైన విషయం నాకింకేముంది?” అటూ రేగారు అధ్యాపకుని వైపుతిరిగి “జేను. కాదూ అమరనాథ్ గాబూ! ఇన్నాళ్ళకు అమ్మాయి అసలైన కిటుకు తెలుసుకుందీ అంటే సంతోషంకాదూ!”

అమరనాథ్ జేననిగాని కాదనిగాని ఏమీ బదులు పలకలేదు. ఆలేఖ్యనవ్వుతూ “అది తెలుసుకోటానికి ఇన్నాళ్ళు పట్టిందినాకుకాదు నాన్నా, నీకే. పది పన్నెండేళ్ళక్రితమే నీకీ విషయం తెలిసివుంటే ఈ నాడీకొత్తయేర్పాట్లన్నీ చెయ్యాల్సిన అవసరం నాకు ఉండేది కాదు,” అన్నది.

కూతురు మాటలకు విగుడ్డగా తండ్రి సమీచెప్పలేను. కాని ముఖవైఖరిలో ఉద్విగ్నత గోచరించింది. “సరే తొందరే మొచ్చింది. తీరిగ్గా అన్నిపనులూ చేయద్దామనే.”

“ఉహూ.. అలాకాదు నాన్నా” అంటూ ఆలేఖ్య ఒక పెలిగ్రాం - తన చేతిలోని ఇగ్లీ షు నవలలోనుంచి తీసి తండ్రి చేతికిచ్చింది జేబులోనుంచి కళ్ళజోడుతీసి పెట్టుకుని దాన్ని రెండుమూడుసార్లు చూచి మళ్ళీ కూతురికిచ్చేశాడు. “అలాగా! చెల్లెల్ని తీసుకుని కమలకింగ్ కలకత్తా వస్తున్నాడు. ఘోష్ గారుకూడా రానచ్చు సరేలే అమ్మా! మనింటికి ఎప్పుడో చేచ్చేదీ రాశారా ఏమైనా?”

“కలకత్తా సచ్చాక రాస్తారేమో”

రే కళ్ళజోడు తీసి జేబులో పెట్టుకున్నాడు. బట్టల వెన్నెల్లాగ మెరిసింది. తండ్రిగారి ఊరిక దురవస్థ ఎట్టిదో ఆలేఖ్యకు బాగా తెలియదు. అయినా కొన్నాళ్ళనుంచీ ఆమెకు ఆ విషయమై సందేహంగానే వుంది.

“అయితే ఎంతడబ్బు కావాలంటావు ఆలో! చాల ఎక్కువే...” రే తనంతట తానే ప్రస్తావనతెచ్చి అడిగాడు.

ఆలేఖ్య తనలోతానే అంచనా వేసుకుంది. “సరిగ్గా ఎంతకావాలో చెప్పలేను. పడుకోటానికి నాలుగైదు మంచాలు కావాలి. నాలుగు డ్రసింగ్ టేబిల్సు కావాలి. ఈజీచైర్సు ఒక పదివుండాలి...”

“పదికావాలా?” రే అనుమానంగా పలికి అధ్యాపకునివైపు తిరిగి “అమరనాథ్! మీ బీద విద్యార్థులకు నేనేమీ సహాయం చెయ్యజాలనేమోనని విచారిస్తున్నాను” అన్నాడు.

“చి త్తం. నాకూ అలాగే కనిపిస్తున్నది” అన్నాడు. అమగనాథ్ మంజుహాసం చేసి.

ఆ లేఖ్యుని వొళ్ళు మండిపోయింది. వీడి కేమన్నా మర్యాద తెలుసా? తాము ఇంటివ్యవహారాలు మాట్లాడుకుంటూవుంటే ముక్కుమొగం ఎగని వ్యక్తి వెంటనేలేచి వెళ్ళిపోవద్దూ! పోనీ వెళ్ళిపోకుండా కూచున్నవాడు అలాగే నోరుమూసుకొని కూచోవద్దూ? తను స్థితి గతుతులను గూర్చిన విచారణ నాడి కెందుకూ? పైగా వ్యంగ్య వాక్యాలు విసురుతాడా? ఆమాట ఆ లేఖ్యుని వుల్లో సూదిలా గుచ్చుకుంది. అంతకోపం వచ్చినా కూడా, చిన్నతనంనుంచీ సుశిక్షితుగాలు కావటంచేత, పైకి పొంగలేకుండా పెరి నవ్వుతూనే “ఔను నాన్నామరి! అంత మాత్రం లేకపోతే ఎలాగ? అదిగాక ఇంకా పరుపులు కొత్తవి కుట్టించాలి. ఒక కార్పెట్ కొనాలి. టీ సెట్టు డిన్నరు సెట్టు కొనాలి... మూడునాలుగు వేలు కావలిసిందే. ఇంకా ఎక్కువే కావచ్చు” అన్నది.

రే ఒకనెట్టూర్పు విడిచాడు: “ఔను. అంతా కావలసిందే అమ్మ!”

అంతపెద్ద నిట్టూర్పు విన్నతర్వాత ఆ లేఖ్యుని నవ్వులేక పోయింది. బలవంతాన నవ్వు తెచ్చుకుని అన్నది. “సంఘాన్ని బట్టే మనస్థితి. నాళ్ళను మరి రాజోచిత ఉదార భాగతీయ పద్ధతీతో మట్టిపాత్రలతో, మోదుగాకు విస్తృత సత్కరిస్తామా? ఈజీవెయిర్ గు బదులుగా దర్భాసనం వేస్తే అతిథి పూజ జరిగినట్టేనా? ఎలామరి!”

“ఔనాను. అంతా సవ్యంగా జరగాల్సిందే. ఉపాయాం తరం లేనప్పుడు అలాగే కానిద్దాం. నువ్వు ఒక జాబితా తయారు చెయ్యమ్మా!”

“అంతా నేనే చేస్తాను నాన్నా! నువ్వేమీ కష్టపడ నక్కరలేదు.”

రే జవాబు చెప్పలేను. కూతురు మళ్ళీ అందుకుని ఇలా చెప్పింది “సీచేతనేను ఒక్క పసి చే బంధను. చెయ్యాలి పనులన్ని నేనే స్వయంగా చేస్తాను. ఈ ఖర్చుతా ఎలా వస్తుందో తెలుసా? ఏం ప్రయాస పడనక్కర్లేను. ఇంతమంది నొక్కరెందుకూ! చూడరు, వినిపించుకోరు. నలుగురూ అయిదు గురూ కాదు. ఇరవై ముప్పయివంది ఊరికే కూచుని తినేస్తున్నారు. ఇలా వీళ్ళంతా మనకళ్ళలో దుమ్ముకొట్టి ఎన్నాళ్ళు కాలక్షేపం చేస్తారు. అందర్నీ బర్తరఫ్ చేస్తాను. మంచివాళ్ళను మాత్రం అట్టపెడతాను. సగంమందిని మాత్రమే ఉంచి డబల్ పని చేయిస్తాను. గుళ్ళు గోపురాలు చూడు ఎన్ని వున్నాయో వాటిమీద ఎంతోడబ్బు వృధా అయిపోతున్నది. వీటిని కూడా మూసేయించి పది పన్నెండువేలు ఆదా చేస్తాను.”

వృద్ధ జమీందారు రానున్న అతిథులను గురించి ఆలోచిస్తూ కూతురు మాటల్ని అంతగా వినిపించుకోలేదు. కాని ఆమె చివరివాక్యం చెవిని పడగానే అతడు ఉలికిపడ్డాడు. “ఎలా ఆదాచేస్తావు. తల్లీ! దేవాలయాదాయమా! మనకీ సంపత్తి ఇచ్చిన దేవతల ఆరాధనకోసం మన పూర్వులు ఆ ఖర్చును మంజూరు చేశారు. ఆ డబ్బును నువ్వు ఎలా ముట్టుకుంటావు?”

“అలా నుశ్చయం చేసిన ఆ పూర్వరాజులమీదే రుద్దుతున్నాను నాన్నా! నువ్వేమీ దేవాలయాల్ని కట్టించలేకు. దేవతల్ని ప్రతిష్ఠించలేకు. పొరపాటుగాని, తప్పుగాని ఎవరు చేసినా దాన్ని అక్కడే అంతం చెయ్యాలిగాని కొనసాగిస్తూ వుంటామా? మా అమ్మకూడా ఈ ఆలయాల్ని బందుచెయ్యమనే పోరుతూవుండేది. జ్ఞాపకంలేదా?”

రే మాట పలుకులేకుండా నిర్నిమేషంగా కూతురు ముఖంలోకి చూస్తూ వుండిపోయాడు. ఆశ్చర్యపూర్ణములైన ఆయనచూపులకామె లజ్జాస్వత అయింది. “ఈ విగ్రహారాధనలో నీకు విశ్వాసం వుందా నాన్నా!”

“నా విశ్వాసాన్నిగాని, అవిశ్వాసాన్నిగాని పురస్కరించుకుని ఈ దేవతా విగ్రహాలు వెలిశాయా తల్లీ!”

“మరి ఈ విగ్రహారాధనఖర్చు నువ్వెందుకు భరించాలి?”

“నేనెందుకు భరిస్తున్నాను. వాటిని ప్రతిష్ఠించిన మా నాన్న, తాత... వాళ్లే భరించారు. ఇప్పటికీ భరిస్తున్నారు. ఆ దేవతా విగ్రహాలమీద నీకు విశ్వాసం లేకపోవచ్చు. కాని నువ్వు వాటిని మోసంచేయటం నేను సహించను”.

ఆయన మనో దౌర్బల్యానికి చిహ్నమైన ఆ మాటకు సరైన సమాధానం చెప్పబోయింది ఆలేఖ్య. కాని వెంటనే ఆశ్చర్యపోయి ఆ సమాధానం మరచిపోయింది. ఇంతవరకూ మానంగా కూచున్న అధ్యాపకుడు హఠాత్తుగా వంగి రేగారి పాదధూళి గ్రహించి తన శిరస్సుపై వుంచుకున్నాడు.

“అదేమిపని అమరబాబూ!”

“ఏమీలేదు రాయ్ మహాశయా ! ఇంతవరకూ మీకు ప్రణామం చెయ్యని పొరపాటును సవరించుకున్నాను” అన్నాడు అమరనాథ్ సవినయంగా.

“పొరపాటుముంది ? నేను బ్రాహ్మణుడినే కాదన్న నావంటివాడికి మీరు ఎందుకు ప్రణామం చెయ్యాలి ?”

“అదంతా మీకు తెలియాలి. నేనుమాత్రం నా కర్తవ్యాన్ని నెరవేర్చాను. తెలియక మానవులు ఎన్నెన్నో అనేక రకాల పొరపాట్లు చేస్తూవుంటారు.”

ఆ మాటల భావార్థం వృద్ధునికి అర్థంకాలేదు అమర నాథబాబూ ! అజ్ఞానానికి హద్దు వుందా ? కాని నువ్వు నాకు ప్రణామం చెయ్యకపోవటం మాత్రం పొరపాటనిపించుకోదు. నేను మీవంటివారి ప్రణామములకు అర్హుణ్ణికాను.”

అమరనాథ్ మరేమీ మాటాడలేదు.

ఆలేఖ్య మాట్లాడకుండా వుండలేకపోయింది. మధ్యలో కల్పించుకుని మాట్లాడడం ఆమె దృష్టిలో సభ్యతకాదు. అది ఆమె స్వభావమూకాదు. ఋదట కలిగిన అశ్చర్యం క్రోధంగా పరిణమించింది. ఆ క్రోధావేశం దుస్సహమనిపించింది. అన్నది : “ఇక నువ్వీయనగారి బీదవిద్యార్థులకు తప్పకుండా సాయం చెయ్యాలిందే నాన్నా !”

ముసలితండ్రుకీ వ్యంగ్యం స్ఫురించలేదు. లోపల సంకోచిస్తూనే అన్నాడు : “సహాయం చెయ్యటమే కర్తవ్యం మరి ! కాని మనం ఇప్పుడు సహాయంచేసే స్థితిలోనే ఉన్నామా ?”

“సహాయం చెయ్యాలివస్తే గుప్తంగా చేసేయ్యటమే దైవభక్తి బ్రాహ్మణభక్తి నీ మాటల్లో కనిపింప జేయటం పెద్ద ఇక్కట్లు”

“ఇక్కట్టా?” సంకోచిస్తూ అన్నాడు తండ్రి.

అధ్యాపకుడు పకపక విగబడ నవ్వుతాగాడు. “ఇందులో ఇక్కట్టేముంది? మీకేం భయం లేదు. డ్రైసింగ్ టేబిల్, చమ్చాలు, డిష్లు వీటన్నిటిచాటునా అంతా మాటుమణిగి పోగలదు”

ఒక వంగ్యవాక్యంతో అతన్ని చెబ్బకొట్టాను కనకనా అన్నభావంతో సంతృప్తి పొందుతూన్న ఆమె మనస్సు అతని పరిహాసవాక్యానికి మరింత క్రొర్యం తొల్చింది. వెనుకముందు చూడకండా అనేసింది! “మాటుమణిగిపోతుంది సరే, పాద రక్షల ఘోళివిలువకూడా మీకు ఇచ్చుకోవద్దూ!”

మాటైతేపైకి అనేసిందిగాని వెంటనే తనకుతాను సిగ్గు పడిపోయింది. అటువంటిమాట తన నోటివెంట ఎలా వచ్చిందో తనకే అర్థంకాలేదు. రే మిక్కిలి ఆశ్చర్యపడుతూ కూతురుకేసి చూస్తున్నాడు. ఎంత అమాయకుడైనా కూతురు ఆ గంతుకుని పైవిడిచిన బాగాన్ని చూడకపోలేదు. ఇంతలో ఒక నౌకరు వచ్చి ఎవరో కొందరు సజ్జనులువచ్చి బైటగదిలో చాలసేపటి నించీ నేచివున్నారని చెప్పాడు.

“వస్తున్నా పద” అని రే నౌకర్ని పంపించేశాడు. కూతురుకేసితిరిగి “నువ్వు చాలపొరపాట్లుమాట పలికావమ్మా!” అన్నాడు. మళ్ళీ అమరనాథ్ వైపు తిరిగి “మీరు వెళ్ళకండి నేనిప్పుడే వస్తాను” అనిచెప్పి బైటికి వెళ్ళాడు.

ఆలేఖ్య తండ్రితోకూడా వెళ్ళలేకపోయింది. అక్కడే కూచుంది. గడచిన దానికి సిగ్గుపడుతూ మెల్లిగా అన్నది.

మితోనాకు పరిచయంలేదు. నేను చూపిన అసభ్యతకు విచారపడుతున్నాను. నేనలా మాటాడడం ఉచితం కాదు.”

“ఔను ఉచితం కాదు.”

ఈవాక్యంకూడా ఆలేఖ్యకు రుచించలేదు. “తండ్రిగారిని ఇతరులు గౌరవించటం కూతురుకు సంతోషదాయకం. మా నాన్నా చాలమంచివాడు. ఆయన్ను మీరు మోసగించటం ఉచితం కాదు.”

అమగనాథ్ చకితుడైనాడు.

“మోసమా? ఏం మోసం?”

“ఆయన పాదధూళి తీసుకుని మీరు శిరసున వేసుకోటం ఆడంబరంగాక ఉచితమైన పనేనా?”

“ఉచితమైన పనే అది”

“అలాగైతే ఇక నేను అంగీకరిస్తున్నాను.”

ఆలేఖ్యతేచి వెదుతూ హఠాత్తుగా ఆగింది. “మీకు ఒక్క మాటచెప్పాలి. మానాన్నగారి మానసిక డౌర్బాల్సాన్ని చూచి మీరు విసుగుపడటం సహజం. మతవిషయికమైన అభిప్రాయాలు భిన్నంగా ఉండి దేవతలన్నా బ్రాహ్మణులన్నా ఏమాత్రం గౌరవంలేని వాళ్ళు ఈవిధంగా అసత్యాన్ని పట్టుకుని ఊగులాడుతూ ఉన్నారని అదిమీరు అనుచితంగా భావించకండి సుమీ!”

అధ్యాపకుడు తల అడ్డంగా ఊపాడు. “ఎన్నటికీ భావించను. ఆయన నీమీది మమతలోపడిపోయి నువ్వు చెప్పిన దానికల్లా ఊ కొడుతూ ఉంటే అది అన్యాయమూ అనుచితమూ ఔతుంది. ఆయనగారి అవిశ్వాసము ఆయన కర్తవ్యాచింతా, అన్యాయమూ ఔతుంది”

అధ్యాపకునిమాట గంభీరంగా ఉంది. ఆలేఖ్యకను బొమలు కుంచుకుపోయాయి. “మావిశ్వాసాలు ఎటువంటి నై నాసరే పూర్వంసించీవస్తున్న సాంప్రదాయాలూ, ఆచారాలూ అలా సాగిపోతూఉండాలనేగా మీ అభిప్రాయం?”

అధ్యాపకుడు నవ్వాడు. సాధారణంగా పాశ్చాత్య వ్యామోహ జనం పలికేమాటే పలికావు. మీవిశ్వాసాలే ఉచితములన్న అహంభావం తప్పితే మీకేమీ తెలియదు. అలా మాట్లాడినందువల్ల ప్రయోజనమేమీలేదు. చాల నష్టం ఉంది. పోనీలే గుడులలో దేవతావిగ్రహాలు సత్యములో, కాదో! అవి మాట్లాడతాయా పెడతాయా? భోగనై వేద్యాలు బందుచేస్తే అవి అఘాయిత్యం చెయ్యవు. కాని విదేశాలనించి ఎంతో ఖర్చు పెట్టి అద్దాలు, పళ్ళెాలు, బట్టలు నవీనవస్తుసమగ్రయాన్నికొనే ప్రబుద్ధులను ఆత్మేపించే వాళ్ళు మాత్రం “ఊరుకోరు, బిగ్గరగా ప్రబోధం చేస్తారు. అడ్డగిస్తారు. విదేశవస్తువులు కొనటం మాత్రం నువ్వు ఎప్పుడూ చెయ్యకు”

ఈమాటలు చాల సీచమైనవిగా వినిపించాయి ఆలేఖ్యకు. ఆపలుకులద్వారా అతడు తన్ను తికస్కరించినట్టయింది. ఆమెకు కోపంవచ్చింది. విస్మిత దృష్టితో అతనికేసి అలాగే చూచింది. చేత్తోకుట్టిన ముతక వొక్క తొడుక్కున్నాడు. ఉత్తరీయంకూడా ముతకదే. కాళ్ళకు చెప్పులు లేవు. అదంతా చూచి ఆలేఖ్య కఠినస్వరాన ఇలా అన్నది : “మీకు సహాయ నిరాకరణోద్యమంతో సంబంధం లేదు కద !”

“ఉన్నది”

“ఇక్కడ వటుకదేవ్ అనే వ్యక్తు ఎవరు? మీకు తెలుసా?”

“తెలుసు. అది నాపేరే”

“అలాగా? అయితే అంతా తెలిసిందితెండి. మీరు మమ్మల్ని విదేశీవస్తువుల్ని కొనకండా అడ్డగిస్తారన్నమాట?”

“తప్పకుండా”

“మాకు రైతులు శిస్తులివ్వకుండా ప్రోత్సహిస్తారన్నమాట!”

“ఔను. వాళ్ళకు పాపం ఎంతకష్టపడితే రూపాయి చేతిలో పడుతోందీ?”

“మేము విదేశీవస్తువులుకొంటే మీరు దౌర్జన్యంగా స్వాధీనంచేసుకుని తగలబెట్టేస్తారా?”

“దౌర్జన్యం ఎందుకు చేస్తాం” మిమ్మల్ని అసలు కొనకుండానే చేస్తాం”

ఆలేఖ్య చాలసేపు నిస్తబ్ధయై నిల్చుంది. బలవంతాన కోపాన్ని అణచుకుంది. చివరకు శాంతస్వరాన ఇలా అన్నది. “చూడండి. అమరనాథబాబూ! మానాన్నగారు మైత్రని మనిషి. నేను అలాంటిదాన్ని కాదు సుమంజీ! అందుచేతనే నేనుకూడా ఈవూరు వచ్చాను. మీరు చేసే ఈఅందోళన సక్రమమైందోకాదో నాకు తెలియదు. సక్రమమైందే కావచ్చు కాని మీరు మీఅందోళన మా ఎస్టేటుకు మార్కెటులకు మా గ్రామములకు మాకు మారంగా ఉండవలసిందే. పోలీసుల్ని పిలిపించటం నాకష్టంలేదు. మనదేశీయుల్ని పోలీసులచేత దండింపించటం నామనస్సుకు చాల కష్టంగా ఉంటుంది. మీ

చేతులకు కాళ్ళకూ సంకెళ్ళు తగిలించటంకంటే గత్యంతరంలేని పరిస్థితుల్ని కల్పించబోకండి.....”

అంతమాత్రం పలికి మరి ప్రత్యుత్తరం ఆపేక్షించకండానే ఆలేఖ్య దృఢంగా వెళ్ళిపోతోంది.

“అంటే మీరు న్యాయం ఆలోచించదలచలేదన్న మాట!” అన్నాడు అమరనాథ్ బిగ్గరగా.

ఆలేఖ్య గుమ్మం దగ్గర ఆగింది. “న్యాయాన్యాయాల విషయమై మీభావాలకూ మాభావాలకూ తేడా ఉంది” అని పలికి ఆలేఖ్య వెళ్ళిపోయింది అమరనాథ్ ఆమె వెళ్ళిన ద్వారంవైపు ఆశ్చర్యంగా చూస్తూ కూచున్నాడు.

3

క్రూతురు ఎట్టేటువ్యవహారాలు చక్కబెట్టటానికి పూను కోటం రేగారికి ఆనందం కలిగించింది.

ఇల్లు బూజుదులిపించటం, గోడలకు రంగులు పూయించటం, వస్తుసామాగ్రి యధాస్తానాల్లో అమర్చటం ఇత్యాది పనులన్నీ ఆరంభమైనవి. మరొకవంక ఎట్టేటు వ్యవహారాలు కూడా సాగుతోన్నవి. ప్రతిరోజూ ఎవరో ఒకరు పోట్లాటలూ, పేచీలూ పైసలూ చేసుకోటానికి వస్తూనే ఉన్నారు. ఇవన్నీ సక్రమంగా నిర్వహించాల్సిన బాధ్యత కూడా ఆలేఖ్య తానే నెత్తిమీద వేసుకుంది ఇందుకు ఆమెలో ఎంతో ఓర్పుదాగి వుండాలి. రిటైర్డు మేజిస్ట్రేటు మేనేజరుగా పని చేస్తున్నాడు. అతడు కూడా ఆమె యోగ్యతను అంగీకరించాడు. ఉదయం నించి సాయంత్రం వరకూ మేనేజరుకు ఊపిరి పీల్చుకోవడానికి తీరిక చిక్కటంలేదు. ఆలేఖ్య అతనిదగ్గర కూచుని ఖాతావుస్త

కాని తీయిస్తుంది. ఏయే గ్రామంసించి ఎంతెంత ఆదాయం పస్తున్నదో అడుగుతుంది. ఎక్కడెక్కడ ఎవరెవరు ఏయే పనులు నిర్వహిస్తున్నదీ అనగాహన చేసుకుంటుంది. అనేక సమస్యల్ని గురించి మేనేజరుతో చర్చిస్తుంది. మేనేజరుకు చెమటపోసే వరకూ తర్కిస్తూనే వుంటుంది. ఏ నౌకరు డ్యూటీ యేమిటి? బాగా పనిచేయగలిగినవాడికి ఎంత జీతం ఇవ్వచ్చు? ఈ మొదలైన విషయాలన్నీ ఆమె తెలుసుకుంది. వయసుమల్లిన కొందరు నౌకర్లమీద ఆమె చూపు ఎప్పుడో పడింది. క్రాసుచేసి అడిగినమీదట మేనేజరు ఒప్పుకున్నాడు. 'వాళ్ళవల్ల జీతం నష్టమేతప్ప ప్రయోజనం ఏమీలేదనీ, ఆ సంగతి ఎప్పుడో రేగారికి తెలియచేసినా వారేమీ చర్యతీసుకోలేదనీని. పనిచేసి చేసి వాళ్లు ముసలివారై నారనీ, బలవంతాన వాళ్ళచేత ఇప్పుడు పనిచేయించనలసిన అవసరం లేదనీ క్రొత్తగా పెట్టుకున్న నౌకర్ల చేత అన్నిపనులూ అవుతాయనీ రేగారి అభిప్రాయం అయినట్లుకూడా మేనేజరు చెప్పాడు. అందువల్లనే వాళ్ళను వెళ్ళగొట్టలేదు.

“అందువల్లనే నాన్నగారి ఖర్చులకు అంతంలేకుండా వుంది” అన్నది ఆలేఖ్య.

మేనేజరు వ్రజబాబు ఏమీ మాట్లాడలేదు.

“ఇలాగైతే లాభంలేదు. పనిలేని నౌకర్లకు ఈ నిత్యాన్నదానం సాగటానికి వీలేదు” అన్నది ఆలేఖ్య.

“మీ యిష్టప్రకారమే కానీయండి.”

రెండుమూడు రోజులు గడిచాయి. పాతస్నేహితులను చూచినద్దామని రే కలకత్తా వెళ్ళాడు. ఒకరోజున ఆలేఖ్య

మేనేజరును పిలిపించి, అతనిచేతికొక జాబితా ఇచ్చింది. “వాళ్ళందరికీ ఒక నెలజీతం ఉచితంగా ఇవ్వండి. పనిలోనించి వెళ్ళిపోమ్మని చెప్పేయండి. నాన్నగారి మనస్సు మిక్కిలి దుర్బలమైంది. ఈ సమాచారమంతా ఆయనకు చెప్పవలసిన అవసరంలేదు.

వాణుకుతూన్న చేతులతో వ్రజబాబు జాబితా అందుకున్నాడు. కళ్ళజోడు పెట్టుకుని పేర్లన్నీ వరుసగా చదివాడు. అతని గొంతు ఎండిపోయింది. అన్నాడు “సరే, మీ యిష్టం కాని ఈ నయనగంగూలీ చాల బీదనాడు. పాపం—”

“బీదవాళ్ళకు ప్రపంచంలో వేరే యేర్పాట్లుఉన్నాయి ”

“ఉన్నాయి. కాని...”

అర్థోక్తిలోనే ఆలేఖ్య అడ్డువచ్చింది. “చూడండి మేనేజరుగారూ! ఎక్కువగా చర్చలకు దిగటం నా కిష్టంలేదు. బాగా ఆలోచించే నేనీ జాబితా తయారుచేశాను. ఇక మీరు వెళ్ళవచ్చు.”

“ది త్తం” అంటూ మేనేజరు జాబితాను గుప్పెట్లో పెట్టుకొని వెళ్ళిపోయాడు.

చదువుకున్న ఆడపిల్ల అధికారంలోకి వస్తే న్యవహారం ఎలా వుంటుందో మేనేజరుకు ఇప్పుడు బాగా అర్థం అయింది. ఆమెతో కాదు-కూడదని వాదించే దమ్ములు లేనాయకకు. తన పేరుకూడా ముసలివాళ్ళ లిస్టులోగాని, సోమరిపోతుల జాబితాలోగాని చేరుతుందేమో నని కాదు ఆయన భయం. ఇప్పుడీ ఉద్యోగంలోనించి తీసివేయబడుతూన్న వాళ్ళందరూ ఊరుకోరు. ఆవేదన పడతారు, నచ్చి మళ్ళీ కాళ్ళమీదపడతారు,

సిఫార్సులు తెచ్చుకుంటారు; చెయ్యాలి న హంగామా అంతా చేస్తారు.

అలాగే అయింది. ఆ మర్నాడే నాలుగు దరఖాస్తులు వచ్చాయి. వాటిని మేనేజరు ఆలేఖ్యకు పంపించాడు. దరఖాస్తులలో బంగళీదేశదారిద్ర్యగాధ, ఆందుకు కారణాలు ఉల్లేఖితములైనాయి. తమ తమ కుటుంబాల్లోని అనాధల సంఖ్యను పేర్కొంటూ, రేగారి సంస్థానంలో తప్ప మరెక్కడా తమకు నిలవనీడ దొరకదని విలపించారు.

అంతమాత్రానికే ఆలేఖ్య మెత్తపడే మనిషికాదు. ప్రతి అర్జీమీద ఆమె ప్రస్ఫుటంగా రాసింది : ‘తానేమీ సహాయం చెయ్యజాలనని ఆమాటే మేనేజరు వాళ్ళకు జారీచేశాడు. అందరినీ ఒకచోట చేర్చి “దొరగారు కలకత్తానుంచి వచ్చే వగకూ మీరు వేచివుండండి మీ కన్నీళ్ళవిలువ ఆ ముసలాయనకే తెలియాలి తెలిస్తే” అన్నాడు.

మరి నాలుగురోజుల తరువాత ఒకనాటి ఉదయం ఆలేఖ్య పంచపాళ్ళిలో కూర్చుని కొన్ని పటాలు పరిశీలిస్తూవుంది పెయింటింగు డిజైనులు కొన్ని భోజనశాలకు తగిలించేందుకు తెప్పించింది. వాటిలో రెండు బాగున్నవి ఎన్నుకుని విడిగా పెట్టింది. ఇంతలో ఒక ముసలి మనిషివచ్చాడు. చాల సుస్తీగా ఉన్నాడతడు. చినిగిన మాసిన బట్టలు ధరించాడు. చొక్కా సిండా మరకలే.

“ఎవరు నువ్వు ?” ఆలేఖ్య చూడ్డంతోనే అడిగింది.

అతడు నత్తిల వెంటనే జవాబు చెప్పలేకపోయాడు. “నేను నయన గంగూలీని” అన్నాడు చివరకు.

ఆలేఖ్య అతన్ని గుర్తుపట్టింది. “ఎంకొచ్చావు?” అని కఠినంగా ప్రశ్నించింది.

జవాబు చెప్పటానికే ప్రయత్నించటంలో అశని పెదవులు, కళ్ళు రకరకాలుగా తిరిగాయి. చివరకు ఇలా చెప్పాడు. “నాకూతురు పేరుదుర్గ. ఆమెనన్న మీదగ్గరికి వెళ్ళి బ్రతిమాలమంది. మీరు తప్పకుండా నౌకరీ ఇస్తానని చెప్పింది. నాకు ఒకదాహిత్రుడున్నాడు కాదు మంచి బుద్ధిమంతుడు.

ఆ సుస్తీముఖాన్ని, వాడి మాసిన దుస్తుల్ని చూస్తుంటే ఆలేఖ్యకు అసహ్యం పుట్టుకొచ్చింది. దివాణంలో పనిచెయ్యకుండా భోజనం మాత్రం చేస్తున్న నౌకర్లందరిలోకీ అగ్రస్థానం అతనిదే. అందరికన్నా మునుసలి, దుర్బలుడు అతడే పయింటింగే డిజైనుల మీదినించి దృష్టి మరల్చుకుండానే చెప్పేసింది: “నేనేమీ సహాయం చేసేది లేదు. నువ్వు బైటికి వెళ్ళిపో బాబూ!”

ముసలివాడు కదలేదు. మొద్దులా అలాగే నిల్చున్నాడు. తన కథ, కమామీను అంతా ఆరంభించాడు. “ఈ ముప్పయి రూపాయల నౌకరీతప్ప నాకు ప్రపంచంలో మరో ఆధారం లేదు. భార్య ఎప్పుడో చచ్చిపోయింది అయిదేళ్ళ క్రితం కొడుకు పోయాడు. అల్లుడు నౌకరీ వెతుక్కోటానికి అస్సం వెళ్ళాడు. అక్కడ సన్యాసం పుచ్చుకున్నాట్ట. తరువాత ఇంత వరకూ అతని సమాచారమే తెలియదు.

ఆలేఖ్య విసుగుదల చూపింది. “నీ యింటి వ్యవహారాలన్నీ వింటూ కూర్చోటానికి నాకు తీరికాలేదు, కోరికాలేదు. ఇక నువ్వు దయచెయ్యి బాబూ!”

గంగూలీ ఆమాట వినిపించుకున్నాడో వేనో ! తన గొడవేనో వాగుతూనే వున్నాడు. ఆలేఖ్య నోకర్ని పిలిచి, అతన్ని బైటికి నెట్టేయించింది. తరువాత తీర్చిగా తన పని చూసుకుంటూ కూచుంది.

కలకత్తానుంచి ఏవేవో సామానులు వస్తూనే వున్నవి. మన్నాటి ఉదయం ఒక పెద్ద అద్దం ఒకటి తన పడకగదిలో అమర్చుకూపుంది ఆలేఖ్య ఆ సమయాన పడేళ్ళ ఒక నీడ కుర్రాణ్ణి వెంటబెట్టుకుని మేనేజరు అక్కడికి వచ్చాడు. కుర్రవాడి హంటిమీద చొక్కా లేదు. ఒక చిన్న అంగనస్త్రం మొలకు చుట్టుకున్నాడు. ఏడ్చియేడ్చి కళ్లు ఎర్రబడిపోయాయి. ఆలేఖ్య ఆశ్చర్యాస్వతయై అతనివైపు చూస్తూవుంది.

“అసమయంలో మీ దశనానికి రావలసి వచ్చింది. గత్యంతలేక...” అంటూ ఆరంభించాడు ప్రజబాబు.

“అంత అత్యవసరమైన పనా ?” ఆలేఖ్య అడిగింది. తానేదై నా పనిలో వున్నప్పుడు ఎవరై నా ఇలాగనస్తే ఆమెకు కష్టంగానే వుంటుంది. అసీగాక షూస్ బాబు మొదలైనవా రంతా రానున్నారు. ఇంకా ఇంట్లో బోలెడన్ని యేర్పాట్లు చెయ్యాల్సి వుంది.

“నయనగంగూలీకి ప్రతినెలా అగుదేసిరూపాయలు జీతంగాక ధర్మాధంగా యిస్తున్నాం. ఆ సంగతి మీకు చెబితే తరువాత ఆలోచిస్తామని చెప్పారు.”

“అది యిప్పుడంత అవసరమని నాకు తోచటంలేదు.”

ఆ మాట విన్నతరువాత మరేమి మాట్లాడానికి ప్రజబాబుకు ధైర్యం లేకపోయింది. కుర్రవాణ్ణి తీసుకుని తిరుగు

ముఖమైనాడు. ఆలేఖ్యకు కుశూహలం కలిగింది. “ఆ కుర్రవాడెవరు మేనేజరు బాబూ ! గంగూలీ చెప్పాత్రుడా ?” అని అడిగింది.

కుర్రవాడు స్వయంగానే ‘బౌను’ అని చెప్పి ఏడవటం మొదలుపెట్టాడు. వ్రజబాబు మెల్లిగా సమాచారం వెళ్ళబెట్టాడు. “నిన్న చిల్లరమకాణాదారు గంగూలీకి బియ్యంగాని, పప్పుగాని ఇవ్వననేశాడు. అతన్ని పనిలోనుంచి తీసివేసినట్లు నగ్రకుడికి నిన్ననే తెలిసిపోయిందికామాలు. గంగూలీకి అతనికి భాగ్యవృద్ధులలో ఆశ్చర్యాలేదు. పోయిలో పిల్లి లేవలేదు. నిన్న ఇంటిల్లి పాదీ పస్తు. కొడుకుచావు - అల్లుడు పారిపోవటం, మనస్సు అసలే పాడైపోయివున్న అతడు గన్నేరుకాయ నూరి తాగేశాడు; ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. పోలీసులువచ్చి అనుజ్ఞ ఇస్తేనేగాని దహన సంస్కారాలు జరగవు.”

ఆలేఖ్య త తరపడిపోయింది. “ఆత్మహత్య? ఎవరు ?”

“మా తాతే” అంటూ ఏడుస్తూ కుర్రవాడు జనాబు చెప్పాడు.

“తాతా ? నయనగంగూలీ? అతడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడా ?”

“బౌనమ్మా ! ఉదయమే చనిపోయాడు. అయిదు రూపాయలు దొరికితేచాలు; వీళ్ళ కెంతో ఉపకారం జరుగుతుంది” అని పలికి మేనేజరు కుర్రవాడివైపు తిరిగి “చేతులు జోడించి ‘అమ్మ ! అయిదురూపాయలు భిక్ష పెట్టండి’ అని ప్రార్థించరా నాన్నా” అన్నాడు.

కుర్రవాడు అలాగే మేనేజరు చెప్పినట్టే ఏడుస్తూ పలికాడు. వాడి చేతులు అంజలించి అలాగేవున్నాయి. ఆలేఖ్య

చిత్రగతమైన మూర్తిగా నిస్తబ్దమై అతనికేసి అలాగే చూస్తూ వుండిపోయింది.

కుర్రవాణ్ణి తీసుకుని ప్రజలబాబు వెళ్ళిపోయాడు. దహన సంస్కారం మొదలుకొని శ్రాద్ధం ముగిసేవరకూ కావలసిన ఖర్చుఅంతా ఇక మంజూరు బేతుందని ఆయనకు నమ్మకం కలిగిపోయింది. డబ్బులేని కారణంగా గంజులీ అంశ్యక్రియలు ఇక ఆగవు. ఆలేఖ్యకు మాత్రం అంశా దుర్గాహ్వయంగా వుంది. పటాలు, బీరువాలు, పెయింటింగులు, అద్దాలు - వీటన్నింటి మీదనుంచి మనస్సు మరలిపోయింది. అక్కడినుంచి లేచి వెళ్ళి ఒకకుర్చీలో పడుకుంది మానంగా.

“గదిలో అలమారు ఎక్కడ బిగించుకున్నారా?” అని అడిగాడు వడ్రంగిమేస్త్రీ వచ్చి.

“ఆ సంగతి ఇప్పుడుకాదులే”

“ఇవాళ ఏం వంటచెయ్యకున్నారు అమ్మాయిగారూ!” వంటకత్తె ప్రశ్న.

“నన్ను అడగవద్దు. ఏదో ఒకటి చెయ్యి”

ఒక తాపీమేస్త్రీవచ్చి యింటి ముగ్గును విరయమై ప్రస్తావించాడు. ఆలేఖ్య సరిగా జవాబు చెప్పకపోవటంతోనే అతడుకూడా తిరిగి వెళ్ళిపోయాడు. తనకిప్పుడేమిగా అక్కర్లేదని పించింది ఆలేఖ్యకు ఈ ప్రాంతంలో తలెత్తుకుతిరిగే యోగ్యత తనకు లేదనిపించింది. పాశ్చాత్య పద్ధతిని నూతన సంస్కరణలు తీసుకురావటానికి ప్రయత్నిస్తే ఇటువంటి గొడవలేపడటాని ఆమె కలగొక్కాడా అనుకోలేదు. చివరకేమిగో మాను! ఎవరిమీదా తనకు ద్వేషంలేదు; ఎవరికీ తాను ఆనందం

చేయలేకూ. ఒకచిన్న పొరపాటుచేస్తే చేసివుండచ్చు. అయినా అంతమాత్రానికే ఇంత పెద్దశిక్షా? ఆ వ్యక్తి అత్యహత్య చేసుకుని తనమీద కసితీర్చుకున్నాడు.

ఆలేఖ్య ఒక నౌకర్ని పిలిచి అతనిద్వారా అన్ని విషయాలు తెలుసుకుంది నయనగంగాలీ ఈ వుద్యోగాన్ని నలభైయేళ్ళ బట్టి చేస్తున్నాడు. అతడు నిజంగానే మహా దరిద్రుడు రెండు చిన్నపూర్ణులు తప్పితే అతనికివిశాల ప్రపంచంలో వాదిఅన్న వసువేమీలేదు. ఈ ముప్పయి రూపాయల ఉద్యోగం తప్పితే మరో ఆదాయంలేదు. ఇదే ఆతనికి జీవనాధారం ఆ జీతంమీదే అతని సంసారం అంతా ఆధారపడివుంది. ఈ విషయాలన్నీ సత్యాలే”

ముప్పయి రూపాయలనంగా ఎంత? ఒక బీద కుటుంబం ఆహారవిహారాలు, ఆశలు ఆకాంక్షలు, ఆనందోల్లాసాలు ఆ ముప్పయి రూపాయలతో సాగిపోతున్నాయి.

ముప్పయి వెండిరూపాయలు! పెద్దమొత్తమేమీకాదు. ఆలేఖ్య తొడుక్కునే చెప్పలు అక్కడే పడివున్నాయి. ఆ చెప్పల్లో ఒక్కటేకూడా ఆ మొత్తంలో కొనలేము. • ఈ వెండిరూపాయల విలువ ఎంత? ఈస్వల్పధనంయొక్క యధార్థమైన విలువ ఆమెకీనాడు ఒకవ్యక్తి తన ప్రాణాలర్పించి నేర్పిపోయాడు. కంట్లో వేలుపెట్టి చూపించాడు. ఆలేఖ్య హృదయంలో చీకట్లు కమ్మకొచ్చాయి. దినమంతా అన్నంలేని ఆ కుర్రవాని హాహాకారం అమె చెవుల్లో పొడుస్తున్నది. ఆ యాత్రనాదానికి ఆది, ఆంతం ఉన్నట్టులేదు.

అలాగేచనా ప్రపంచంలో పడిపోయింది మనిషి. తన యొక్క ఖర్చులు స్ఫురణకు వచ్చాయి. తాను, తనతల్లి;

తను బంధుజనులు, తమలాంటి సభ్యకుటుంబాలు ఆహారవిహారాలకోసం, పండుగలకు పబ్బాలకు, ఆటపాటలకు భోగవిలాసాలకు, చీరలకు సొమ్ములకు, ఎంతెంత ఖర్చుచేస్తున్నారో ఆలోచనకు తట్టేసరికి, వొంట్రో రక్తం గడ్డకట్టినట్టనిపించింది. చేరువనే ముక్కాల్పీటమీద గోడకానించిన నిలువుటద్దంమీద పడింది. దీనికి అయినఖర్చుతో గంగూలీ అయిదు సంవత్సరాలు తన కుటుంబాన్ని పోషించుకో గలుగుతాడు. నిజానికి ఇంత విలువగల అద్దంపల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి?

ఆ సాయంత్రం రైలుకు రే యింటికి రావలసివుంది. తండ్రిగారి మానసికదుర్బలత ఆమెకు తెలుసు ఆయనమాటల పట్ల ఆమెకంత శ్రద్ధలేదు. ఇది ఆమెకు తల్లివద్ద నేర్చుకున్న గుణం. ఇతగ్ల అనుచితములయిన ప్రసంగాల్ని ఆయన ముందు ఆమె చర్చించలేదు. ఆయన బలహీనతను పురస్కరించుకుని ఎంతోమంది ఇదివరకు అనేకరకాల ఉపద్రవాలు కల్పించే వుంటారు. కాన్ని రే మాత్రం వాటినిగురించి ఎప్పుడూ అనుకోనేలేదు. పల్లెత్తుమాట ఎవర్నీ అనలేదు. ఆలేఖ్య వచ్చి ఈ పాత పద్ధతుల్ని సమూలంగా పెరికివెయ్యాలని పూనుకుంది. పాతనౌకర్లను, గుమాస్తాలను, తీసివెయ్యాలని ఆమె పట్టుపట్టినప్పుడు వ్రజబాబు గట్టిగా చెప్పనేచెప్పాడు “పెద్దదొంగరికి అది ఇష్టంలేని పని” అని. ఆలేఖ్య ఆమాటను లెక్కచేయలేదు. తండ్రిగారు ఇంటలేనప్పుడు ఆ వ్యవహారం పెరిష్కరించాలని చూచింది. కాని గంగూలీ ఆత్మహత్య గావించుకొని ఆమె ఇదివరకెన్నడూ ఎరగని, ఊహించని; ఒకనూత్న సమస్యను తెచ్చిపెట్టాడు. అనేక కొత్తవిషయాలను ఇప్పుడు

ఆమె ఆలోచించవలసిన ఆవశ్యకత ఏర్పడదని. దుర్బల చిత్తుడైన తండ్రిని మనోవీధిలో లక్ష్మీస్తూ ఆమె అన్నది “హృదయ దౌర్బల్యము, కోమలత్వము సామాన్య గుణాలుకావు. నీదృష్టిలో మేముచాలా పొగపాళ్లు చేశాము. అయినా నువ్వెప్పుడూ ఆ విషయమై పెదవి కదల్చ లేదు.”

తండ్రి జ్ఞాపకం రాగానే ఈ ప్రపంచం ఒక దుకాణం మాత్రమే కాదన్న సంగతి ఆమెకు స్ఫురించింది. త్రాసుతో తూచి విలువకట్టినంత మాత్రాన్నే మానవుడు తోడివానిపట్ల నిర్వర్తించవలసిన కర్తవ్యం ముగిసిపోదు. ఊమాగుణం లేని వాడుకూడా నిరాటంకంగా జీవిస్తున్నాడు. పనిచేసే సామర్థ్యం తగ్గినంతమాత్రాన మనిషికి జీవించే అధికారం లుప్తమై పోవలసిందేనా!

మామూలుగా ఉదయం పూట, సాయంత్ర మప్పుడు, కచేరీ తెరిచి వుండేది. ఆలేఖ్య ఆఫీసురూల్సు ప్రకారం ఒక మార్పుచేసింది. పదకొండు గంటలనుంచి నాలుగుగంటలవరకూ ఆఫీసు పనిచెయ్యాలని ఆమె ఆజ్ఞ. ఆసమయంలో ఆమెకూడా మేనేజరు దగ్గర కూచుని వ్యవహారాలు చూస్తూ ఉంటుంది. కాని ఈ నాడుమాత్రం ఆమెకు కచేరీకి వెళ్ళాలనిపించలేదు. అక్కడి గుమాస్తాలందరికీ తన ముఖం ఎలా చూపించగలదు! తన గదిలోనే ఒంటరిగా కూచున్నది. ఆనాడు భోజనంకూడా సరిగా చేయలేదు.

ఇలాగే రోజంతా గడిచింది. సాయంత్రందాకా గది కిటికీలోంచి బైటికి చూస్తూ కూచుంది ఆలేఖ్య.

స్తేషచుకు వెళ్ళినబండి ఖాళీగానే తిరిగి వచ్చింది. రేగారు రాలేదు. ఆయన ఏ పనైనా ఒక ప్రోగ్రాం ప్రకారం చేస్తాడు. నిర్ణయం ప్రకారం ఆయన సాయంత్రంబండికి రాక ప్రోయేసరికి ఆలేఖ్యకు కొంచెం ఆందోళన కలిగింది. కాని ఒక విధమైన మనస్థిమితం కూడా కలిగింది ఆమెకు ఖాగానే తెలుసు. తండ్రి తనమీద ఏమీ కోపపడడనీ, ఒక్క కఠినవాక్యం కూడా ఆయన నోటివెంట రాదనీ. కాని ఆయన చూపే మానంలో దాగివుండే వ్యధకు తానేమి జవాబు చెప్పాలి? అదొక పెద్ద విషమ సమస్య. సరే ఇవ్వాలికి నాన్నగారు రాలేదుగా! బ్రతికిపోయాగ అనుకుంది. కొంచెం మనశ్శాంతి కూడా అనుభవించింది ఇంతలో నాకరు వచ్చి పండిట్ జీ వచ్చానని చెప్పాడు.

“పండిట్ జీ ఎవరు? ఎక్కడున్నారాయన?”

గుమ్మం దగ్గరనుంచి కంఠస్వరం వినిపించింది. “నేనే అమరనాథ్ ను. ఇక్కడే వున్నాను.”

“దయచేయండి” ఆలేఖ్య లేచినిల్చుని నమస్కారం చెప్పింది. కాని అధ్యాపమహాశయుడు ఆనాటివలెనే ఇప్పుడు కూడా గంభీరముద్ర వహించి అలాగే నిల్చున్నాడు. ప్రతి నమస్కారం చేసే ఊహలేదతనికి. ఇతల్లో పాలు గమనించే స్థితిలోలేదు ఆలేఖ్య. ఆమె మనస్సుతా వికలమైవుంది.

తనంత తానేవచ్చి పండిట్ జీ కుర్చీలో ఆసీనుడైనాడు. “ఒక పెద్ద ప్రయోజనం ఆశించే మీ దర్శనానికి వచ్చాను. లేకపోతే ఈ క్షాంతిమయంలో మిమ్మల్ని బాధ పెట్టేందుకు వచ్చేవాణ్ణి కాదు.”

ఆలేఖ్య మనస్సు పరిపరివిధాల పోయింది. ఈ గ్రామాల్లో ఎక్కడ ఏమి జరిగినా సరే ఈ పండిట్ జీకి ఏదో విధమైన సంబంధం వుండితీరుతుంది. గంగూలీ ఆత్మహత్యను పురస్కరించుకునే అతడిప్పుడు వచ్చివుంటాడు. ఇంట్లో నాన్నగారు లేరు. ఈ వ్యక్తితో సంభాషణ ఎలా నడుస్తుందో! తానెలా మాటాడాలో ఏమైనా కానీ అనుకుని ఆలేఖ్య మనస్సు దృఢం చేసుకుని కూచుంది.

పండిట్ జీ అల్పహాస పూర్వకంగా అన్నాడు: “మీరు ఇవాళ చాల ఖిన్నులై ఉన్నట్టు కనిపిస్తున్నది. కారణం తెలియదు. అయినా నేనావిషయమై మాట్లాడేందుకు రాలేదు. నేను మీ శత్రువును కాదు ”

ఈ వ్యక్తి మళ్ళీ వ్యంగ్యవాక్యాలు విసిరేందుకే వచ్చాడా అన్న అనుమానం కలిగింది ఆలేఖ్యకు. అయినా మనోవిచలిత కాలేదు. మనస్సును వశంలోనే వుంచుకుంది. “మీరెందుకు వచ్చారో చెప్పండి ?” అని సహజ కంఠస్వరంతోనే అడిగింది.

“సంత రేపు. కాని పోలీసులు పట్నం నుంచి ఇంకా లే వచ్చేశారు. గ్రామంచుట్టు ముట్టేశారు. మీరెందుకు చేశారీ పని ?”

ఆలేఖ్య ఉలికిపడ్డది. తాను వచ్చిన మర్నాటి ఉదయమే పరిస్థితుల్ని పూర్తిగా అవగాహన చేసుకోకుండానే డిస్ట్రిక్టు మేజిస్ట్రేటుకు ఒక ఉత్తరం రాసింది తాను విన్నవార్తలు, వదంతులు మాత్రమే అందులో రాసింది. ఈ వుత్తరంవల్ల ఫలితం ఏమౌతుందో ఆమె ఊహించలేదు. ఈ వుత్తరం మేజిస్ట్రేటుదాకా వెడుతుందో వెళ్ళదో! మేజిస్ట్రేటు దాన్ని

భాతరు చేస్తాడో చెయ్యడో అనుకుంది. ఇప్పుడు మళ్ళీ ఇన్నాళ్ళ తరువాత దాని విషయం వచ్చింది.

“పోలీసులు వచ్చినంతమాత్రాన ఏం ముంచుకు పోతుంది?”

“మీరు దూరంగా వుంటారు. మీకేం తెలుస్తుంది నాకు తెలుసు. సవ్యంగా జరిగిపోదు. నాలుగైదు శవాలు లేస్తాయి. సందేహంలేకు.”

ఆలేఖ్య భయచిత్త అయింది. “శవాలా! ఎనోశవాలు!”

“చెప్పలేం. నా శవంకూడా బయటపడవచ్చు.”

“మీ శవమా?”

“అసంభవం కాదు. ఆత్మగౌరవాన్ని పురస్కరించుకుని నేనే ముందుగా బలికానలసి వస్తుంది... ఇప్పుడు నాకు తొండర పనివుంది. మరోచోటికి వెళ్ళాలి. చాల దూరం. రేపు ఉదయం మీకు తీరికేనా?”

అమరనాథుని మాటల్లో బలనంతం ఏమీలేదు నవ్వుతూ లేచినిల్చుని “ఇతర్లను కష్టపెట్టే స్వభావం కాదు నాది. ఎనా రేపు వుదయం నాలుగు నిమిషాలు నాకు దశ్శనం ఇవ్వాలి” అని పలికి వెళ్ళిపోయాడు.

౪

చీకటి పడుతూవుంది. ఇంకా నౌకరైవరూ లాంతరు వెలిగించి తీసుకురాలేదు. ఆలేఖ్య చాల అలసివుంది. మనస్సేమీ బాగాలేదు. మేడమీద పడకగదికి వెళ్ళటానికికూడా ఆమెకు ఓషిక లేకుండా వుంది.

అప్పుడొక ముసలివ్యక్తి పరదా తోసుకుని లోనికి వచ్చాడు ఆలేఖ్య ఆశ్చర్యపడుతూ సరిగా కూచుని “ఎవరు?” అని అడిగింది.

ముసలివ్యక్తి ఒక కుర్చీ లాక్కుని కూర్చున్నాడు. “నా పేరు నిమాయీ భట్టాచార్య. అమనాథ్ నాకు దూరపు బంధువే. నాకు మనుమడౌతాడు. అతడే అన్నమాటేమిటి? ఇక్కడున్న వాళ్ళంతా నాకు మనుమలే. మీ నాన్న రాధా మాధవుడు నన్ను ‘బాబాయి’ అని పిల్చేవాడు. నేను కాశీలో ఉంటున్నాను ఈమధ్య నువ్వీ ఈయేడాది అక్కడ చాలా వేడిగా ఉండటంచేత ఇక్కడికి వచ్చాను. నీ దేశమైతే మాత్రం మన నాగదేశంలో సాటివస్తుందా? నాగదేశమంటే స్వర్గం అన్నమాట. నువ్వు కులాసాగా ఉన్నావా? మీ నాన్న కులాసాగా వున్నాడా?”

“ఆ, గాగానే ఉన్నాం. నాన్నగారు పూళ్ళో లేరు. మీరు ఏంపనిమీద వచ్చారు?”

“ఈ సాయంత్రం వచ్చేస్తారని విన్నానే!”

“ఔను, రావలసిందే. కానీ రాలేదు మరి. వచ్చాక రేపు నిర్భయం చేసుకుందురుగాని.”

నృన్ధుడు ఆలేఖ్య ముఖంచూచి చిరునవ్వు నవ్వుతూ అన్నాడు. “కాదిమ్మా కాదు. నా స్థితిగతులు కొంచెం బాగానే వున్నాయి. నేనేమీ ఆశయించటానికి రాలేదు నువ్వు విదేశాలుకూడా వెళ్ళి వచ్చావని అమరనాథ్ చెప్పాడు. బాగా చదువుకుని సుశిక్షితులైన ఆడపిల్లలంటే నాకు చాలా యిష్టం. అటువంటి వాళ్ళతో కాస్తేపు మాట్లాడదామని నాకు

అభిలాష. కాని అట్టి అవకాశం లభించలేదు. ఈ ముసలి వాడిని లెక్కజేసి ఎవరు మాట్లాడతారు చెప్పు! నువు చేరువనే ఉన్నావుకదా! మళ్ళీ ఇటువంటి అవకాశం దొరుకుతుందో లేదో! నేనా పండితునిగా మారి పండును. ఎప్పుడు రాలి పడతానో తెలియదు. ఈ ముసలివానిమీద నీకు కోపాలేదు కదా!”

ఆలేఖ్య సిగ్గుపడుతూ, వినయం నటిస్తూ “అబ్బే లేదండి, ఇవ్వాళ వొంటల్లో కొంచెం బాగాలేదు” అన్నది.

“ఆ సంగతికూడా నేను విన్నాను. అనునాథ్ అంతా జైర్పాడు నాకు. అతను చాలా మంచివాడు. ఆ యింట్లో అంత గుణవంతుడు కనిపించడు... పిచ్చివాడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. పాపం! కష్టాలు సహించలేకపోయాడు. శక్తిహీనుడయ్యాక మనిషి మనిషికాదనుకో. నా కలగే తోస్తుంది. గంగూలీగారి ఇంటిముందునుంచే వస్తున్నాను. దహనసంస్కారం కోసం శవాన్ని అప్పుడే తీసుకువెళ్ళాడు. ఇంకా నాళ్ళు తిరిగి రాలేదు. లోపల అతని కూతురు గొంతుచించుకుని ఏడుస్తోంది. అయ్యయ్యో! కాస్త పాపానికి ఎంత శిక్ష! డబ్బు వస్తుంది. పోతుంది. చెడ్డపేరుమాత్రం వస్తేపోదు. లోపలికిపోయి ఎందుకే దుర్గా అలా ఏడుస్తావు ఏడ్చి ఏంభావి? ఇంత ఘోరం జరుగుతుందని పాపం ఆమెకుమాత్రం ఏం తెలుసు? తెలిస్తే పనిలోనుంచి తీసేసి వుండదు. ఆమెతో పరిచయం లేదుగాని నాకు బాగా తెలుసు. అయిందేదో అయిపోయింది. ఆమె ఆమె గొంతమూ దీనికి వశ్చిత్తాపపడుతుంది. ఈ కళంకం మాసిపోయేదికాదు’ అని చెబుదామా అనుకున్నాను. కాని బాగుండదేమోనని

తోచింది. ఈ దుర్ఘటన గంగూలీ కూతుర్ని ఎంత గాయపరిచిందో, నిన్నూ అంత తీవ్రంగానే గాయపరచింది బిడ్డా!”

అసలే ఆలేఖ్యకు మనస్సు విచలితంగావుంది. ఈ వృద్ధుని మాటలు కామె మరింత బాధపడ్డది. కొంతసేపటివరకూ ఏమీ పుకకుండా అతనికేసే తడేకంగా చూస్తూ వుండిపోయింది. చివర కడిగింది. “ఎందు చెప్పారు మీ కిదంతా? నేను బాధ పడుతున్నట్లు మీకేం తెలుసు?”

“అమరనాథే అంతా చెప్పాడు నాకు.”

“అమరనాథ్ మంచి ఊహగానమే చేశాడు. అతని మాటలు అతనికే తెలియాలి. గంగూలీ మహాశయుడు సక్రమ మైన పద్ధతుల్లోనే ఉద్యోగంనుంచి విముక్తి పొందాడు. మా జమీందారీ వ్యవహారాల్ని మే మొక పద్ధతిని సంస్కరించుకోవటం తప్పా?”

“తప్పని అమరనాథ్ మాత్రం అసలు అసలేదు చెప్పివ్వడా. నీమీద ఆతడేమీ నేరం మోపలేదు.”

“నా కర్తవ్యాన్ని నేను పాలించాను.”

ఆ మాటవిని ఆ చీకటిలో ఆమె ముఖవైఖరిని కనిపెడదామని వృద్ధుడు ప్రయత్నం చేశాడు. “ఆ యీ మాటలు చెప్పి యీ డెబ్బైయేళ్ళ ముసలివాణ్ణి కన్నగప్పలేవు బిడ్డా! కర్తవ్యం అనేది తూచి నిర్ణయించే వస్తువు కాదమ్మా! ఒక అవిటివాడు, అమాయకుడు. మిరిచ్చే అన్నం నీళ్ళతో బతుకుతున్నాడు. ఆ అన్నం నీళ్ళు మీరు బంతుచేసేసరికి వాడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. కర్తవ్యపాలన అనే ముసుగులో నీ హృదయతాపాన్ని దాచలేవు. పాపం, ఆ దౌర్భాగ్యురాలు

కూతురు గొంతు చించుకుని ప్రాణం పోయేలాగు ఏడుస్తోంది. మనమడు ఏడుస్తూ శనిం వెంట స్మశానానికి పోయాడు. ఈ గుఃఖానికి ఆది, అంతం కనిపించటంలేదు. నా దగ్గర దాచబోకు బిడ్డా! చింతతో లోలోపల కుమిలిపోతున్నావు.” ఆ నృగుడు ఉత్తరీయపు కొంగుతో కన్నీళ్ళు తుడుచుకున్నాడు. ఆయన కేడో ధ్వని వినిపించింది. విచలితుడై చూశాడు. ఇంత వరకూ డిటప్ గానే కూర్చునివింటూన్న ఆలేఖ్య అతని చివరి మాటలు చెవిని పడగానే ఇక ఉండబట్ట లేకపోయింది. ముందున్న టేబిల్ మీద నుదురు కొట్టుకునేలాగ వాలిపోయి వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది.

నృగుడు నిమాయీబాబు అలాగే కూర్చున్నాడు. ఆలేఖ్యను ఓదార్చటానికేమీ ప్రయత్నించలేదు. అయిదారు నిమిషాలకు ఆమె స్వయంగా లేచి కన్నీళ్ళు తుడుచుకుంది. నిమాయీబాబు స్నేహపిచ్చులమైన కోమల కంఠస్వరాన ఇలా అన్నాడు: “నాకు తెలుసునమ్మా! ఇంతపెద్ద చదువులు చదువుకున్నందుకు నీ హృదయం ఇంత మెత్తనిది కాకుండా ఎలా వుంటుంది? ఈ ఎట్టేలు భారమంతా నీ చెప్పుల్లాగా తేలికైనది కాదు తల్లీ!”

ఇదివరకెప్పుడూ ఆలేఖ్య తన దౌర్బల్యాన్ని ఇతగ్ల ముందు చూపించలేదు. ఈ అపరిచితస్వ కిక్కురుడు ఈ క్షణం నుండి ఆమె యేమాత్రమూ ఆత్మాభిమానం చూపలేకపోయింది. అశ్రువుల నేత్రాలతో గడ్గదస్వరాన ఆమె ఇలా అన్నది. “ఈ ప్రాంతం కోనే ఉడిపోవామని వచ్చారు. ఈ సంఘటన జరిగినతర్వాత నా ముఖం ఎవరికీ చూపించలేక పోతున్నాను.”

కొంచెంఆగి ఆయన అన్నాడు. “నీ సంకోచము లజ్జ అసహజములని నేననచు. ఆ విధంగా ఓదార్పు చెందటానికి ప్రయత్నించటం అసహజమే. శాశ్వతంగా ఇదంతా వొదిలేసి వెళ్ళిపోతావా, అది సార్థకమే. వేకపోతే లాభంలేదు. ఎక్కడికేనా వెళ్ళిపోయి కూడా ఇక్కడినుంచి వచ్చే ఆదాయంతోనే జీవనాన్ని ఉండేట్టయితే - ఈ ఆశ్రితజనుల ఆత్మహత్యలకు బాధ్యత వహించాల్సిందే. ఇక్కడ అనుభవించే సిగ్గును, సంకోచాన్ని అణచేసుకుని మరోచోట తలెత్తుకు తిరగగలిగేట్టయితే ఎద్దు బిడ్డా, నువ్వు వెళ్ళవద్దు; ఇక్కడేవుండు. లోకుల్ని మోస గించాల్సిన అవసరం ఏముందీ?”

“ఇందులో నాతప్పేమీ లేదని ఇక్కడి ప్రజలు విశ్వసించరు”

“అంతా చక్కబడుతుందిలే. వాళ్ళు నిన్ను గురించి వేరుగా అనుకోరు.”

“మీరు పొగపాటు పడుతున్నారు”

“కావచ్చు. కాని నేను నిన్ను ఆశీర్వాదిస్తున్నాను: సత్యాన్ని స్వీకరింపగల సాహసం నీకు ఏర్పడుగాక!”

నౌకరు లాంతరు తెచ్చిపెట్టాడు. ఆ వెలుగులో ఆలేఖ్య తన ముఖం పై త్తలేకపోయింది. నిమాయాబాబు చెప్పుకు పోతూనే ఉన్నాడు: “నువ్వు బాగా చదువుకున్న పిల్లవు. ఎంతో దూరంనంచి నిన్ను చూడ్డానికి వచ్చాను. నీకు తెలిసిన శిక్షావిధానాన్ని అనుసరించి యోగ్యత అనేదే అన్నిటినీ మించిన నస్తువని ఒక స్థిరభావం నీకు ఏర్పడింది. బంగారంలాంటి మన యీదేశం మాత్రం ఆభావాన్ని ఏరూపంలోనూ అంగీ

కరించదు. ఈదేశంలో అవిటివాళ్ళు, దుప్పలులు, అయోగ్యులు, అకర్మణ్యులుకూడా అన్నవస్త్రాలు పొందటానికి అడ్డులే. అయోగ్యుడైనంత మాత్రాన బ్రతికివుండల్సిన హక్కును కోల్పోడు. గంగూనీని నువ్వు ఆ హక్కునించి వంచితుణ్ణిచేశావు. అతని దుఃఖాలు, కష్టాలు, నీకు తెలుసు. అయినా అతని ప్రాణాలకు విలువకట్టి... నీదివాణంలో అతడు ఖాతారానుటానికి యోగ్యతను గుత్తకొన్నావు. నీపని చెయ్యలేనివాని జీతం, వాడికి కావలసిన అన్నపానాలు నీ యినప్పట్టే ఆదా ఔతాయని నీభావం”

ఆలేఖ్యకు మళ్ళీ దుఃఖంపొంగి వచ్చింది. “పరిస్థితులు ఇలా ముంచుకొస్తాయని నేననుకోలేదు. నేనంత యుద్ధమానిసిని కాదు”

“నువ్వు చదువుకున్న చదువే నీకు అడ్డువచ్చిందని నాకు తెలుసు. ఖిఖర్చులు పెద్దవి. గౌనులు, ఫ్రాక్లు, బూట్లు, మేజోళ్ళు. అద్దాలు, దువ్వెనలు, సబ్బులు, తలనూనెలు, స్నోలు, క్రీములు, ప్రొడర్లు, లిప్స్టిక్లు వీటన్నింటికీసం మీరు చేస్తున్న ఖర్చులు విపరీతం. ఒక మానవుడికి ప్రాథమిక అవసరాలైన అన్నవస్త్రాలకంటే ఈవిలాస సామాగ్రినే ఎక్కువమన్నించే యీకుశిక్షణ అది మీకు ఎక్కడినించేనా సంక్రమించనీ దాన్ని విస్మరించటం కష్టమే. ఒక్క సత్యాన్ని నువ్వు పూర్తిగా విశ్వసించాలి. అవిటివానికి కూడా బ్రతకటానికి హక్కువుంది. దైవానుగ్రహంవల్ల నువ్వు ఇంతపెద్ద జాగీరుకు అధికారిణి వై నావు. నువ్వు నీఅలంకరణ సామగ్రిని సమకూర్చుకుంటూవుంటే ఇతరుల ఆత్మహత్య చేసుకుంటూ ఉండటం జరగ

రాదు. ఏసభ్యతా నియమాల్ని అనుసరించి నువు ఇంత అన్యాయం చేశావో... ఆసభ్యత ఎంత ప్రాచీన మైనదైనా సరే అదే ఉత్కృష్టము ఉచ్చము అంటానికి వీలేదు. పని చేయ్యటానికి శక్తిలేని వాళ్ళని చెప్పి, వాళ్ళ హక్కును నువు అపహరిస్తున్నావు ఇవాళ. రేపు వాళ్ళ బిడ్డలే నిన్ను అపరాధినిగ పరిగణిస్తారు. ముసలివాడినై నాను. అటువంటిరోజు నేను చూచే అవకాశం లభించదు. అయినా అటువంటిరోజు వచ్చితీరుతుంది. మానవత్వం తెలిసిన న్యాయాలయంలో జమీందార్ల జాగీర్దార్ల యుక్తులు, ఆర్థ్యమెట్లు న్యాయములని గాని, సత్యములనిగాని అంగీకరింపబడవు ఆమాట బాగా జ్ఞాపకంపెట్టుకో”

ఈ మాటలన్నీ ఆలేఖ్య అంగీకరించిందని చెప్పటానికి వీలేదు. మరొకప్పుడై నట్లయితే ఆమెకు చాలాకోపం వచ్చేదే. పాపం ఇప్పుడామె మనస్థితి సరిగాలేదు. మీ ఉద్దేశం ఏమిటి? తిరుగుబాటు చేస్తారంటారా? రైతులు అటువంటి ఆలోచనలో ఉన్నారా? అని అడిగింది.

“తిరుగుబాటు, విప్లవం - ఈ పదాలు చెవికి ఇంపైనవి కావు. ఊహ, మనోభావం అనేవి స్థిరమైన పస్తువులుకావు. వాటికి నువ్వేవిధమైన స్థానమూ ఇవ్వలేవు. పరిస్థితులను, శిక్షణను ఆధారంచేసుకుని ఉంటాయి మనోభావాలు. పరిస్థితులు, మనోభావాలు పెనవేసుకుని ప్రజాప్రవాహం ఎటువైపు ప్రవహిస్తుందో నీకు సూచించాను; అంతే అప్పుడా ప్రవాహాన్ని ఎవరూ ఆపలేరు ఇంతవరదాకా విజ్ఞానవంతులన బడేవాళ్లు సాధారణ ప్రజల్ని నల్లమందు తినిపించి జోకొట్టి నిద్రపుచ్చారు. ఇప్పుడు వాళ్లు ఆకలిమంటలతో నిద్రేంపోతారు?

ఆకలి పొట్టు చేత పట్టుకుని వీళ్ళంతా మీ పురాతన నీతులు, రీతులు మన్నిస్తాననుకోకు బిడ్డా!”

ఆలేఖ్య కాసేపు మానంగావుండి అడిగింది, “ఇంతకూ మా పాశ్చాత్య విద్యావిధానానిదే రోషం అంటారా?”

“నేను ‘రోషం’ అనేపదం ఉపయోగించలేదు. ఇదంతా దాని ఫలితమేనన్నాను.”

“చెడ్డఫలితం!”

నిమాయీబాబు నవ్వాడు: “మంచి ఫలితమనిగాని, చెడ్డఫలితమని గాని నేను అనలేదు, ఫలితమనే అన్నాను. నేను ఈ కళ్ళతో చూచానమ్మా: ఇంత పొగాకుయంపు, ఆరుకానులు ఇస్తే కూలివాడు రోజంతా పనిచేసేవాడు. దానితోనే వాడి సంసారం వెళ్ళిపోయేది. చేసినపని చక్కగా చేసేవాడు. ఆ రోజుల్లో కూపాయి దొరికేదికాదు. కాని తిండి కావలసినంత ఉండేది. రైళ్ళు లేవు, ఓడలు లేవు, విదేశీదొంగలు. స్వదేశీ మార్వాడీలు దేశంలోని ధాన్యాన్ని విదేశాలకు ఎగుమతిచేసి కోట్ల లాభం తీయటం అప్పుడు ఎరగదు. లక్షలాదిప్రజల నోటి దగ్గర అన్నం తీసే విధానాలు అప్పుడు లేవు. పేదలకు చెంద వలసిన అన్నం ముద్దల్ని వెండిబంగారంగా మార్చి సరఫరా పెట్టే నిల్వజేసుకునే యుక్తులు కుయుక్తులు అప్పుడు లేవు.” ఆ ముసలివాని కన్నులు కాంతివంతములై నాయి. చెప్పుకు పోతూనేవున్నాడు: “బిడ్డా! నా చిన్నతనంలో మనిషి అనే వాడు తాను బ్రతికివుండటానికి అర్హత రుజువు చేసుకోవలసిన అవసరం వుండేదికాదు. అందుకుగాను ఒక కఠిన పరీక్షను ఎదుర్కోనక్కర్లేదు. ఇప్పుడు దేశస్థితి ఎలాఅయిందో చూడు.

పిడికెడు ధాన్యంకూడా బిచ్చం వెయ్యకూడదు. విజ్ఞానులు, వ్యాపారులు దాన్ని వెండిబంగారంగా పూజిస్తారు. అర్థ శాస్త్రజ్ఞులు ఇదంతా అభ్యుదయం అంటారు. అస్తమానం గ్రామాల్లో సంచరిస్తూన్న మాకు తెలుసు. ఇది ఎటువంటి 'అభ్యుదయం' అయిందీని.

నిమాయిబాబు కంఠస్వరమూ, ముఖకవళిక ఆలేఖ్యకు అసహ్యంగా ఉన్నాయి. 'రైళ్ళు ఓడలు మంచివి కావని మీ ఉద్దేశం అన్నమాట!"

నిమాయిబాబు నవ్వాడు: "ఏవస్తువుగాని హఠాతుగా మంచిదనిగాని, చెడ్డదనిగాని చెప్పటం కష్టం. ఇత 'వస్తువులతో', వ్యక్తులతో కలిపి దాని నుంచీచెడుగులు నిర్ణయించాలి."

ఆలేఖ్య మందహాసం చేసింది: "మీరు మాటలతో మెలికలు వేస్తున్నారు. అసలు విషయం నేను చెబుతావినండి. మీవంటి పండితజనులకు పాశ్చాత్య సభ్యత అంటే పూర్తిగా అసహ్యం. విదేశీయమైనదంతా తుచ్చమని, మీసాంప్రదాయకమంతా ఉత్కృష్టమనీ మీ దృఢనిశ్చయం. వాళ్ళ విజ్ఞానం, సభ్యతకూడా మీరు తెలుసుకునేంతవరకూ మీరు రెంటినీ పోల్చి ఏమినిర్ణయం చెయ్యటానికి వీలేవు."

సృష్టకుడు కాసేపు తలనంచుకుని ఆలోచనా నిమగ్నుడైనాడు. తరువాత తలెత్తి ఆలేఖ్యనెత్తుచూస్తూ ఇలా చెప్పాడు: "నన్ను గూర్చి నేనే చెప్పకోటం అంతబాగుండదు. నీమాటలను బట్టి ఇంతసేపటినించీ నాయాధార్యాన్ని దాచి వుంచిన అపరాధినైనానని తోస్తున్నది. నేనొక పెద్ద ఉపాధ్యాయుడినే. అమరనాథ్ నాదగ్గర చదువుకునే యం. యే.

ప్రస్తుతానాడు. సంస్కృతంకూడా నేనే అతనికి నేర్పాను. నువు సూచించిన వాళ్ళ సంస్కృత సభ్యతలలో నేను సంపూర్ణ పాఠంగతుణ్ణి కాకపోయినా, వాటిని గురించి తెలియనివాణ్ణి మాత్రంకాదు”

ఎవరోవచ్చి తన గొంతు నలిపివేసినట్లు ఆ లేఖ్య మిక్కిలి తపనపడ్డది. ముఖం పాలిపోయింది. స్పృహకామె ముఖ లక్షణాల్ని పరికించి అన్నాడు. “నువు ఇవాళ చాల అలసి పోయావమ్మా! ఇక పైకివెళ్ళి పడుకో: అమరనాథ్ ఏ యిక్క ట్టులోనో చిక్కుపడకుండా వూతు - రేపు మేమిద్దరమూ వస్తాం. ఇక వెడతాను. అంటూ లేచాడు. ఇంకా ఏమో చెబుదామనుకున్నాడు గాని, చెప్పకుండానే వెళ్ళిపోయాడు.

రేగారు మర్నాడు వచ్చారు. రావటంతోనే నయన గంగూలీ ఆత్మహత్య చేసుకున్నట్లు తెలిసింది. రే చాల విచార పడ్డాడు. కూతుర్ని కలుసుకోకుండానే గంగూలీ యింటికిసి వెళ్ళాడు. అలా వెడతాడని ఆ లేఖ్య అనుకోనేలేదు.

ఆయన తిరిగి ఇంటికి వచ్చేసరికి సాయంత్రం అయింది. ముఖం ప్రసన్నంగానేవుంది. ఆ సంఘటన విషయమై అతడు కూతురుతో ఏమీ ప్రసంగించలేదు. గంగూలీ కూతురుతో ఆయనేమి మాట్లాడాడో, ఏమిచేశాడో ఆ లేఖ్యకీమీ తెలియదు. ఆ రాత్రి గడిచిపోయింది.

మర్నాడు ఉదయం ఆ లేఖ్య తండ్రిదగ్గరకు వచ్చింది. ఆమె చేతిలో ఒక ఉత్తరం వుంది. “ఇవాళ సాయంత్రం బండికి ఘోష్ బాదు వస్తున్నాడు. ఇందు కూడా?”

“ఘోష్ బాబా ?”

“కాదు. కాదు. కమలకిరణ్, ఘోష్ బాబు, ఇంనుతల్లి ఇంకా అయిదారు రోజులాగి వస్తారు.”

“సరే”

“వారి స్వాగత సత్కారాలకు ఏమీ ఏర్పాట్లు చెయ్యటానికి తీరకలేకపోయింది.”

“చెయ్యలేదా? ఈ అయిదారు రోజుల్లో చెయ్యవచ్చులే. ఏమంటావు?”

“కష్టం నాన్నా!” అని కాసేపాగి “ఒక దుర్ఘటన జరిగింది. నువు వినే ఉంటావు. చాల విచారకరమైన విషయం.”

“ఔను”

“వాళ్ళకోసం ఏమైనా ఏర్పాట్లు చేశావా?”

“ఉహూం. తీరిక ఏదీ?”

రే మరీ మాట్లాడలేదు. కూతురుమాట అతడెప్పుడు తిరస్కరించలేదు. ఆమె మనస్సుకెప్పుడూ ఏకాధమైన కష్టమూ కలిగించలేదు. ఈవృద్ధాప్యంలో తన సర్వస్వం ఆమె ఒక్కతే. ఆమె పోషణలో తానొక శిశువైపోవాలని ఆయన కోరిక. ఆమెకు ఇష్టంలేకుంట్ట, ఆమెకు విరుద్ధమైన పని అతడేమీ చెయ్యడు-చెయ్యలేడు.

“ఏదో ఏర్పాటు ఎందుకు చెయ్యలేమా?”

“యజమానురాలివి నువు. నేనన్ని వదులుకున్నాను. అధికారమంతా నీకు వొప్పజెప్పేశాను. మంచిగాని, చెడుగాని భారంనీదే. చెయ్యాల్సిందేమిటో నువ్వే చెయ్యి.”

“తెలియక నేను తప్పుచేస్తే నువుగాకపోతే ఎవరు దిద్దుతారు” ఆలేఖ్య గద్గదస్వరాన అన్నది.

“నేను పెద్ద తెలిసినవాడినా? తెలియక నువు ఏదేనా పొరపాటుచేస్తే భగవంతుడే దాన్ని సరిదిద్దుతాడు. బుద్ధి ఇచ్చినవాడే దానికి వికాసంకూడా ఇస్తాడు.”

రేగారి చూపులు తెరచివున్న కిటికీలోనుంచి దూరాన ఎక్కడో శూన్యంలో లగ్నమై వున్నాయి. అప్పటి అతని ముఖలక్షణం ఆమెకు చాలకొత్తగా వుంది. ఆమె నిస్తబ్ధమై చూస్తూవుంది. ఆయన కేవలం లండన్ నుంచి దిగిన దొరగారే ననీ, ఆయనకు ధార్మికదృష్టి తక్కువనీ ఆలేఖ్య అభిప్రాయం చిన్నప్పటినుంచీని. భగవంతునిలో నమ్మకం ఉందీ, లేనదీ- ఏమీ కనిపించనిచ్చేవాడు కాదు. అందుచేత చాలమంది అతన్ని నాస్తికుల లిస్టులో చేర్చారు. కాని పూర్వంలాగే ఇంట్లోపూజాపాఠాలు, జపానుష్ఠానాలు సాగుతూనేవున్నాయి. దానాలు, ధర్మాలు యథాపూర్వంగా సాగుతూనే వున్నాయి. దీన్నే ధర్మభీరుత్వం అనీ, మానసిక బౌద్ధిల్యం అనీ రేగారి భార్య వ్యాఖ్యానిస్తూ వుండేది. ఆలేఖ్యకుకూడా అదే అభిప్రాయం. కాని ఈ సమయంలో అతని ముఖలక్షణాలు ఆమె దృష్టిని అతని స్వభావముయొక్క మరొక వైశిష్ట్యంకేసి ఆకర్షించినవి.

“నువు ఉన్నన్నాళ్ళు ఈ భారం నువ్వే వహించు నాన్నా!” అన్నది ఆలేఖ్య మెల్లిగా.

“ఏమిటమ్మా!”

“నేను మీ ఆజ్ఞను ఉల్లంఘించాను.”

తండ్రి ఆశ్చర్యంగా ఈ తురువైపు చూచాడు “ఏమి ఆజ్ఞ అది ఆలో! నేనేమి ఆజ్ఞాపించినట్లు జ్ఞాపకం లేదే.”

ఆలేఖ్య మాట్లాడలేదు. ముఖం వాల్చుకుని చీరలించు వ్రేలికి చుట్టుకుంటూ నిల్చుంది.

“మాట్లాడవేం తల్లీ!”

వెంటనేగాక, కాసేపు ఆగి జవాబు చెప్పింది ఆలేఖ్య: “వందసార్లు చెప్పాను నేను: తప్పచేశాను నాన్నా! అని గంగులీ మహాశయిడు ఇంత తీవ్రంగా నన్ను శిక్షిస్తాడని నేను కలలోకూడా అనుకోలేదు. నీకు కూడా నాముఖం చూపించ లేను. ఎక్కడికేనా లేచి వెళ్ళిపోతాను” అంటూ ఆలేఖ్య వెక్కి వెక్కి ఏడవసాగింది. తండ్రి కూతుర్ని దగ్గరకు తీసుకుని తలనిమి రాడు. ఏమీ పలుకరించలేదు. ఓదార్చలేదు. అయిదారు నిమిషాలు గడిచాయి. ఈస్వల్పకాలంలోనే దుగ్బల హృదయు డని తాననుకుంటూన్న తండ్రితో ఈనాటి తన పరిచయం మధు రము, అశ్రద్ధ నీయముగా ఆలేఖ్యకు తోచింది. అయినలోని ఈ యపూర్వమాధుర్యాన్ని అభాగ్యురాలు తనతల్లి ఏనాడూ అనుభవించలేకపోయెకదా అని రవంత విచారమూ కలిగింది. ఆయన బ్రహ్మసమాజ సభలకు వెళ్ళేడు; ఉపాసనాదికాల్లో పాల్గొనేడు. అందుచేత తల్లి అతన్ని నాస్తికుడని ఏవగించు కునేది. అతని మనోదౌర్బల్యానికి బంధుమిత్ర వర్గంలో తాను చిన్నబోయేది. తండ్రి అంటే ఆలేఖ్యకు ఆపేక్ష. కాని అతని యెడల ఒకరకమైన అశ్రద్ధ తనకుకూడా తల్లిద్వారా సంక్ర మించింది. అమాయకుడు, సహనశీలి అయిన అతన్ని ఆలేఖ్య తల్లి పిరికివాడు, దుగ్బల హృదయుడు అని ఉపేక్షాభావంగా

చూచేది. అట్టి ఉపేక్షాబాసమే ఆలేఖ్యకు ఉంది. ఈ క్షణాన మాత్రం ఆమెకు తండ్రిపట్ల భక్తి, శ్రద్ధ, ప్రేమ పొంగి వచ్చాయి. ఇట్టిరూపంలో తండ్రిని ఆమె ఇదివరకెన్నడూ చూడలేదు. పశ్చాత్తాపంతో, ఆత్మధికారంతో ఆమె అంతరాత్మనుండి పోయింది. తండ్రి కూతురు తల నిమురుతూనే ఉన్నాడు. కూతురు ఆలోచిస్తూనే ఉంది. తనవలెనే దుర్బల హృదయుని భావించి నయన గంగూలీని తండ్రి కనికరిస్తూ ఉండాలి. ఇటువంటి దుర్బలన జరిగిందే అన్న పశ్చాత్తాపం అతని హృదయంలో రగిలింది. కనుకనే వాళ్ళింటికిపోయి గంగూలీకూతుర్ని, మేనల్లుడినీ చూచివచ్చాడు. వాళ్ళకు ఏమి యేర్పాట్లు చేసి వచ్చాడో తెలియదు. ఈ అన్యాయం అంతాచేసిన నన్ను ఒక్క మాటకూడా అనలేదు సూచనగా నయినా ఆప్రసంగం తనకు రాలేదు. నామీద ఈఎస్టేటుభారం వేశాడు; నేను తప్పు చేసినా మళ్ళీ ఆ బాధ్యత తాను తీసుకోలేదు. అలా తీసుకుంటేనే నేను సిగ్గుపడిపోతానని ఆయన భయం. దీన్నికూడా ప్రపంచం హృదయచౌర్యల్యంగానే వ్యాఖ్యానిస్తుంది. కాని నిజానికిది ఆయన విశ్వాసంయొక్క, ప్రేమయొక్క, శక్తి.”

ఆలేఖ్య కన్నీళ్లు తుడుచుకుంది. “నాన్నా! ఎస్టేటుభారం నువుమళ్ళీ గ్రహించకపోతే పోనీ నాకైనా నువు దారి చూపుతూ ఉండాలి.”

రేగారు నవ్వారు. “నీకు తెలియని దేముందమ్మా? అయినా నేను పూర్వకాలపు రాణ్ణి.” పాతకాలం మాటలే చెబుతాను”

“అవే నాకిష్టం నాన్నా!”

“అయితే సరే.”

ఆ లేఖ్య కాసేపు మానంగా వుండి అన్నది: “అందరి నడక దృఢంగావుంటే నువ్వు ఎందుకు వెనుకపడే వున్నావో నాకు ఇప్పుడు అర్థం అయింది. ఇకనుంచి నేను నీ అడుగుజాడల్లోనే నడుస్తాను. నువ్వు ఆశీర్వాదించాలి”

“పిచ్చిపిల్ల!” అంటూ నవ్వి మళ్ళీ కూతురుతల నీమిరాడు. “ముసలివాని అడుగుల్లో అడుగువేసుకుంటూ నువ్వు నడవగలవా? మీకు ఓపిక వుండొద్దా?”

“పరిగెత్తటమే ప్రగతికాదని నాకు అర్థమైంది. ఇదివరకల్లా నీది మందగమనమనీ, నువ్వు చాలవెనుక పడివున్నావనీ, భావించాను. ఇక నీ చరణ చిహ్నాలే నాకు మార్గదర్శకాలు”

రేగాను కూతురుమాటలు సావధానంగా వింటూ న్నారు. చెయి ఆమె తలపై తిరుగాడుతూనే వుంది. అతని శుభాశీర్వాదం అయిదువేళ్ళగుండా ఆమె నరనరాలకు ప్రసరిస్తున్నట్లుంది.

కాసేపు నిశ్శబ్దం. చివరకు ఆ లేఖ్య చెప్పింది. “నాన్నా! నిన్న మీ ముసలి బాబాయి వచ్చారు.”

“ముసలి బాబాయా?”

“నువ్వు చిన్నప్పుడు బాబాయి అని పిల్చిన నిమాయా బాబు.”

“ఆయన ఇంకా బ్రతికేవున్నాడా? అటువంటి నిజాయితీ మనిషి యీ కాలంలో కనిపించడు. ఆయనకు ఇక్కడేమీ “అమర్యాద” జరగలేదు కదా!”

“లేదు. ఆయన నిన్ను చూడ్డానికి వచ్చారు. పూర్వ కాలంలో వంగదేశం ఎంత సంపన్నంగా వుండేది. పళ్లు, పూలు

ధనం, ధాన్యం, అందం, చందం - పుష్కలంగా వుండేవి. నా దోషం పెద్దది. నా కాపానికి ప్రాయశ్చిత్తం లేదు. అది నేను ఒప్పుకున్నాను. నయనగంగూలీ విషయం మాట్లాడుతున్నాను నాన్నా! నా తప్పునల్లే అతడు ఆత్మహత్య చేసుకున్నాడు. ఈనాడు ఈ దేశంలో మానవుని ప్రాణం కాపాడే సద్బుద్ధి లేదా! బంగారం పంకిన ఈ దేశాన్ని ఇలా స్మరించేసి విడిచిన వారి అపరాధానికి హద్దువుందా?"

రేగారు పెద్ద నిట్టూర్పు విడిచారు. "ఆ రోజులైతే గంగూలీ అన్నంతేక ఆత్మహత్య చేసుకునేవాడుకాదు. ఉద్యోగంలోనుంచి తీసివేసినా అన్నానికి బాగువుండేదికాదు. పెండు ముద్దల అన్నం దొరక్కపోదు అతనికి..."

"పని చెయ్యలేడని చెప్పి పనిలోనుంచి తీసేశాను. పూర్వపురోజుల్లో అయితే పనిపోయినా నిరాశ్రయడయ్యే వాడు కాదు; నాకీ అపకీర్తి వచ్చేదికాదు." ఆలేఖ్య కాసేపు ఊరుకుని మళ్ళీ ఆరంభించింది. "వశ్యర్యదృష్ట్యా, సభ్యతా దృష్ట్యా ప్రపంచం ముందుకుపోతూ వుంటుందని - వంగదేశ ప్రగతికి అగ్రదూతలం మేమేననీ - మీరాటారు. అదంతా పట్టి తమూసా కాకపోతే యేమిటి? గంగూలీ పీడితాత్మ శాంతి పొందుగాక! సభ్యత అంటే? రాక్షసికాదూ? బీదనరి నోటి అన్నాన్ని - సాధారణ ప్రజల జీవితాన్ని తన గుప్పెటలో పెట్టుకుని వాళ్ళను పీడించే సభ్యత రాక్షసికాకపోతే ఏమాత్రంనీ? నాకీ సభ్యత వద్దనాన్నా. అసభ్యంగానే వుంటాను ఈ ఘోరపు ఎంత త్వరగా అంతరింపజేస్తే అంతమంచిది."

రేగారు తలెత్తి చూచారు. కూతురి దుఃఖపూరిత హృదయ వేగన్ని శాంతపరచాలన్న తలంపుతో అన్నారు.

“మరి గత్యంతరం ఏమిటమ్మా! బీదవాళ్ళు ఎప్పుడూ ధన వంతుల పిడికిలితోని నారే. అది సృష్టి విధానం.”

ఆ తేఖ్య హృదయవేగం తగ్గలేదు. “ఈవిధానం ఎంత ప్రాచీనమైనదైనా, నారే ఏవిధంగానూ అది మంచిదనటానికి వీలేదు. ధనవంతులు, బీదలు ఉంటే ఉండవచ్చు. (కాని ఒకని ప్రాణం మరొకని గుప్పెటలో నలుగుడు పడటం మాత్రం చాల చెడ్డసంగతి.) ఈవిధానం శుభకరమైనది కాదు. పైగా అశుభ హేతువుకూడాను. (ఈవిధానం అటు ధనవంతులకు గాని, ఇటు బీదలకుగాని ఎవరికీ మంచిది కాదు.) మరొకని చేతిలో ప్రాణం ఇరికించుకున్నవ్యక్తి నోరెత్తి ఏమీ మాట్లాడలేదు. గంగూలీకి మతి బాగ లేదంటారు. కాని నాయీ ఒక్క అద్దానికి పెట్టిన ఖర్చును అతనికి అయిదు సంవత్సరాల సంసార ఖర్చుకు సరి పోతుందన్న విషయం నేను మరచిపోలేను. నాబూట్లలో; మేజోళ్ళలో, చీగల్లో, జాకెట్లలో ఇంకా ఇతిగవస్తు సామగ్రిలో ఎంతమంది గంగూలీల జీవనగూత్రకు కావలసిన డబ్బో దాగి వున్న సంగతి నేనెలా మరచిపోను?”

ఆమాటలకు రేవిస్తు పోయాడు. భయంతో రోమాం చితుడైనాడు. నవ్వుటానికి ప్రయత్నం చేశాడు. “ఈ పిచ్చి కేమన్నా అంతం ఉండలా! అంత లోతుగా ఆలోచిస్తే ప్రపంచంలో వుండగలవా అసలు?”

“ముసలివాని నెత్తురుచుక్కలు నీతలమీదే పడివుంటే?”

“ఈయపరాధ తీవ్రతను గురించిన నీ అంచనా హద్దులు దాటి పోయింది”

“నేనీకళంకాన్ని మాపుకోలేనా నాన్నా?”

“ఎందుకు మాపుకోలేవు? నువ్వేం చేస్తే నేను కాదంటాను?”

ఇంతలో ఒక కవరు పట్టుకుని నౌకరు వచ్చాడు. ఆలేఖ్య కవరు అందుకుని చించింది. లోపల ఉన్న లేఖచదివి తండ్రి చేతికిచ్చింది. “ఇంకా, కమలకిరణ్ వస్తున్నారు”

“ఎప్పుడు?”

“ఇవాళే సాయంత్రం రైలుకు”

ఆలేఖ్య అక్కడినుంచి వెళ్ళిపోయింది.

రేగారు అక్కడే కూర్చుని ఈ పయం ఆలోచించారు.

ఈ దుర్ఘటన ఆలేఖ్య హృదయాన్ని గాయపరిచింది. తుఫాను రేగింది. ఈ తుఫాను ఆమె జీవితంలో ఎటువంటి ప్రభావాన్ని ప్రసరిస్తుందో! సమాజం ఈ సంఘటనను ఎలా అర్థం చేసుకుంటుందో!

ఇన్నాళ్ళనుంచీ రేగారు ఏ సమాజంలో తన జీవితం గడిపారో దాని ఆవరణ చిన్నది. ఈ సమాజంపట్ల తనకున్న ప్రీతి క్రమశః సన్నగిలిపోయింది. ఈ మాట తానై రేగారు మెన్నడూ అనలేదు. కాని ఆ సంగతి ఆ సమాజపు పెద్దలకు తెలుసు. అయితే ఈ సమాజాన్ని విడిచిపెట్టి తన కూతురు సుఖపడదని తానెన్నడూ ఊహించలేదు. ఏ సమాజంలో పెరిగి పెద్దది అయిందో ఆ సమాజంలోనే వుండి సుఖపడగలదని ఈ ఆవరణదాటి మరెక్కడికీపోయి వనలేదని అనుకున్నాడు.

ఘోష్ బాబు కుటుంబం అంటే అతనికో రకమైన ఉపేక్షాభావం వాళ్ళకు తనకూతురుపై కన్నువున్నమాట తెలుసు. అది తనకిష్టంలేదు. కాని ఇప్పుడు కమలకిరణ్, ఇందు

రావటం మంచిదే అని తోచింది. ఇందునల్ల ఆలేఖ్య మానసిక అశాంతి కొంత తగ్గివచ్చు. ఆలేఖ్యకు చిన్నప్పటినుంచీ స్నేహితురాలు. కమలకి ఇది ఆగమనంకూడా అవాంఛితమేమీకాదు. రేగారుకూడా అధితులు రావాలనీ, వాళ్ళకు మర్యాద చేయాలనీ కోరిక కలవాడే ఏదో దుర్ఘటన అయితే జరిగింది. గంగూలీ బ్రతికిరావటం అసంభవం. గ్రామంలో దుఃఖం, గ్లానితుఫానులాగా ఆవరించాయి. ఈ తుపానుకు ఆలేఖ్య మిక్కిలి విచాగగ్రస్త అయింది. ఇందు, కమలకిరణ్ వస్తున్నారు మంచిదే. అమ్మాయికి మనస్సు బాగుపడుతుంది. వాళ్ళున్న నాలుగురోజులైనా ఈ అంశం మరచిపోతుంది, మిత్రబృందాన్ని సత్కరించటంలో వ్యగ్రురాలై కొంత మనశ్శాంతి పొందుతుంది అనుకున్నాడు రే.

ఇంకా చీకటిపడ లేదు. ఇందు కమలకిరణ్ రానేవచ్చారు. రేగారు వారికి స్వయంగా స్వాగతం ఇచ్చారు. ఆలేఖ్య తండ్రి ప్రక్కనే వుండి సంఘసభ్యత ననుసరించి స్వాగత సత్కారాలు నడిపింది, ఏమీ లోటురానీయలేదు. కాని ఆలేఖ్య ముఖకవళి కలో ఇందు, కమలకిరణ్ ఏమిచూశారోగాని సంకోచ భావంతో వెలవెలబోయారు.

బైట ఎవరికీ తెలియదు. ఇంట్లో మాత్రం ఆడంబరంగానే ఉంది. భోజనపు ఏర్పాట్లు విపరీతంగా జరుగుతున్నాయి. ఇన్నాళ్ళుండి నిద్రపోతున్న ముసల్మాన్ వంటవాడికి ఇవాళ పని తగిలింది. పువ్వులు పూసేకాలం కకనయిందిగాని లేక పోతే టేబిల్ మీద రకరకాల పూలు శోభిస్తూనే ఉండేవి. లైటు అవసరానికి మించి వెలుగుతున్నాయి, వార్షికు పూసిన

గోడకు తగిలిగింగిన అద్దాల్లోనించి దీపకాంతులు ప్రతిబింబిస్తూ
రేయిని పగలుగా చేస్తున్నాయి వెండికత్తులు, వెండిఫోర్సులు
వెండి చంచాలు, ఖరీదుగల గ్లాసులో సుగంధజలాలు మంచు
లాంటి తెల్లని మేజాబల్లమీద ఈ వస్తువులన్నీ మెరుస్తు
న్నాయి. అందం, ఆడంబరం, సింగారం డ్రెస్సులు, ఫేషనులు,
మాటలచుజా, పకపకలు, వికవికలు దుఃఖిభూతం ఈ యిల్లు
విడిచి ఎక్కడికో పారిపోయిందా అన్నట్లు ఉంది

డిన్నరు సాగిపోతోంది. రేగారు కూడా ఒకరకమైన
ఉత్సాహంతో ఉన్నట్టే కనిపిస్తున్నారు. కత్తి ఫోర్సు అతడు
ఉపయోగిస్తున్న తీరు చూస్తే అతడు అజ్ఞాత వ్యాధితో బాధ
పడుతున్నట్లు లేదు. సరిగ్గా ఆ సమయంలో నౌకరు వచ్చి ఒక
చీటీ పేబిల్ మీద పెట్టాడు. దగ్గర కళ్ళజోడు లేదు. అందు
చేత రేగారు ఆచీటీని ఇందు కూర్చున్నవైపు త్రోసి
“చూడమ్మా ఎవరోను” అన్నాడు.

“అమరనాథ్” అన్నది ఇందు చీటీ చూసి.

రేగారు ఆశ్చర్యపోయారు. “తిరిగి వచ్చే శాడన్నమాట!
నేననుకుంటూనే ఉన్నా” మళ్ళీ కమలకిరణ్ వైపు తిరిగి:
“అతడు ఇంచుమించు మాయింటి మనిషే” అంటూ “అతన్ని
నెంటనే ఇక్కడికే తీసుకురా” అని నౌకరును ఆజ్ఞాపించాడు.

“ఇక్కడికా?” ఆలేఖ్య శంకిస్తూ అన్నది. రేగారు
కూతురువైపు చూడడం లేదు. అన్నాడు “అభ్యంతరం ఎందుకూ?
కమల్ ! అటువంటి యువకుణ్ణి నీవు ఎప్పుడూ చూచిఉండవు.
ఈదేశంలోనేకాదు, విదేశాల్లోకూడా చూడవు” అంటూ నౌకరు
వైపుతిరిగి “ఇంకా నిల్చున్నావే? అమరనాథ్ ను లోపలకు
తీసుకురా!” అన్నాడు.

నాకడు వెళ్ళి వెంటనే అమరనాథ్ ను వెంటబెట్టుకుని వచ్చాడు. కాళ్ళకు చెప్పులులేవు. నీరసంగా ఉన్నాడు. పొద్దుటి నించీ చిట్టెడు నీళ్లైనా తాగినట్లు లేదు. తల మీద ఏదో కట్టు

కట్టి ఉంది. నెత్తురుచార ముఖంమీద భయావహంగా కనిపిస్తోంది. రేగారు చేతిలోని కత్తి ఫోర్సు జారిపడిపోయాయి. ఆతృతగా “ఏమయింది అను నాథ్ ?” అని అడిగాడు.

అమరనాథ్ విభ్రాంతుడై చూచాడు నాలుగు వైపులా. భో కలకు ఊణకాలం అంతరాయమే కలిగింది. అంతా ఆకలితో మాడిపోతూన్న ఈ గ్రామంలో ఈయింట్లో మహావైభవంగా ఈ విందు! మానవ సముఖాని హృదయ శూన్యత మూర్తీభవించినట్లుగా ఉంది!

రేగారికి భయం కలిగింది. మనస్సు పరివరివిధాల పోయింది. ఏమితింటున్నాడో రుచి తెలియకండా తిన్నాడు. చివరకు టేబిల్ దగ్గరనించి ఇవతలకువచ్చి ఒక పడకకుర్చీలో వాలి “ఏమిటి ఇదంతా అమరనాథ్” అని అడిగారు.

“మీను ఏమి తెలుసుకో గోరుతున్నారు?”

“విచారపడుతున్నా వెందుకూ? అన్ని సంగతులూ చెప్పు. ముందు చెప్పు, నీకీ గాయం చేసిందెవరు? పోలీసు లేనా?”

అమరనాథ్ తల అడ్డంగా ఊపాడు. “కాదు. గ్రామ స్త్రులే. కాని అదేసత్యం అందామాఅంటే - కాదు.”

“అయితే అసత్యం నీదో అదే చెప్పు”

“నా నెత్తురుచుక్కలు కాసిని చిందాయి. అదే సత్యమైన మాట?”

రేగారు విస్తుపోయి మాస్తూ అన్నాడు: “ఇది మా సంత
లోనే జరిగిందా?”

“ఔను.”

“ఇంతవరకూ నీకు భోజనం లేదుగా?”

“లేదు”

“మీయిల్లు చాలదూరం. ఇక్కడ మళ్ళీ ఏర్పాట్లు
చెయ్యాలైన అవసరంలేదు. కాస్త భోజనం చేసి పొగూడమా?”

“ఉహూ!” అమరనాథ్ మందహాసం చేశాడు.

“అయితే నువ్వు ఇవాళ పూర్తిగా ఉపవాసమే నన్ను
మాట!”

అమరనాథ్ జవాబేమీ చెప్పలేదు. ఉదయంనుంచీ
మెతుకు కొరకలేదు. రేగారు ఒక దీర్ఘనిశ్వాసం విడిచి
“అయితే నువ్వు వెంటనే ఇంటికిపో. ఆలస్యం చెయ్యకు”
అన్నాడు. అంటూ తానై లేచి “పద, నిన్ను కొంతదూరం
పంపించివస్తాను” అన్నారు.

“నన్ను పంపించివస్తారా? మీరా? ఏంమాటలు
రాయమహేశయా! ఇప్పుడే భోజనం చేశారు. మీరు లేవద్దు
అసలు.”

రేగారు మరేమీ చర్చకు దిగలేదు. విషయం ఎటు
వంటిదై నాసరే చర్చించే అలవాటు అతనికిలేదు. అమరనాథ్
వెడుతూంటే రేగారు అన్నారు. “నువ్వు ఎందుకు వచ్చావో
సూత్రప్రాయంగా ఊహించుకో గలిగాను. సరే, రేపొక
సారి తప్పకుండా నువ్వు రావాలి”

సరేనన్నట్టు అమరనాథ్ తల ఊపాడు.

రేగారు కమలకిరణ్ వైపు తిరిగి చెప్పారు. “అమర నాథ్ మీద చెయిచేసుకునేవాడు ఈ జిల్లాలో లేడు. అమర నాథ్ కు గాయంతగిలించంటే ఎవరూ విశ్వసించరు. చాలు చాటున ఏంజరిగిందో తెలియదు. పైగా ఈ దుర్ఘటన మన సంతలోనే జరిగింది.”

రేగారికి భోజనంమీద ఇష్టం తప్పిపోయింది. ఆలేఖ్య ముఖం వాల్చుకుని ఏదో తింటున్నట్లు నటిస్తోంది. పదిపదిహేను నిమిషాలక్రితం డిన్నర్ ఎంతో మజాగా సాగుతూవుండే. అదంతా ఈ నూతనవ్యక్తి ఆగమనంతో భగ్నమైపోయింది. అతడొక విలక్షణ పురుషుడు. ముక్తసరిగా మాట్లాడతాడు. అచ్చమైన హిందువులా కనిపిస్తున్నాడు. ముఖవైఖరి గంభీరంగా వుంటుంది. నిరాడంబర వేషభాషలు అతని వైశిష్ట్యతను సూచిస్తున్నాయి. ఎక్కడ దెబ్బలాడి వస్తున్నాడో? పోలీసులను ఎదిరించటంకూడా ఒకగకమైన ప్రతిష్టే. రే మహాశయుడు ఉబ్బి తబ్బిబ్బయి అతన్ని ఎందుకంతగా పొగుడుతున్నాడో ఇందుకుగాని ఆమె సోదరునికిగాని అర్థంకాలేదు. చివరకు ఇందు అడిగింది: “అతడు ఎవరు ఆలో?”

రేగారు అందుకుని చెప్పారు: ఆయన ఇక్కడొక పాఠశాలలో అధ్యాపకుడు. ఉపాధ్యాయ వృత్తికి ఇప్పుడంత గౌరవం లేకుండాపోయిందనుకో. అయినా పాఠశాలలున్నాయి; అధ్యాపకులూవున్నారు. అయితే పాఠాలు నేర్పటమే అమర నాథుని విశేషత కాదు. దేశసేవ. అదికూడాకాదు. అతనిలోని విశిష్టత.”

“మరేమిటి అతనిలోని విశేషం?” ఇందు అడిగింది.

“ఏం చెప్పమంటావమ్మా! అతన్ని నేను పూర్తిగా అర్థం చేసుకోలేదు. అయినా అతని విషయంలో నేను ఒక్క మాట నిస్సందేహంగా చెప్పగలను: బ్రతికి బాగుంటే మున్నందు అమరనాథ్ ప్రత్యేకతను దేశంయూనస్తూ గుర్తించి తీరుతుంది,”

ముందెన్నడో ఏదో జరుగుతుందని జోస్యాలు చెప్పితే ప్రయోజనం ఏమిటి? అయినా రేగారు ముసలివారు. ఇందు మరేమీ మాట్లాడలేదు. కమలకిరణ్ మాత్రం మానంగా ఉండలేకపోయాడు. అడిగేశాడు: “మిష్టర్ రేగారు! మీఎస్టేటు ప్రజల్లో విప్లవం లేవదీస్తున్న వ్యక్తి ఇతడే కదూ!”

“ఔను” రేగారు అంగీకరిస్తూ తల ఊపారు.

“నీసంతకతడెందుకు రావాలి? అందుకోసమే వచ్చాడా?”

రేగారు నవ్వాడు. నవ్వునూనే చెప్పాడు: “విదేశీ వస్తువుల్ని ఎవరూ కొనకండా ఆపటానికి”

“అంటే సహాయ నిరాకరణోద్యమానికి చెందిన వ్యక్తి అన్నమాట. వర్తకు లాయనపని పట్టించి వుంటారు. అంతేనా మిష్టర్ రేగారు!”

“అంతే కావచ్చు. వర్తకులు ముచ్చందుగానే పోలీసులకు కబురు చేసి ఉంటారు”

ఇంతవగకూ మానంగా నేడన్న ఆలేఖ్య అప్పుడు చెప్పింది “నేనే పోలీసు మద్దతుకోరునూ మేజిస్ట్రేటుకు ఉత్తరంరాశాను”

“భేష్. మంచిపనిచేశావు నవ్వు. ఆ సంత నాదే అయినట్లయితే అధ్యాపకమహాశయుని విడిచి పెట్టేవాణ్ణి కాదు” అన్నాడు కమలకిరణ్ తీవ్రంగా.

రే ఏదో మాట్లాడేవారే. కాని అలనాటి హార్టాఫ్ జాప కం వచ్చింది. ప్రజలు గోడుమీద ఘోష్ బాబు కాదును అడ్డగించి గాజుపలక బద్దలు కొట్టేశారు. ఆయన తనూశీలి కాదు; చాలమందిని జైల్లో పెట్టించాడు.

కాసేపు ఊరుకుని రేగారు అన్నారు: “కమల్! ఫిర్యాదు చెయ్యటంవల్ల లాభంకంటే నష్టమే ఎక్కువ. రేపుగాని ఎల్లుండిగాని మనతరపున ఎవరై నా సంతకుపోవాలి. వ్యవహారం మనం అనుకున్నంత తేలిగ్గా పరిష్కారంకాదు. అసలు పోలీసులు రాకండానే ఉంటే వ్యవహారం ఇంతే ముదిరేదేకాదు.”

ఇందు అడ్డం వచ్చి ప్రశ్నించింది: మేజిస్ట్రేటుకు కబురు పంపినప్పుడు మీతో చెప్ప లేదా?”

అప్పుడు రేగారు కూతురువైపు చూచారు. ఆమె ముఖం వంచుకుని కూర్చుంది. రేగారు అన్నారు: “నాతో చెప్పాల్సిన అవసరం ఏముంది ఇందూ! ఎట్టేటు వ్యవహారాల బాధ్యత నాబుజాల మీదినించి దించేసుకున్నానని మీకు తెలియదా? నిర్వహణ అంతా ఆలేఖ్యదే. అన్ని వ్యవహారాలు ఇప్పుడామె చూస్తున్నది. ఏదైనా పొరపాటు జరిగినా దాన్ని సరిదిద్దవలసిన బాధ్యత కూడా ఆమెదే.”

కమల్ ఆశ్చర్యపోయాడు. “మీరు జీవించి ఉండగానే అలా చేస్తే యెలా?”

రేగారు నవ్వారు: “నేను జీవించితేనే అనుకోవాలి”

అలా అనుకోవటం అసంభవం. ఆలేఖ్యలాంటి చిన్నపిల్లకు ఈ భారం మోయటం చాల కష్టం”

“అడుగుడుగునా ఏదో పొరపాటు వస్తూనే ఉంటుంది” అన్నది ఇందూ.

“పొరపాటుకు శిక్ష ఉంటుంది. అపరాధం చేసినప్పుడు దండన స్వీకరించాల్సిందే” అన్నారు రేగాడు.

“పైగా చుట్టుపక్కలంతా దుష్టులు, దుర్మార్గులు” అన్నది ఇందు.

“చుట్టుపక్కల శత్రువులే కాదు; మిత్రులూ ఉంటారు ఇందూ ! ఇక్కట్లులనించి తప్పుకునే ఉపాయాలూ వాళ్లే చెబుతారు. తాను ఒక్కడే కూతుర్ని స్వర్ణధాలా చక్కబెడుతూ ఉండేశక్తి తండ్రికి లేదు” అన్నారు రేగాడు.

ఇందు ఆమాటల్లోని తర్కాన్ని గ్రహించింది. కమల్ కూడా ఆమాటల్లోనే తనకై యిసుడి వున్న జవాబును గ్రహించి ఉరుకున్నాడు.

మర్నాడు ఉదయం అమరనాథ్ వచ్చాడు.

అప్పటి కందరూ ఫలహారాలై హల్లో కూర్చుని ఉన్నారు అమరనాథ్ అక్కడికే వచ్చి కూర్చున్నాడు.

“నిన్న నీమీద చెయిచేసుకున్న దెవరు ?” అని రేగాడు మొట్టమొదటగా అడిగిన ప్రశ్న.

“తెలుసుకుని ఏంజేస్తారు మీరు” అమరనాథ్ ప్రతి ప్రశ్న వేశాడు.

“ఇటువంటి అన్యాయం సహించి ఉరుకోకూడదు. ప్రతీ కారం చేసితీరాలి” అన్నారు రేగాడు.

“కాని మీరు ఎట్టేము వ్యవహారాలనించి దూరంగా వున్నాడుగా !”

కాని బాధ్యత వహిస్తున్న వ్యక్తి ఏదో పరిష్కారం చెయ్యాలిగా !”

తండ్రిగారి ఊహకూతురు తెలుసుకుంది. గంగూలీ అత్తహత్య జరిగిన తర్వాత ఆమె తన ముఖం ఎవరికీ చూపించటంలేదు ఎవరన్నా చూడ్డానికివస్తే వాళ్ళతో ఎక్కువగా మాట్లాడదు. ఆదుర్ఘటనకు తానే బాధ్యురాలనని వాళ్ళంతా భావిస్తుంటారు. ఆవిషయమై వాళ్ళు ఏమేమి కఠినవాక్యాలు విసురుతారో ! తనకు సిగ్గుకాదూ ! ఎలా సహించగలదు.

“నేనడుగుతున్నాను. చెప్పాల్సిందే. ఆ దుండగీడెవరు?” ఆలేఖ్య అమరనాథ్ ను అడిగింది.

ఆదుర్ఘటన జరిగినతర్వాత ఆలేఖ్య ఎదుటి మనిషిని తలెత్తిచూడటం అదే ప్రథమం. శాంతిపూర్ణము, ఉదాసీనము అయిన అతని ముఖమండలాన్ని క్షణమాత్రం చూచింది. చివరకు అతడన్నాడు. “వాళ్ళంతా మీ ప్రజలు. వారెవరో తెలుసుకోవాలని కేవలం కుతూహలం మాత్రమే అయితే - ఆ కుతూహలాన్ని మీరు అణచుకోవటమే మంచిది.”

“వాళ్ళు నా రైతులు కాబట్టే అడుగుతున్నాను. లేక పోతే ఎందుకడుగుతాను. ఎట్టేటుదారుకుకూడా కర్తవ్యం అంటూవుంది. మీ యెడల ఈ అన్యాయం చేసిననాడిని శిక్షిస్తాను.”

“మీరు అతన్ని దండిస్తారు. కాని అది ప్రతీకారం కాజాలదు”

“అన్యాయానికి ప్రతీకారం దండనే”

అమరనాథ్ మందహాసం చేశాడు: “మితో చర్చకు దిగటం నాకిష్టంలేదు. ఒక జమీందార్ రైతుచేసిన అన్యాయానికి మీరేవిధంగా ప్రతీకారం నెరపుతారో నాకు బాగా తెలుసు

కాని అన్యాయమువేరు, అజ్ఞానంవేరు. రెండూ ఒకటికాదు. శాసనం, దండన - ఈ రెంటిద్వారా ప్రతీకారం అసంభవం.”

కాసేపు ఆగి అమరనాథ్ ఇంకా ఇలాచెప్పాడు: “వాడు నన్ను దెబ్బకొట్టాడే అనుకుందాము. అయినా సర్కారువారిచేత వాణ్ణి శిక్షించటంవల్ల ప్రయోజనం ఏమిటి? దెబ్బలు కొట్టటంమాట అలాపెట్టండి - దానికే నేను ప్రాముఖ్యత ఇచ్చేట్లయితే అసలు నే నక్కడికి ఎందుకు వెడతాను? నన్ను కొట్టిన వాడిమీద మీరేమీ ఏక్స్ న్ తీసుకోవద్దు. అదే మీరు నా యెడల చూపించగల పెద్ద సానుభూతి” అంటూ వెళ్ళిపోడానికి లేచాడు.

౭

“ఈ విషయమై మీ అభిప్రాయం ఏమిటి?” రేగారు కమలకిరణ్ వైపు తిరిగి అడిగారు.

కమలకిరణ్ గుడ్లు మిటకరించి ఇందువైపు, ఆలేఖ్య వైపు, రేగారివైపు చూచాడు.

వెళ్ళిపోవటానికి లేచిన - అమరనాథ్ నిల్చుండి పోయాడు. ఇదివరకన్న మాటలకు ఉపసంహార రూపంలో మళ్ళీ ఇలా అన్నాడు: “ఎస్టేటు మీది. ఇక్కడి మంచిచెడ్డల భాగం మీది. మీరేమిచేసినా నేను కారణంగా మాత్రం చెయ్యద్దు. అదే నేను మిమ్మల్ని ప్రార్థించేది.”

రేగారు ఆతృతగా “ఎబ్బెబ్బె! ఎప్పుడేనా జరిగిందా అలాగా? అయినా నీకిష్టం లేనప్పుడు” అగ్లోక్లిలో ఆగి ఆడ స్కిల్లలవైపు తిరిగి అన్నాడు; “మీ అభిప్రాయం ఏమిటి ఇందూ! ఏమంటావు ఆలో!”

ఈ ప్రశ్న ఇతర్లను అడుగుతున్నా రేగారు నిజానికి తన్నే ప్రశ్నించుకొంటున్నాడు. ఇందు తల ఊపింది. అలాగే కమల్ కూడా తల ఊపనున్నారు. మరి ఆలేఖ్య? గంగూలీ మరణించిన నాటినుంచీ ఆమె తల వంచుకునేవుంటోంది. తన అభిప్రాయం ఏమని చెబుతుంది? ముఖమెత్తి చూడ్డానికి ఆమెకు సంకోచంగాఉంది. కాని ఆమె తక్షణమే జవాబు చెప్పింది. మొదటిరోజు అమరనాథ్ ను చూచినప్పుడామెకు అతనంటే మంచి అభిప్రాయం కలగలేదు. తరువాత క్రమశః ఆదురభిప్రాయం తగ్గలేదు. సరిగదా వృద్ధిచెందింది. గంగూలీ చనిపోయిన నాటిసాయంత్రం అమరనాథ్ వచ్చాడు. కాని అతను చూసిన సానుభూతి ఏమీలేదు. అతని సమక్షంలోతాను లజ్జ, గ్లాని అనుభవించింది. అతని యెదుట తానే పూడూ ఒక అపరాధినన్న భావం స్ఫురస్తూ వుంటుంది. నేడు తన మిత్ర బృందం సమక్షంలో తన పూర్వపు వ్యక్తిత్వం తిరిగి పొందినట్లుంది. మామూలుగా తలెత్తినహజ శాంత స్వరాన ఆమె అన్నది.

“హంగామా చేసేది మీరు. ఇక్కట్లు అనుభవించేది మేము. ఏం మాటలండి!”

“(ఎక్కటి) నేనూ అదేమాట చెప్పాలనుకుంటున్నాను” అన్నాడు ఉల్లాసంగా కమలకిరణ్. అమరనాథ్ వెళ్ళబోతున్న వాడల్లా చటుక్కున ఆగిపోయాడు. ఆలేఖ్య ఇంకా చెబుతూనే వుంది: “మీ యిల్లెక్కడ? మాసంత ఎక్కడ? మీరక్కడి కేమీ పనిమీద వెళ్ళారు? బుద్ధిపూర్వకంగా కిల్లోలం తెచ్చారు. అందఱల్ల దేశానికి మంచి ఒక గూడుతుందో, చెడే

దాపురిస్తున్నో భగవంతుడికి తెలుసు. పోనీ మంచిచెడినగూను తుందను కుందాం. ఈయేట్టేటునాది. దీని మంచిచెడ్డలతో నాకేమి సంబంధంలేదూ? నువు కారణంగా మేము ఏమీ చేయవద్దని శాసించేందుకు వచ్చారా? ఉద్దేశాలకు కూడా ఒక విలువ అంటూ వుంటుందని మీకు తెలుసా? అమరనాథ బాబూ! మీరు ఈవిధంగా నిరోధించటం చాల అనుచితం.”

ఆలేఖ్య నోటివెంట ఇలాంటి ప్రసంగం వస్తుందని ఎవరూ అనుకోలేదు. అమరనాథే కాదు, అక్కడ ఉన్నవారంతా ఆశ్చర్యపోయారు. రేగారుకి అందరికంటే ఎక్కువగా ఆశ్చర్యం కలిగింది.

విస్మయ చిత్తుడై అమరనాథ ఆలేఖ్య ముఖంలోకి చూస్తూ నిల్చున్నాడు. తగిన జవాబు తోచలేదు పాపం!

రేగారు ఏదో మాట్లాడాలనుకుంటూ మొదలుపెట్టారు. “ఊహు, అదికాదు సంగతి. నీకేం తెలుసూ? అమరనాథ్” ఆగిపోయాడు.

“ఊరుకున్నా వేం నాన్నా! చెప్పు”

ఇదు కమలకిరన్ నవ్వుతున్నారు రేగారు చూడకుండా.

అమరనాథ్ స్వాభిమానం దెబ్బతిన్నది. అన్నాడు. “ఓహోను, నా శాసనాన్ని మన్నించవలసిన అవసరం మీకే ముంది?”

“మన్నించననికాదు నేనన్నది. ఉచితంగాని, అనుచితం గాని నా ప్రజలకు మీమీద కోపం ఇంకా రెచ్చిపోతుండా ఉండాలని మీరు ఈ విధంగా శాసించటం బాగులేదన్నాను” అన్నది ఆలేఖ్య.

“మిమ్మల్ని శాసిద్దాం అన్న ఉద్దేశంతో నేనిక్కడికి రాలేదు. నన్ను కొట్టినవాణ్ణి మీరు శిక్షించినందువల్ల ప్రయోజనంలేదు అనిమాత్రం చెప్పటానికి వచ్చాను.

“మీరు నిష్ప్రయోజనం అని తోచినవిషయం రైతులకూ, ఎస్టేటుదారుకూ కూడా నిష్ప్రయోజనంగానే తోస్తుందని అనుకోటం పొరపాటు. ప్రయోజనమో, నిష్ప్రయోజనమో - ఆ బాధ్యత మాకే విడిచిపెట్టండి” అన్నది ఆలేఖ్య.

దానికి కమలకిరణ్ కూడా తలడ్డొపుతూ వంతపలికాడు. “నిజమే. ఈ బాధ్యత మాది. ఈ భారం మేమే వహిస్తాం. మూడోవ్యక్తి ఒకడు మధ్యలో కలుగజేసుకో వలసిన అవసరం ఏముంది? ఏం? మిష్టర్ రేగారు! మాట్లాడరేం?”

రేగారు అందరి ముఖలక్షణాలు పరికించాడు. నిన్ననే కదా ఆలేఖ్య వంగదేశంలోని బీదప్రజల దుస్థితులను తలచుకుని విచారపడ్డది. అమరనాథ్ స్వార్థంకోసంగాక ఆ దరిద్రపు ప్రజల కోసమే పాటుపడుతున్నాడనీ ఆలేఖ్యకు తెలుసు. అమరనాథ్ దెబ్బలు తినికూడా ప్రతీకారం వద్దంటున్నాడు. ప్రజల మంచి కోసమే పాటుపడుతున్నాడు. ఇటువంటి సహనశీలుని గొడవ ఆలేఖ్య ఇలా ప్రవర్తిస్తున్నదేమిటి? ఆమె చూపిన కోపతాపాలకు హేతువు కనిపించటంలేదు. రేగారు కొంచెం ముందుకు వంగి అన్నారు: “ఇదంతా చాలవరకు మామూలు వివాదమే కమల్! ఇందులో కోపంతెచ్చుకోవలసిన అవసరం ఏముంది ఆలో! ఏమిచేయటం మంచిదో - ఏమిచేస్తే పొరపాటు బొతుందో - స్థిమితంగా ఆలోచించుకోవాలి. అమరనాథ్! ఈ సంగతి రేపు ఆలోచించ వచ్చులే”

“రాయ్ వ హాశాయా ! ఇంద్రికి సంబంధించిన న్యనహ రంగో మూడోవాడు కల్పించుకోటం మంచిదని ఎవరంటారు! ఎస్టేటుదారు, రైతులు ఇవి రెండే రెండు పక్షాలయితే చెప్పే దేముంది ? మూడోపక్షం కూడా వుందిమరి, ఈ యిబ్బందు లన్నింటికీ మూలం. ఎవరికి యిష్టంవున్నా, ఎవరికి యిష్టం లేక పోయినా ఈ మూడోపక్షం వుంటుంది మరి. దాన్ని మాపు చెయ్యలేం. ఇంతటి ‘న్నవిషయం కూడా ఈబాబుగారి బుర్రకు తట్టకపోతే’ అన్నాడు అమరనాథ్ ఒక చిరునవ్వు నవ్వుతానికి న్యర్థప్రయత్నం చేస్తూ.

ఆమాట ఆలేఖ్య మొదలైనవారికి తట్టకపోలేదు. కాని అమరనాథ్ మాటల్లోని స్త్రోత ఊరికేపోలేదు. ఆలేఖ్యకు చాల కోపంవచ్చి అన్నది: “ఇంగ్లీషులో బిజీబాడీ (వ్యస్తప్రాణి) అని ఒక పదం వుంది. ప్రపంచంలో అటువంటివాళ్లు అసంఖ్యాకంగా వుండటం దౌర్భాగ్యం. వాళ్ళ మూలానే నాన్నగారు ఇక్కడికి పరుగెత్తుకు రావాలని వచ్చింది. పిలవనిపేరంటంగా వచ్చేవాళ్ళం దరితో మాటాడ్డానికి నాకు భిడియంగా వుంటుంది. వాళ్ళలో కూడా అటువంటి భిడియం వుండవద్దూ ? లేకపోతే నా కర్తవ్యం నేను నిర్వహించాల్సిందే.”

కూతురు మాటలకు తొడ్డి హృదయం త్రోబించింది. తన్ను తాను నిగ్రహించుకుంటూ అన్నాడు: “పనేం కని పించటంలేదు. మాటలు మాత్రం చురుగ్గా వస్తున్నాయి. అమ్మా ! అమరనాథ్ ఇప్పుడే వచ్చాడు మనింటికి...”

“అమరనాథ బాబు భ్రాంతిమంతుడు. నేను చెప్పాల్సిం దంతా నా యింట్లోనేకాకపోతే మరోచోటికి వెళ్ళి చెబు

తానా! చెయ్యదలచిన అపరాధం పూర్తిగా చెయ్యసీయండి. అమరనాథ్ బాబు క్షమిస్తాడు. శిక్షణలో, రీతిలో, నీతిలో, సంస్కారంలో నాకూ అమరనాథ్ కూ చాల తేడావుంది. అందువల్ల నే అతడు నా ప్రజల్లో విప్లవం గరిల్చేట్టయితే అది చాల అన్యాయం—” అన్నది ఆలేఖ్య.

దానికి అమరనాథ్ ఇలా జవాబు చెప్పాడు : “ఒక పం చేస్తూన్నప్పుడు ప్రతివానికి ఒక ఆశయం వుంటుంది. నాకూ వుంటుంది, మీకూ వుంటుంది. కాని మీ ఆశయం ఏమిటో గ్రహించటానికి నాకు అవకాశం చిక్కలేదు, ఊహించగల కల్పనాశక్తి లేదు.”

“మా ఆత్మరక్షణకోసం మేము ఏమన్నా చేసేట్టయితే మీరు ఏమనుకుంటారు” ఆలేఖ్య అడిగింది.

రేగారు రెండు చేతులూ ఎత్తాడు. హృదయంలోని ఖోభ వ్యక్తమౌతున్న కంఠస్వరంతో “వద్దు, అమరనాథ్, నువ్వు దానికి జవాబేమీ చెప్పవద్దు” అంటూ లేచి అమరనాథుని ఇవతలకు తీసుకొచ్చాడు. మెట్లదగ్గరకు వచ్చి ఇద్దరూ ఆగారు. రేగారు అమరనాథుని చెయిపట్టుకుని అన్నారు : “ఇవాళ నా ఆశ్చర్యానికి మేరలేకుండా వుంది అమరనాథ్.”

“ఎందుకూ? విషయం ఆమెకు అవగాహన కాలేదు.”

“ఆశ్చర్యమేకాదు, నేను చాల విచారిస్తున్నాను.”

రేగారిముఖంలో వేదన స్పష్టంగా కనిపిస్తున్నది. అమరనాథ్ అన్నాడు : “విచారమెందుకు మహారాయా? ఆమెకూ నాకూ మనోవృత్తులలోగల ఈ మహాదంతరం సహజమే. నే నేమీ చెప్పకుండా ఉంటేనే బాగుండేది. కాని ఎన్నో అధి

కారిణి ఇప్పుడు ఆమె. కాబట్టి బదులుచెప్పక తప్పలేదు. మీ సమక్షంలో కొంచెం కఠినంగా మాట్లాడివుంటాను. తమించండి. మీరు తమిస్తే నా మనస్సు శాంతంగా వుంటుంది.”

“తమిళం దేని? అమర నా. నే నెరిగినంతవరకు నీ తప్పేమీలేదు. తప్పు మరొకవైపునే వుంది.”

శేగారి మాటలు అమరనాథకు కాగా అర్థంకాలేదు. చాల ఆలస్యం అయింది. అమరనాథకు తీరికలేదు. ఇంకావుండి మాట్లాడానికి కోరికలేదు. “నాపని ఇప్పుడు శిష్టతరమే ఐంది. అలాగే గత్యంతరంలేదు. ఆదిలో నేను పూసిన వ్రతాన్ని నిర్వహించుకుపోవటమే నా జీవితకార్యక్రమము” అంటూ నమస్కారంచేసి వెళ్ళిపోయాడు.

శేరిరిగినచ్చాక ఆలేఖ్య అన్నది: “నువ్వు ఉన్న న్నాళ్ళూ ఈ ఎస్టేటు అధికారిది నువ్వే నాన్నా నేనుకాదు. భవిష్యత్తు మాట ఎవరెరుగుదురు? బుర్ర ఉపయోగించకుండా పనిచేయ్యగలను. అని దైన్యం తోచినప్పుడు నేనీ బాధ్యత వహించగలుగుతాను. కాసేపు ఇక్కడ. కాసేపు అక్కడ, కాసేపు ఇది, కాసేపు అది నేనీ గొడవపడలేను. ఏమైనాగానీ, పూర్వం నించీ ఎలావడుస్తున్నదో ఇప్పుడూ అలాగే నడుస్తుందిలే. నా కెందుకు?”

తండ్రి జవాబేమీ చెప్పలేదు. మాట్లాడకుండా కూచున్నాడు. ఈ మానంలోని భావం ఎవరికీ అర్థంకాలేదు. ఆలేఖ్య మాత్రం గ్రహించింది. ఇక ఉండబట్టలేక పోయింది. “నాన్నా నీ మాటలు. చేతలు ఎలా ఉన్నాయంటే వాటి చాటున అనేకమంది నేగస్థులకు కూడా శరణు దొరుకుతోంది. అది

నువు గ్రహించలేదేమో. నాకు మాత్రం కూలం కషంగా తెలిసిపోయింది”

ఆలేఖ్య చేసిన అభియోగాన్ని తండ్రి ఖండించలేదు. పూర్వంనలెనే మానముద్రలో ఉన్నాడు. ఆయిద్దరు అతిథులు కూడా మానంగానే ఉన్నారు. తండ్రికూతుళ్ళ వ్యవహారంలో తాము జోక్యం కలిగించుకుని మాటాడ్డం శిష్టతా విరుద్ధం అని వారికి తోచింది. కానివారి ముఖిలక్షణాలు ఆలేఖ్య అభిప్రాయాల్ని సమర్థిస్తున్నట్లుగా ఉన్నాయి అదిచూచి ఆలేఖ్య ఆవేశం ద్విగుణి కృతంతయింది. తండ్రి ముఖంలోకి చూపులు గుచ్చుతూ అన్నది “దేశంలో ఈ వీస్తున్న యుంఝానిలం ఏమిటి నాన్నా! ఈ యువకులంతా తమతమ పనిపాటలు వదిలిపెట్టేసి నిస్వార్థ పరోపకారానికంటూ ఊరేగుతున్నారు. బుద్ధుడు, ఏసుక్రీస్తుగంటివాళ్ళే తామూ అని భావిస్తున్నారు. ఒకచెంపమీద దెబ్బతిని మరోచెంపకూడా చూపించటానికి తయారుగా ఉన్నారు. చెంపలు వాళ్ళవి, సహనశీలురు వాళ్ళు మనకిందులో వచ్చేదేమిటి? పోయేదేమిటి? కాని ఆసిద్ధాంతమీద నిల్చుని ఇతర ఎస్టేటుతో ఆటలాడతాగా వాళ్ళు? ఆస్తిపాస్తులుఉన్నవాళ్ళకు కష్టాలు కలిగిస్తే దరిద్రులకు లాభంచేకూరుతుందా? ఇటువంటి నిశ్చయం ఈ పరోపకారాల మస్తిష్కంలో ఎలా వచ్చిచేరిందో బోధపడటంలేదు.”

కమలకిరణ్ ఇక ఊహించలేక పోయాడు: అన్నాడు. “అనాడు ఏం జరిగిందో చూడలేదూ? నాన్నగారి మోటారు

విండ్ స్క్రీన్ ముక్కలు ముక్కలు చేశారు ఈ ఉపద్రవ కాదులే ”

“ఔనాను. అటువంటి దుర్మార్గులకు ప్రతిక్రియ చేయ వలసిందే” అన్నది ఆలేఖ్య.

“మా నాన్నగారి ఉద్దేశమూ అదే” అన్నాడు కమల కిరణ్.

“మానాన్నగారి ఉద్దేశంమాత్రం దానికి పూర్తిగా వ్యతిరేకం” ఆలేఖ్య కంఠస్వరం తీక్షణతకం అయింది “నాన్నా నీవు తెలియని వాడివి కాదు. అన్నీ ఆలోచించగలవు అయినా ఇంతవరకూ ఎట్టేటు వ్యవహారాలే పట్టించుకున్నావు కాదు. ఇప్పుడు ఇక్కడి పరిపాలనా విధానం అతా పాడైపోయింది. గడబిడగా ఉంది. ఈబూజుపట్టిన వ్యవహారాలన్నీ నేను సరిచేస్తూ ఉన్నప్పుడు ఎవడో ఆత్మహత్య చేసుకుని చస్తే అది నా తప్పా! అందరూ ఆ తప్పు నా తలమీదేవేసి మాట్లాడతారు. వద్దు నాన్నా వద్దు. నావల్ల ఏమీ పాడుగానక్కర్లేదు. నా ముఖం ఎవరికీ చూపించే స్థితిలోలేను. వద్దు నాన్నా! నువ్వే సరి దిద్దుకో. ఇప్పటికే చాల తప్పులు అయ్యాయి. అధికారం నాకు వొప్పచెప్పేట్టయితే పూర్తిగా వొప్పజెప్పు లేకపోతే అక్కర్లే లేదు. ఎక్కడనుంచి వచ్చామో, అక్కడికే పోదాం.”

ఆమె చేస్తున్న అభియోగం, ఆక్రోశం, రేగారు గ్రహిం చారు. మిక్కిలి ఆశ్చర్యసూచకంగా కూతురు ముఖంలోకి చూస్తూ అన్నాడు. “కాని అమ్మా! అమనాద్ మాత్రం అటువంటి మనిషి కాదు. అతని మాటలద్వారా నేను గ్రహిం చిందేమంటే—”

అనోక్టివో కమలకిరణ్ అందుకున్నాడు : “ఏమైనా ఈ తాలూకాలో అతడూ ఒక మనిషే—చదువురాని మూఢులైన యీ గ్రామీణులమధ్య - ఏమంటావు ఇందూ?” అంటూ నాక్యం అసమాప్తంగానే ముగించాడు.

కమలకిరణ్ వాక్యాన్ని, అతని భావాన్ని సమర్థించటానికి ఆలేఖ్య ఏమీ వ్రాడలేకపోయింది. అమరనాథ్ ఒక పల్లెటూరి బ్రాహ్మణుడని తేలిగ్గా అనేస్తే అనేయవచ్చు. కాని అశిక్షితుడనటానికి వీలేదు. బాగా చదువుకున్నాడు. విద్యాధికుడన్న ముద్ర, ట్రేడ్ మార్కు అతనికి లేదంటానికి వీలులేదు. సభ్యసమాజంలో మాట చలామణి అయ్యేవారికుండే కీర్తి అతనికి వుంది. ఆ సంగతి ఆలేఖ్యకు తెలుసు. మరో సంగతి: గంగూలీ ఆత్మహత్యను పురస్కరించుకుని గ్రామ ప్రజలు ఏమైనా చేసివుండవచ్చు. అమరనాథ్ మాత్రం ఏమీ చెయ్యలేను. ఆ సంగతి అమరనాథ్ స్వయంగా చెప్పాడు, ఇతర్లవల్ల కూడా తెలిసింది. గంగూలీకి, అతని కుటుంబానికి అమరనాథ్ చాల సహాయం చేసివున్నాడు. ఆలేఖ్యను గురించి ప్రజలు చేస్తున్న విషప్రచారాన్ని అడ్డగించటానికి అతడు చాల శ్రమ పడ్డాడు. అదంతా సత్యమే — ఈ విషయాలన్నీ ఆలేఖ్యకు తెలుసు. అయినా గంగానది వెనక్కు ప్రవహిస్తోంది. అమరనాథ్ దుష్టుడు, నేరస్తుడు అని నిర్ణయించటానికి వారంతా పట్టుపట్టినట్లుంది. ఆలేఖ్యకు కోపం బాగా రగిలింది. అమరనాథ్ అక్కడ లేకపోయినాకూడా అతనిపై నేరాలు ఆరోపించే ప్రయత్నాలను ఆమె ఖండించలేదు.

రేగారు చాల విచారపడ్డారు. కాని ఒక్క కట్టువైన మాటకూడా అనలేకు, చివరకు తల గోక్కుంటూ అన్నాడు :
“అమరనాద్ సాధారణతః చాల మంచివాడు.”

“సాధారణంగా అందరూ మంచివాళ్లే. ఇతర మోటారు గాజుపలకను మరొకరు ఎందుకు పగలగొడతారు?” అన్నాడు కమలకిరణ్.

“ఊ!” అని పూకుకున్నారు రేగారు.

“ఆలేఖ్య చెబుతూన్న మాటల్ని మనం గమనించాలి. వీళ్ళ పరోపకారానికి - అంటే ఇతర్లకు హానిచేకూర్చే కార్యక్రమాన్ని ఉపేక్షించరాదు. ప్రతీకారం చెయ్యాలిందే—” అన్నాడు కమలకిరణ్.

“అవసరమైతే చెయ్యాలిందే” అన్నారు రేగారు అన్యమనస్కుడై.

“ఒకమాట చెబుతాను మిష్టర్ రేగారు! త్నమించాలి. ఎస్టేటు అంటే మీరు మరొక రకంగా భావిస్తున్నారు. పెద్దపెద్ద ఎస్టేట్లతోనే నాకు సంబంధం ఉంది. అన్నిచోట్లా నాకొక సంగతి కనిపించింది: ఎస్టేటు దారుకూ రైతులకూ మధ్య విద్రోహం పెంపుచేయటమే కొందరు దేశభక్తుల నిత్యవృత్తి. దీనికి బోల్షవిక్ ప్రాపగాండామూలం. దానికి సంబంధించిన వాళ్ళంతా వెనుక ప్రోత్సాహం ఇస్తుంటారు. నేను నిజంచెబుతున్నాను మిష్టర్ రేగారు! ఈ విప్లవ ప్రయత్నాలకు సంబంధించిన అనేక గహస్యాల్ని ప్రభుత్వం సేకరించింది. మనం కలలోకూడా ఊహించిఉండం; అటువంటి విషయాలు అవన్నీవి. చాల జాగ్రతగా ఉండాలి. కొంచెం ఏమరుపాటుగా ఉన్నామంటేచాలు ఎస్టేటుకు నీళ్లు వొదులుకోవలసిందే”

ఇలా చెబుతున్న కమలకిరణ్ ముఖం పాలిపోయింది. విస్మయపరిస్థితులు తలపుకు వచ్చేసరికి ఇందువైపు, ఆలేఖ్యవైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. అసలైన ఎస్టేటు దాతుముఖంలో మాత్రం ఎట్టి భయచిహ్నమూ పొడచూపలేదు. శాంతంగా చెప్పాడు: భారతేతరదేశాల పరిస్థితులు నేనెరగను. మన వంగ దేశస్థితిగతులు వేరు. ఇక్కడి పాలకపాలితుల పరస్పర సంబంధం మరొకలా ఉంటుంది కమల్! మీరు భయపడి, ఇతర్లను భయ పెట్టవలసిన అవసరం లేదు.”

“పాతిక సంవత్సరాలక్రితం మీరనుకున్నట్టుగా స్థితి గతులు ఉండేవేమో. ఇప్పుడంతా మారిపోలేదా!” కమల్ కిరణ్ వాదించాడు.

“మారలేదని నేను చెప్పలేదే” అన్నాడు రేగారు.

“ఈమారిన స్థితినిబట్టి భయపడల్సివస్తోంది” అన్నాడు కమల్.

రేగారు చిరునవ్వు నవ్వారు. “ప్రజల మనస్థితిలో మార్పు వచ్చింది. అది వారి విజ్ఞానపరిణామం కావచ్చు, యుగ ధర్మం కావచ్చు, జమిందార్లు చేస్తూవచ్చిన అత్యాచారాల ఫలితం కావచ్చు. జమిందార్లు నశించాలని ప్రజలు కోరు తున్నారు. నేడో రేపో అవి పోయేవే. జమిందార్లు సెలవు పుచ్చుకోక తప్పదు. నువ్వు ఎలాగూ వాటిని కాపాడుకోలేవు. మా ఎస్టేటుమీద చెబుతా వినండి: మేము ప్రజల్ని నిజంగా ప్రేమించాం. నే నెప్పుడూ వారిపై ఎట్టి అత్యాచారమూ చెయ్యలేదు. పోలీసులను పిలిపించిగాని, నా ఉద్యోగులచేత గాని వారిపై ఎప్పుడూ జబ్బునీచేసి యెరుగను. ఎవరినైనా

అడిగి తెలుసుకోండి. ఇకముందు ఆలోకూడా నా పద్ధతుల లోనే నడిస్తే భయపడాల్సిన అవసరం ఉండదు—అరే, చాల ప్రొద్దెక్కిందే!”

ఇంత సేపటినుంచీ మానంగానేవున్న ఆలేఖ్య తండ్రి లేవటంచూచి అన్నది. “ఆమాట నన్ను ఉద్దేశించే చెప్పావా నాన్నా!”

రేగారు నవ్వారు. “నీపేరుకూడా సూచించే అన్నా నుగా!”

“నాన్నా! రైతులు మన కివ్వాలైన శిస్తులు ఇవ్వక పోతే నువ్వు వాళ్ళను ఎన్నోసార్లు తుమించి విడిచిపెట్టేశావు, జ్ఞాపకం వుందా?”

“ఎందుకు జ్ఞాపకంలేదు?”

“నన్నుకూడా అటువంటి అన్యాయమే చెయ్యమంటావా?”

రేగారు నవ్వారు. స్నేహపిచ్చిలంగా చెప్పాడు. “నీకు లభ్యమౌతున్న సొమ్ము అంతా అన్నివిధాలా న్యాయంగానే లభ్యపడుతున్నట్టు భావించరాదు. భూమిశిస్తు వాళ్ళు నీకు చెల్లిస్తున్నారు. అంతమాత్రాన దాన్ని నీవు గ్రహించటంకూడా ఉచితమే నని స్థిరపరచు కోటానికి నీలేదు. కొన్ని కారణాలచేత అస్తు నేను తీసుకోవటం అను చితమని తోచినప్పుడు నిడి చిపెట్టేశాను”

కమలకిరణ్ మ ఈమాటలు సంపూర్ణంగా అర్థంకాలేదు. కాని ఆలేఖ్య గ్రహించింది. చిన్నప్పటినుంచీ ఆమెకు తండ్రి మీద ఆపేక్షవుంది. తన తల్లి ఆయన్ను అడుగడుక్కో తిర

స్కాంతంగా మాట్లాడుతూండేది. ఆమెనలన కలుగుతూండే అవమానంనుంచి బయటపడేందు కాయన వ్యర్థప్రయత్నాలు చేసేవాడు. ఆయన వ్యక్తిత్వాన్ని ఆలేఖ్య బాగా ఎరుగు. ఆయన మాటల్లోని భావాన్ని ఆమె సుళువుగా గ్రహించ గలదు. ఇప్పుడుకూడా ఆమె తండ్రి భావాన్ని గ్రహించింది. “అదేనా నీ ఉపదేశం. ఇకముందుకూడా అలా జరగాల్సిందేనా నాన్నా?” అన్నది.

‘కాదు కాదన్నట్టు’గా పలుసార్లు తలడిపారు రేగారు. “కాదమ్మా! అది నా ఉపదేశంకాదు. అది నీ తండ్రిగారి ఉపదేశం కాదు. ప్రపంచంలో అందరూ ఒకే కీతిగా నడవరు. శక్తి లేని వాళ్లుంటారు. ప్రకృతిభేదాలూ వుంటాయి. నువుకూడా నా దారినే నడవగలిగితే నాకు సంతోషం. అంతమాత్రమే నేను చెప్పగలను.”

“దెబ్బలాట జరిగినచోటుకు వెళ్ళిరావాలని ఉంది నాన్నా! స్వయంగా వెళ్ళి చూస్తాను.”

“మంచిదమ్మా! నన్ను నే చెప్పాను మేనేజరు బాబుతో వ్యవహారం సరిజేసి రమ్మని. నదిలో నీళ్లువున్నాయి. పడవ సంతవాకా వెళుతుంది.”

ఇందు ఇంతవకూ ఏమీ మాట్లాడలేదు. జలయాత్రను గురించిన ప్రసంగం వచ్చేసరికి ఆమెముఖం వికసించింది. “నేను కూడా సస్తాను ఆలో” అని ఉత్సాహంగా పలికి కిగళ్ వైపు తిరిగి “ఏం అన్నయ్యా, అనసరమైన పనేమీ లేకపోతే నాలుగైదు రోజులు వుండిపోదాం” అన్నది.

“ఎందుకూ? ఏమైనా కారణం ఉండలిగా!”

“మాతో పాలు నువుకూడా వద్దువుగాని. నదిలో పడ వెళ్లి నువ్వెప్పుడూ ఎక్కడికీ వెళ్ళలేదు. వస్తావు కదూ!”

కమలకిరణ్ ఆలేఖ్య ఉద్దేశాన్ని తెలుసుకోవాలని చూశాడు. కాని ఆ సమయంలో ఆమె మరొకవైపు చూస్తూ వుంది. ఆమె ముఖలక్షణాలు తెలుసుకునే అవకాశం కమల కిరణ్ కు దొరికలేదు. చెల్లెలి కుతూహలం తెలుస్తూనే వుంది. కమలకిరణ్ గుండె కొట్టుకోసాగింది. హృదయంలోని ఉత్సుకత ముఖంలో కనిపించనీయలేదు. నిస్పృహగా “వద్దులే” తిరిగి వచ్చేసరికి చాల ఆలస్యం జౌతుందేమో! సరే, ఆలస్యం కాక పోతే వెళదాం.”

“తప్పకుండా వెళ్ళండి గాబూ! కాని ఎక్కడా వివాదం పెట్టుకోకండి. అమరనాథ్ కూడా అక్కడే వుంటాడు. ఇందూ, ఇక నాకు విశ్రాంతి ఇప్పించండి—” అంటూ చింతిత ముఖుడై మెల్లిగా లేచివెళ్ళాడు.

౮

రాయ్ సాహెబుగారి ఎస్టేటు అంత పెద్దదికాదు, అయినా ఆదాయాన్నిబట్టి చూస్తే అంత చిన్నదనటానికీ నీలేదు. ఇన్నాళ్ళనుంచీ యజమానిగారు విదేశాల్లోనో, దూరపు పట్నాల్లోనో వుంటూవచ్చారు. పనిపాటలూ, శిశువనస్థలూ ఈ బాధ్యతఅంతా ఉద్యోగస్థులమీదే వుండేది. ఇంతవరకు ఎస్టేటు వ్యవహారాలు బాగానే సాగాయి. నివ్వహూ బాధ్యత ఉద్యోగస్థులపై వున్నా వ్యవహారాలు చక్కగానే సాగిపోతున్నాయి. అందుకు కారణం ప్రజల ధర్మభీరుత్వం కావచ్చు; విచార శీలియైన రేగారి అదృష్టం కావచ్చు. ఆదాయం పెరగలేదుగాని,

దొంగతనాలు, లంచగొండితనాలు మొదలైనవేమీ లేవు. అంతా ఆలేఖ్య చేతుల్లోకి వచ్చేసరికి ఒక విచిత్రమైన మార్పు వచ్చేసింది. ఆమె కౌత్యం చూసి ప్రజలు, నౌకర్లు భయపడ్డారు. గంగూలీ మరణానంతరం ఆమె కౌత్యం చాలవరకు తగ్గిపోతుందనుకున్నారు. కాని సంతలో జరిగిన వ్యవహారాలనుబట్టి ఆమె పూర్వంకంటే ఎక్కువ కౌత్యతను దాల్చింది. నిన్న అమరనాథ్ తో జరిగిన వాగ్వాదాన్నిబట్టి తేలిసంతానం ఏమంటే, ఇటీవల ఆమెకు తాతా లికంగా కలిగిన చింత, గ్లాసి సమసిపోయా. ఇతర సంపత్తిపై దాడిచేసేవాళ్ళ ముఠాలు దేశమంతా లేచాయని ఆమె నిశ్చయం చేసుకుంది. అమరనాథ్ ఎంత మంచి ఉపాధ్యాయుడని పేరుపడినా అటువంటి ముఠాకు అధిపతియని నిశ్చయించింది.

ఆదాయం ఎంత వస్తున్నదీ, స్థిరాస్తులు ఎక్కడెక్కడ వున్నదీ, ఈ వస్తువిషయాలూ సంపూర్ణంగా తెలుసుకోవాలని ఆలేఖ్య నిశ్చయించుకుంది. ఆ నిశ్చయాన్ని క్రియాకాపంలో పెట్టటానికి ఆమె ఇవ్వాలి ఆయత్త అయింది. ఉదయాన్నే మేనేజరును పిలిపించి కమలకిరణ్ సహాయంతో విషయసేకరణకు దిగింది. పల్లం, మెట్ట, బంజరు ఈ వివరాలన్నీ జ్ఞాపకం పెట్టుకోవాలంటే వాళ్ళకు చాల కష్టంగా వుంది. స్నానం, భోజనం అన్నీ మరచిపోయారు. నౌకర్లువచ్చి పలుసార్లు జ్ఞాపకం చేసిన మీదట లేచారు. భోజనాదికాలు నిర్వర్తించి మళ్ళీవచ్చి కూర్చున్నారు. ఇంతలో రేగారు చేతిలో బెత్తం పుచ్చుకుని బైటికి వెళుతున్నాడు. వెనుతూ ఇంకొకరిని కనిపిస్తే ఆశ్చర్యచకితుడై అడిగాడు. “ఒక్క తెవే ఉన్నావేం అమ్మా! అంతా ఏదీ?”

“అన్నయ్య, ఆలో, ఎస్టేటు మ్యాప్ (పటం) తయారు చేస్తున్నారు. ఇంకా పూర్తికాలేదు.”

“మ్యాప్ ఏమిటి?”

“ఎస్టేట్ మ్యాప్ ; ఎక్కడేభూములు ఉన్నాయో, సూక్ష్మంగా తెలిసేందుకు.”

రేగారు నవ్వారు. “వాళ్ళకు నీ సహాయం అక్కర్లేక పోయిందా?”

దానికి జవాబుగా ఇందు ఒక చిరుహాసం మాత్రమే విసిరింది. మరికాసేపు ఆగి “మీరు ఎక్కడికి వెళుతున్నారు మామయ్యా!” అని అడిగింది.

‘మామయ్యా’ అన్న ఈ క్రొత్త సంబోధనకు రేగారు తను మనఃప్రాణాలు పులకించాయి. ఆమె ముఖంలోకి చూస్తూ చివరకు అన్నాడు: “నా చిన్ననాటి మిత్రుడొకడు ను సీపడి ఇంటికి వచ్చాట్ట. అతన్ని చూచిరావటానికి వెళుతున్నాను.”

“నేనూ వస్తాను మామయ్యా!”

“దగ్గరకాదమ్మా! ఒకమైలు నడవాలి. అలసిపోతావు”

“నేను చాలదూరం నడవగలను” అంటూ ఇందు రేగారి చెయిపట్టుకుని ముందుకు సాగింది.

“బగ్గీమీద వెడదామా?” ప్రస్తావించాడు రేగారు.

ఇందు ఆ మాట విసిపించుకోలేదు.

సరైన రోడ్లులేవు, ఎగుడుదిగుడు మార్గం. కాసేపు చెరువుగట్టుమీదినించి వెళ్ళారు. ఆ తరువాత కొంతదూరం నదివొడ్డునే నడిచారు. తరువాత సందులు, గొందులు. ఒక్కొక్కప్పుడొకరి ప్రాంగణంలోనించి వెళ్ళాలి. ఇందుకు సంతో

చంగా వుండేది, స్త్రీలు పనిపాటలు విడవిపెట్టి వీళ్ళకేసి అదే పనిగా చూచారు. మగవాళ్ళు ఎట్టేటుదారును చూడగానే మర్యాదగాలేచి నిల్చునేవాళ్ళు. స్త్రీలు ముసుగులు సవిరించు కునేవాళ్ళు కొంతదూరంపోయాక మైదానం వచ్చింది. “ఇక్కడి ఆడపిల్లలంతా మన ఆడపిల్లలాగా లేరే!” అన్నది ఇందు.

“ఔను. అలాగే కనిపిస్తుంది”

“మామయ్యా! వీళ్ళదృష్టికి మనం జంతువుల్లా కనిపిస్తున్నాం అనుకుంటాం కదూ?” అంటూ ఇందు స్వీగ్గుపడి పోయింది.

రేగారు జవాబేమీ చెప్పలేదు. నవ్వాడు. కొంత దూరం వశానంగా నడిచాక ఇందు అన్నది. “ఒకవిధంగా చూస్తే వీళ్ళంతా బాగానేవున్నారు, హాయిగా”

రేగారు వందహాసం చేశాడు: “ఒకవిధంగా చూస్తే ప్రపంచమంతా బాగానేవుంటుంది హాయిగా”

“అదికాదు మామయ్యా! వీళ్ళంతా మనకంటే సుఖంగా కాలక్షేపం చేస్తున్నారని నా అభిప్రాయం.”

దానికి సూటిగా సమాధానం చెప్పకుండా రేగారు అడిగాడు. “అయితే మీరుకూడా వీళ్ళలాగే బ్రతకగలరా!”

“‘మీరు’ అంటే ఎవరని? ఆలోకు పల్లెటూరి జీవితం ఇష్టంలేదు. నా మాట చెప్పమంటారా? నాకిష్టమే” అని కాసేపు ఊగుకుని ఏమూలోచించుకుందో మళ్ళీ ఇలాచెప్పింది:

“అమ్మకూ: నాన్నకూ నేనంటే యిష్టం తక్కువ. మన సమాజంలోని పిల్లలు పరోక్షంగా నన్ను ఎగతాళిచేస్తూ

వుంటారు. అయినా నేను వాళ్ళతో సాటిగా వుండలేక పోతున్నాను. నా మనస్సులో ఒక ద్వంద్వయుద్ధం సాగుచూపుంది. మన సమాజంలో ఏయేవస్తువులు మిక్కిలి ఆవశ్యకతములని భావిస్తున్నామో వేటిసహాయంతో మన జీవనయాత్ర సాగిస్తున్నామో, వాటిలో చాలభాగం నిస్సారములనీ, నిర్లక్ష్యములనీ నాకు తోస్తూవుంటుంది. అమ్మ ఉద్దేశంలో అవన్నీ సభ్యతాచిహ్నాలు. సభ్యమానవులను అపరిహాసములు నాకు బాగుండదు.”

రేగారు ఇందుముఖంలోకి పరీక్షగా చూచాడు. మంద హాసంతో అతనిముఖం వికసించింది.

ఇందు తన మనోభావం చెప్పేసింది. చెప్పినతర్వాత సంకోచించింది. రేగారి సమక్షంలో ఆధునిక సభ్యతను విమర్శించటం ఉచితం కాదేమోననిపించింది. అందుకు పరిహాసంగా మళ్ళీ ఇలాచెప్పింది. “ఆధునిక సభ్యతను హర్షించేవాళ్ళను నేనేమీ విమర్శించటంలేదు మామయ్యా! దాన్నిచూచి ఉద్విగ్నులయ్యేవారిని గురించే చెప్పాను. మీకు కోపంవచ్చిందేమో!”

“లేదమ్మా! కోపం ఎందుకూ?” అన్నాడు నెమ్మదిగా రేగారు నవ్వుతూ.

“చూడండి, వారికి అటూఇటూ సిగ్గుపడుతూ ఆడ పిల్లలు నిల్చున్నారు. కొందరు నమస్కారాలు పెడుతున్నారు. మనకూ వాళ్ళకూ ఎక్కడా పోలిక లేదు. అందుచేతనే వీళ్ళంతా ఏకదమ్మన అసభ్యులై పోయారా? దుస్తులు నిండుగా లేవు. కాళ్ళకు చెప్పులులేవు. లేకపోతేయేం? భిక్షియపడల్సిన అవసరం ఏముంది?”

రేగారు జనాభేమీ చెప్పటంలేదు. మధ్యమధ్య చిరు నవ్వుమాత్రం ప్రకటిస్తున్నారు.

“మీరు నామాటల్ని ఖండించటంలేదు. అంగీకరించటమూ లేదు. మీకు కోపం వచ్చింది కామాలు!”

ఇప్పుడు నోరుతెరచాడు రేగారు. “నన్ను అపార్థం చేసుకోకు అమ్మా: మీ మామయ్య నిన్ను లోలోపల ఆశీర్వాదించుకుంటున్నాడు. సరే, మీ అన్నయ్య అభిప్రాయం ఏమిటి?” ఇందు నేత్రాల్లోకి కుతూహలంగా చూచాడు రేగారు. ఆయనకు కుతూహలాన్ని, దాని హేతువును గ్రహించింది ఇందు. కాని ఏమి చెప్పాలో ఆమెకు స్ఫురించలేదు.

ప్రసంగం ఎట్టిదైనా పట్టుదలగా అడిగి తెలుసుకోవాలని ప్రయత్నించాడు రేగారు. బాలిక ద్వైధీభావాన్ని గ్రహించాడు. ప్రసంగం మారుస్తూ అడిగాడు: “అమ్మాయి మీరెప్పుడు వెడుతున్నారేమిటి?”

“ఎక్కడికి మామయ్యా!”

“ఎస్తేటు తనఖీ చెయ్యటానికి”

“ఆ సంగతి నాకు వాళ్ళేమీ చెప్పలేదే! అయినా ఆ పనిలో నాకు ఆనందం లేదు. మీకు అభ్యంతరం లేకపోతే నేను మీదగ్గరే ఉండిపోతాను. నాకు హాయిగా ఉంటుంది”

స్నేహితుని యిల్లు వచ్చేసింది: రేగారు బెత్తం ఎత్తి చూపుతూ “అదే యిల్లు ఇందూ! వచ్చేశాం” అన్నాడు.

ఇందు ఎందుకో సంకోచించింది. “నేను మీరు వచ్చేదాకా, ఈ మైదానంలో తిరుగుతూ ఉంటాను. మీ మిత్రుడితో నాకు పరిచయం లేదామెను. ఒక అరగంట పడుతుందనుకుంటాను.”

“అమ్మా ! ఇది నాగ్రామం. పరిచయంతో అవసరం లేదు. అయినా నిన్ను నేను నిర్భంధపెట్టను. ఒకసుస్తీ మనిషి దగ్గర కూచోటంకంటే హాయిగా మైదానంలో షికారు చెయ్యటం శ్రేష్టతరం కాదని నేనెలా అనను ? అది మాత్రం జాగ్రత !”

ఇందు ముందుకు సాగింది. రేగారు కొంచెం బిగ్గరగా చెప్పారు: ఈ మైదానానికి ఆనల ఒక బస్తీ కనిపిస్తూఉంటుంది. మైదానందాటి పదిఅడుగులు వేస్తే అమరనాథ్ పాఠశాల చేరుతావు. అక్కడికి వెడితే మాత్రం అమనాథ్ తో చెప్ప: “రేపు ఒకసారి కలవమన్నానని”

రేగారు తన మిత్రుని యిట్లాగే వెళ్ళారు.

౯

మైదానంలో కాలిబాట ఉంది. ఎవరినీ త్రోవ అడగ వలసిన పనిలేదు. ఇందు తిన్నగా మైదానపు ఆనలి అంచు దగ్గరకు వెళ్ళింది. అక్కడ ఒక పెద్దమర్రిచెట్టు ఉంది. ఆ చెట్టుకిందే అమరనాథ్ పాఠశాల. పది పన్నెండుమంది శిష్యులు చుట్టూ కూర్చున్నారు. న్యాయశాస్త్ర పాఠం చెబుతున్నాడు అమరనాథ్. ఇందు వచ్చి అక్కడ ఆగింది.

అమరనాథ్ తన కన్నులనే తాను నమ్మలేకపోయాడు. వెంటనే ఏమీ మాట్లాడలేక పోయాడు. శిష్య సమేతం గా లేచి నిల్చున్నాడు. స్వాగతవాక్యం చెప్పి “ఎంత మహాభాగ్యునాకు ఇవాళ ? అంతా ఏరీ ?” అని అడిగాడు.

ఒక శిష్యుడు ఆసనం తెచ్చివేశాడు. మొదట చెప్పలు విడవటం మరచి పోయింది ఇందు. తరువాత గుర్తు తెచ్చుకుని విడిచింది. వచ్చి అసనంమీద కూర్చుంది. “నే నొక్కరై నే వచ్చాను; పాశ్చేవరూ రాలేదు”

అమరనాథ్ కు ఆమాట అసంభవంగా తోచింది. ఆమె ఒక్కతే ఎలా రాగలుగుతుంది ?

“ఇంటినించి మామయ్యతో కూడా బయలు దేరాను. ఆయన ఒకసుస్తీగా ఉన్నమిత్రుని చూడ్డానికి వెళ్ళారు. నేను ఇలా వచ్చాను. మిమ్మల్ని రేపాకసారి కలుసుకోవలసిందిగా మామయ్య చెప్పారు”

“అ కబురు మరెవరైనా తీసుకురావూ ! వారి దగ్గర నొక్కరై కేం తక్కువ ? అయినా మీరు గావటం నాకు మహా భాగ్యం. రాయ్ మహాశయ్ ఎవరింటికీ చూడ్డానికి వెళ్ళింది ?”

“ఆయనపేర నాకు తెలియదు. ఇల్లుమాత్రం చూచాను. మీ యిల్లెంత దూరం ఇక్కడిసించి ? అమరనాథ్ బాబూ !”

“రెండు నిమిషాల నడక”

“నాకు కాసిని మంచిసీళ్ళు తెప్పించండి”

వెంటనే ఒకవిద్యార్థి లేచివెళ్ళాడు. కాసేపటిలోనే ఒక పాత్రలో ఇంత జున్ను, ఒక గ్లాసులో మంచిసీరు తెచ్చి తెచ్చివెట్టాడు. “ఎబ్బే, నేళ్లమీ తిననండి, ఆకలిలేదండీ” అంటూ శిష్టాచారం ప్రకటించలేదు ఇందు. మూట్లాడకుండా జున్నుతీని మంచిసీళ్ళు తాగేసింది. “ఇక వెళతాను, సెలవు”

అన్నది, ఆమె సుక్షీతయైన బాలిక, సరళస్వభావంగల మనిషి. అమరనాథ్ చాల సంతోషించాడు. .

“మీరై కోరివచ్చారు. చెంటనే వెళ్ళనిసానా? ఈ దరిద్రబ్రాహ్మణుని కుటీరం మీ చరణధూళితో పావనం కావద్దూ! మా అమ్మవుంది, అక్కవుంది; అ తగారింటినుంచి మా చెల్లెలు వచ్చింది. అందర్నీ చూడకుండా ఎలా వెళతారు రండి.”

ఇందు ప్యతిరేకించలేదు. “పదండి అయితే. మరి మామయ్య నాకోసం గాభరాపడతా రేమో!”

“గాభరా ఎందుకు కబురు వెడుతుందిగా!”

పాఠశాల వెనుకనే ఒక తోటవుంది. ముందుగా ఒక పెద్ద చెరువువుంది. తోటలో రకరకాల పూలు వికసించి వున్నాయి. ముందు అమరనాథ్, వెనుక ఇందుమతి. ఇద్దరూ ఆవరణలో ప్రవేశించారు. ఒక పెద్ద చండీమండపం కనిపించింది. ఆ సాయంత్రపు వెలుగులో ఆ మండపంలో కూర్చుని ఇద్దరు విద్యార్థులేదో రాసుకుంటున్నారు. మండపానికి అవతలవైపు అయిదారు బలిసిన ఆవులు కొన్ని గడ్డిమేస్తున్నాయి, కొన్ని గానుగపొట్టు తింటున్నాయి. దూడలుకూడా కట్టేసివున్నాయి. బొచ్చు బాగా పెరిగిన ఒక పల్లకుక్క వుంది. ఆగంతకులను చూచి అది తోకఆడిస్తూ స్వాగతసత్కారాలు చూపింది. తూరుపువైపున ధాన్యపుకొట్టు సాభాగ్యాన్ని సూచిస్తూ ఉన్నాయి. ఒక మందార వృక్షం ఎర్రని పూలతోనిండి శోభించుతోంది.

చివరికిదూ గృహప్రాంగణంలో అడుగువెట్టారు.

మట్టిగోడల యిల్లు, ముంగిలి పేడతో అలికి శుభ్రంగా వుంది. చెప్పులు తోడుక్కుని నడిస్తే జారిపోయేటంత నున్నగా వుందక్కడ. అప్పుడే చీకటిపడుతోంది. ప్రాంగణంలో వికసించిన పూల పరిమళంతో గాలి పులకించింది.

అమరనాథ్ అక్క వితంతువు దేవతార్చనలో నిమగ్న అయింది. కబురు తెలియగానే తల్లి పరిగెత్తుకువచ్చింది. చంటి పిల్లవాడి నెత్తుకుని అమరనాథ్ చెల్లెలుకూడా వచ్చింది. ఇందు అమరనాథ్ తల్లికి పాదాభిషేచనం చేసింది. ఆమె ఇందు చుబు కంఠపుణికి ముద్దాడి, ప్రియ హక్యాలు పలికింది. ఇంతప్రేమ, ఆదరం తన కిదివరకెప్పుడూ ఎక్కడా లభించియుండలేదని ఇందుకు తోచింది.

పంచపాళీలో ఒక ఆసనంవేసి “కూచోఅమ్మా” అన్నది అమరనాథ్ తల్లి.

“సాయంత్రం అయిందోలేదో మా యింటికి లక్ష్మీ వచ్చింది” అన్నదామె ఇందు కూర్చోగానే.

ఇందు బాగా చదువుకున్నపిల్లే అయినా నోటివెంట మాటరాలేదు. ఆ యింటివారి శిక్షణ, సంస్కారం, ఆచారాలు అదొకలా ఉన్నాయి. జాతివిచక్షణ అనేది వారితో ఎక్కడా కనిపించదు. అయినా ఆ వృద్ధ వితంతువు సమక్షంలో ఇందుకు ఎట్టి సంకోచం ఉత్పన్నమైందో ఆమెకే తెలియాలి. “మీరు బ్రాహ్మణులు? నేను కాయస్థుల బిడ్డను. మీరు స్వయంగా మీ చేతులతో నాకు ఆసనం వేశారే?” అని అడిగింది.

“నువ్వు నా లక్ష్మీవి. సర్గ్గా సంధ్యా సమయంలో.

వచ్చావు. దేవతలకు జాతియేమిటి? నువ్వు జాతులన్నింటినీ
మించినదానివి.”

అమరనాథుని చెల్లెలు ఇంచుమించు ఇందు సమ
వయస్కురాలు. ఆమెకూడా వచ్చి చేరువనే కూర్చుంది. ఇందు
ఆమె పసిబిడ్డను తన చేతుల్లోకి తీసుకుంది.

“అమ్మాయి! నీపేరు చెప్పాలి” అన్నది అమరనాథ్
తల్లి.

“నాపేరు ఇందుమతి”

“ఔను. అంత అందగత్తె, పేరు మరొకటి ఎలా
ఔతుంది.”

ఇందు సిగ్గుపడ్డది. పైటచెరుగు అడ్డంపెట్టుకుని మృద
హాసం చేసింది. “మరొకసారి వస్తే మీరేమంటారో ఆలో
చిస్తున్నాను”

“వచ్చినప్పుడు చెబుతాను. తప్పకుండా రావాలి
సుమీ!”

ఇందు వస్తానని హామీ యిచ్చింది.

అమరనాథ్ అక్క దేవతార్చన పూర్తిచేసి వచ్చింది.
“హారతి అయింది. ప్రసాదం పుచ్చుకోకుండా వెళ్ళటానికి
వీలేదు” అన్నది ఇందును ఉద్దేశించి.

ఆమె యెవరో ఇందు ఊహించుకుంది. “నేను ప్రసాదం
ఇదివరకే తిన్నాను. మరో రోజున వచ్చినప్పుడు తప్పకుండా
మీ దేవతాప్రసాదం పుచ్చుకుంటాను. ఇవాళ ఇక్కడ ఖాళీ
లేదనలు” అంటూ తన పొట్టవైపు చూపించింది. “కిలకతాకు
వెళ్ళిపోయేముందు మళ్ళీ తప్పకుండా వస్తాను. మీ దేవతా

ప్రసాదం, మీ అమ్మగారి పాదధూళి నాకు అవశ్యం కావాలి” అన్నది.

ఇందు ఇంటికి బైలుదేరేసరికి బాగా చీకటి పడింది. అమరనాథ్ చేతిలో లాంతరు ఉంది. “లాంతరు ఎవరికై నా ఇవ్వండి. నన్ను పంపించి వస్తారు.”

“నేను గాక ఇంకెవరు పంపించటానికి వస్తారు?”

“అంటే?”

“మీరు స్వయంగా మా యింటికి వచ్చారు. నేను గాక మరింకెవరేనా మిమ్మల్ని పంపించేందుకు వచ్చేట్లయితే నేను నా కర్తవ్యనించి వంచితుడనౌతాను”

“మీరు తిరిగి వచ్చేసరికి చాలరాత్రి అయిపోతుంది మరి!”

“అయితే బోతుంది. కర్తవ్యపాలన వల్ల లభించే ఆనందాన్ని కూడా ఆలోచించండి”

ఇందు గంభీరముద్ర వహించింది: “అయితే రండి. ఇవాళ నాకు ఒక పెద్ద భ్రమనివారణ ఐపోయింది. మీరు మిక్కిలి దరిద్రులని మేమింతవరకూ భావించాం సుమీ!”

అమరనాథ్ మాట్లాడలేదు. మరికాసేపటికి ఇందు అన్నది. “మీ యింటికి మళ్ళీ రావాలని కోరిగ్గావుంది. అంతే కాదు, ఆలేఖ్య యింటినుంచి వచ్చేసి మీ యింట్లోనే మీ అమ్మగారిదగ్గర నాలుగురోజులు ఉందామనిపిస్తోంది.”

లాంతరు వెలుగులో అమరనాథ్ ఇందు ముఖకవళికను పరీక్షిస్తూ చూశాడు. మెల్లగా అన్నాడు: “అటువంటి భాగ్యం నాకు కలగగలదని కలలోనై నా ఊహించలేదు.”

పాఠకులకు...

ఇది శరత్ అసంపూర్తి నవల. దీనిని పూర్తిచేయకుండానే శరత్ బాబు దివంగతుడైనాడు. దీనిని మా స్వకల్పనతో పూర్తిచేసి ప్రచురిద్దామనున్నాము. కాని శరత్ నిజీర్ణంచేసుకున్న పాఠకులు ఆంధ్రదేశంలో అసంఖ్యాకులున్నారు. వారి అభిప్రాయాలను కూడా సేకరించి, తదనుగుణంగా పూరించటం ఉత్తమ మనిపించింది. గాన ఇది చదివిన పాఠకులు దీనిని ఎలా ముగించితే బాగుంటుందో మీ మీ అభిప్రాయం తెలుపండి ! రచయితలై తే పూరించే పంపండి ! ఉత్తమ అభిప్రాయానికి, ఉత్తమ రచనకు తగిన బహుమతికూడా ఇవ్వదలచాం.

సెలవు.

ఇట్లు,

సంపాదకులు.

100

101

శివరామకృష్ణ సాహిత్యం

‘శివరామకృష్ణ’ అనువాదాలు

శ్రీకాంత్	7 8	శరత్ అసంపూర్ణ కథలు	0 12
చరిత్రహీనులు	5 0	స్వామి (మావారు)	0 12
భారతి	5 0	గర్వభంగం, మహేశుడు	0 12
శేషప్రశ్న	4 0	నిమ్మతి	0 12
సవిత	4 0	అనూరాధ, రాగదీపం	0 12
భైరవి	3 0	రాముని బుద్ధిమంతత్వం	0 12
విప్రదాసు	3 0	బిందుగారబృందం	0 12
గృహదహనం	3 0	తీరని కోరికలు	0 12
దత్తా (విజయ)	1 8	బడదీది	0 12
సుభద	1 8	పరిణీత	0 12
పల్లీసమాజ్	1 8	కాశీనాథ్	0 12
దేవదాసు	1 8	పతివ్రత, ఏకాదశి బైరాగి	0 12
బ్రాహ్మణ పిల్ల	1 8	శరత్ కథలు : ఒకటవ భాగం	
విరాజ్ బహు	1 8	రాధారాణి, ఛాయా-ప్రకాశ్	
పూజారిణి	1 8	అభాగిని స్వర్గం	1 0
పంతులుగారు	1 8	శరత్ కథలు : రెండవ భాగం	
నవవిధాన్	1 8	అనుపమ ప్రేమ,	
ఆద్రుతుకు (నారీక్ మూల్య)	1 8	భారం, గుడిలా	1 0
కట్టుతెగిన పిల్ల (అరక్షణీయ)	1 8	శరత్ కథలు : మూడవ భాగం	
వైకుంఠుని పీలునామా	1 8	విలాసి, చిత్రకారుడు,	
సరయు (చంద్రనాథ్)	1 8	హరిలక్ష్మి, హరిచరణ్	1 0
శరత్ ఉత్తరాలు	1 8	శరత్ కథలు : నాలుగవ భాగం	
శరత్ జీవితం	1 8	హేమాంగిని, కేనుఫలితం,	
జాగరణ	0 12	పరేశుడు	1 0

ఇదే సంపూర్ణ శరత్ సాహిత్యం, సరైన అనువాదాలు, సరసమైన ధరలలో లభిస్తాయి. ఇంకా అనేకమంది ప్రచురణ కర్తలు అనేక పేరు మార్పులతో ప్రచురించిన పుస్తకాలన్నీ ఇందులో వున్నవే.

★ శరత్ సంపుటములు ★

మొదటి సంపుటి : శరత్ కథలు : నాలుగు భాగాలలోని 15 కథలు
గర్వభగం, మహేశుడు.

రెండవ సంపుటి : ఆడబ్రతుకు, దేవదాసు, అనూరాధ, తీరని కోరికలు,
రాగదీపం.

మూడవ సంపుటి : కాశీనాథ్, నవవిధాన్, ఫణిశీత, బిందుగారబాబాయి,
బడదీది.

నాలుగవ సంపుటి : బ్రాహ్మణ పిల్ల, కైకుంఠుని వీలునామా, రాముని
బుద్ధిమంతతనం, కట్టుకెగిన పిల్ల.

ఐదవ సంపుటి : స్వామి, సరయు, పత్నివత్, పంతులుగారు, నిమ్మకత్తి,

ఆరవ సంపుటి : జాగరణ, శరత్ అసంపూర్తి కథలు, శరత్ ఉత్తరాలు,

ఏడవ సంపుటి : శ్రీకాంత్

ఎనిమిదవ సంపుటి : చరిత్రహీనులు

తొమ్మిదవ సంపుటి : భారతి

పదవ సంపుటి : శేషశక్తి

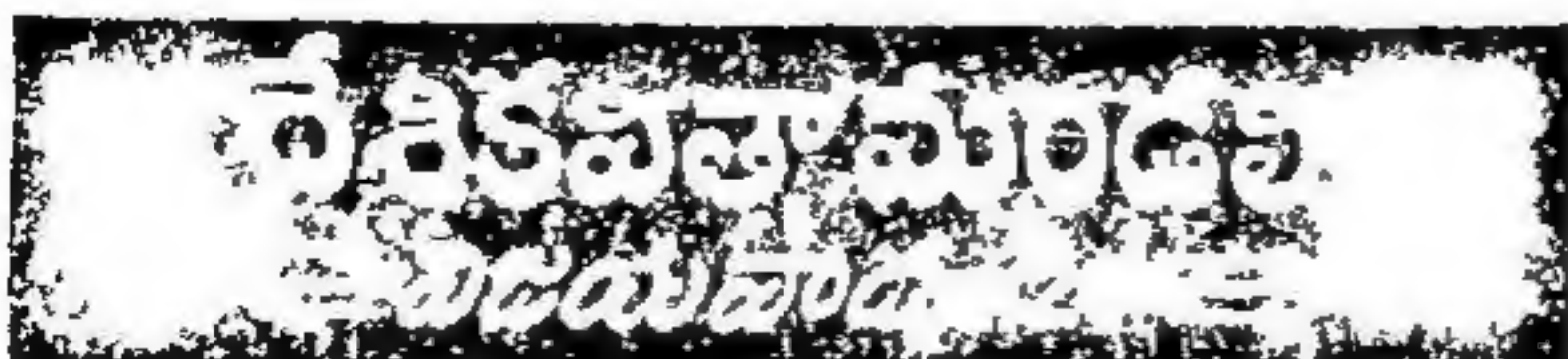
పదకొండవ సంపుటి : గృహదహనం, పూజారిణి

పన్నెండవ సంపుటి : దిరాజ్ బహు, సుభద, పల్లీసమాజ్

పదమూడవ సంపుటి : సవిత్, దత్త

పద్నాలుగవ సంపుటి : భైరవి, విప్రదాస్

ఒక్కొక్క సంపుటి 3-0-0, ఏడవ సంపుటి మాత్రం -8-0
శరత్ అభిమానులకు ప్రత్యేకంగా శరత్ రచనలన్నీ ఒకే సైజున
14 సంపుటములుగా ప్రచురించి చక్కని బైండ్లుగా తయారుచేశాం,
ముచ్చటగొలిపే జాకెట్టు. 14 సంపుటములు ఒకేసారి గేరుగా
మా వద్దనే తీసుకునేవారికి 65 రూపాయలకే లభిస్తాయి...

104

మనసు ఫౌండేషన్
పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TRWA 109 B 142
పుస్తకం పేరు	జ్ఞానం
తారీఖు	26/10/24
ముందు అడ్డు	NO
వెనుక అడ్డు	NO
మొత్తం పేజీలు	107
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
భాగ పేజీలు	100, 101, 104
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	akshaya
పేజీలు విడదీసినది	Shashin
స్కాన్ చేసినది	IC DAVEY
పరీక్ష చేసినది	ASWINI
పేజీలు పరిచూసినది	
లైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యబడింది	
కప్పులు	NO
పరిస్థితి	good